TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik: France Šušteršič

Leto XI. — Št. 27 6. VII. 1973

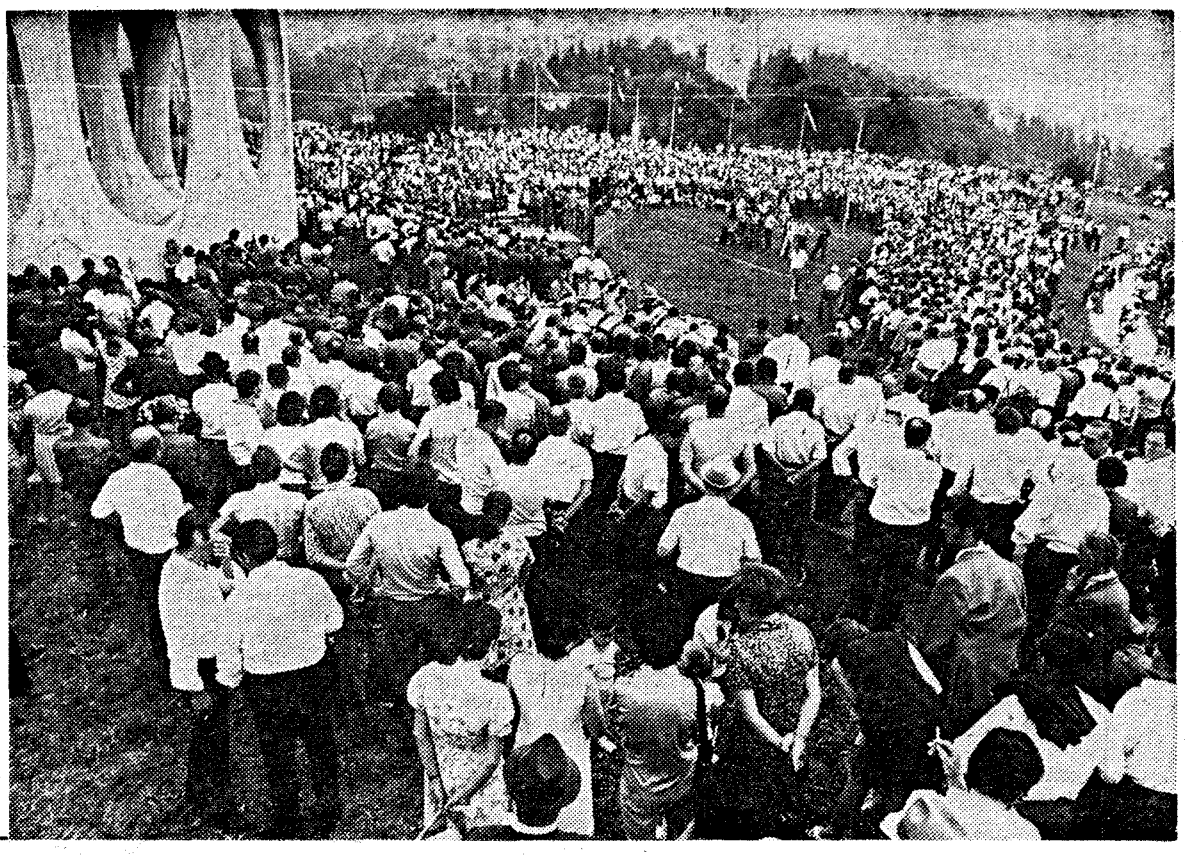

V Ilirski Bistrici, kjer se je odvijala osrednja slovenska proslava dneva borca, se je 4. julija zbralo pet tisoč ljudi; slavnostni govor je imel član izvršnega biroja ZKJ Veljko Vlahović.

Proslava 4. julija v Ilirski Bistrici

V Ilirski Bistrici — kraju, kjer je bila pred sedemindvajsetimi leti z nepozabnim spominom na 836 padlih in 1.461 ranjenih tovarišev sklenjena 6.100 km dolga borbena pot 3. prekomorske udarne brigade NOVJ — je bila 4. julija 1973 osrednja slovenska proslava dneva borca, ki je potekala v znamenju tridesete obletnice svobodne Primorske.

Ob odkritju spominskega obeležja padlim borcem 3. prekomorske udarne brigade NOVJ in drugim borcem, ki so padli na ilirskobistriškem območju — je spregovoril dr. France Hočevar, prvi komisar 3. prekomorske udarne brigade NOVJ.

Obudil je spomin na čas petindvajsetletne italijanske okupacije in fašističnega nasilja, ki je bilo prav gotovo najtežje obdobje v zgodovini primorskega ljudstva, saj je le-to tedaj izgubilo svoje narodnostne in človečanske pravice ter bilo potisnjeno v položaj brezpravnega sužnja. »Toda primorsko ljudstvo ni klonilo: v njem se je še bolj utrjevala zavest narodnostne in razredne pripadnosti in vedno močneje je tlel upor, ki ga je primorsko ljudstvo hrabro in požrtvovalno bilo skupaj z vsem slovenskim narodom ter bratskimi jugoslovanskimi narodi in narodnostmi,« je dejal dr. France Hočevar.

V nadaljevanju je govoril o borbeni poti 3. prekomorske udarne brigade NOVJ, o vlogi prekomorskih brigad v narodnoosvobodilni vojski ter o še vedno nerešenem vprašanju borcev — prekomorcev.

»Ob trideseti obletnici ustanovitve prvih prekomorskih brigad, ki jo praznujemo letos, je skrajni čas, da bodo prekomorci v svojih pravicah dejansko izenačeni z drugimi borci — in to tudi za čas, ko so se na tujem organizirali kot pripadniki osvobodilne fronte slovenskega naroda in narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov pod vodstvom maršala Tita ter se vztrajno in aktivno prizadevali, da se vrnejo v domovino in nadaljujejo boj za svobodo,« je poudaril prvi komisar 3. prekomorske udarne brigade NOVJ.

Ob koncu govora je dr. France Hočevar izrazil veliko priznanje občanom in družbeno-političnim organizacijam Ilirske Bistrice, ki so s postavitvijo spomenika v parku 3. prekomorske udarne brigade NOVJ še enkrat potrdili izjemno pozornost in spoštovanje, ki ju posvečajo negovanju tradicij narodnoosvobodilnega boja in padlim v tem boju.

»Ponosni smo in srečni, da ste nam izročili v varstvo spomenik in park 3. prekomorske udarne brigade NOVJ, ki nam ne bosta le okras, ampak tudi trajen spomin na vse, ki so padli za nas in naše srečnejše življenje,« so bile zahvalne besede najmlajših iz osnovne šole Dragotina Ketteja, s katerimi je bil sklenjen prvi del praznovanja dneva borca v Ilirski Bistrici.

Na Hribu svobode, kjer je potekala osrednja slovesnost, je zbranim udeležencem proslave govoril član izvršnega biroja predsedstva ZKJ Veljko Vlahović.

Orisal je zgodovinski pomen bitke na Sutjeski in zasedanja AVNOJ v Jajcu ter poudaril, da so bili v tistih dneh postavljeni temelji naši današnji samoupravni družbi. Nadalje je govoril o vlogi slovenskega naroda v narodnoosvobodilnem boju in povojni graditvi domovine ter o prispevku primorskih Slovencev v tem kraju.

»Tovariši iz Primorske ste bili prvi, ki ste na svoji koži občutili, kaj pomeni fašizem, tako glede narodnostnega zatiranja kot na vseh drugih področjih življenja — in prvi, ki ste visoko dvignili zastavo protifašističnega boja,« je dejal Veljko Vlahović.

Nato se je dotaknil nekaterih vprašanj naše zunanje politike ter še posebej podčrtal pomen evropske konference o varnosti, ki se je začela te dni ter prihodnje konference neuvrščenih, ki bo v Alžiru.

»Z ustavnimi spremembami ter izhodišči X. kongresa ZKJ je dobil boj za uveljavitev samoupravljanja bolj določeno smer, jasnejšo razredno opredelitev in s tem čvrstejše temelje. V času, ki je pred nami, se moramo uspešneje upreti nazadovanju realnih osebnih dohodkov, preprečevanju inflacije ter doseči večjo skladnost gospodarstva v Jugoslaviji. Pri tem je treba poskrbeti za hitrejše naraščanje naše gmotne osnove, prav tako pa je treba hitreje prenesti odločanje o razširjeni reprodukciji na delavca,« je ob koncu govora, ki ga je posvetil področju našega notranjega razvoja, dejal član izvršnega biroja ZKJ Veljko Vlahović.

Branju brzojavnega pisma predsedniku Titu in podelitvi reda bratstva in enotnosti z zlatim vencem, s katerim je predsednik republike odlikoval za posebne zasluge pri širjenju bratstva in enotnosti prvo, drugo in tretjo prekomorsko brigado, je sledil kulturni program, v katerem so sodelovali: Tržaški partizanski pevski zbor s pesmimi »Slovenci kremeniti«, »Hej, tovariši«, »Smrt v Brdih« in »Na juriš«, Janez Vrhunec z recitacijami, orkester JLA iz Ljubljane in član SNG iz Ljubljane Rudi Kosmač s poemo »Napad na Drvar« ter vojaški orkester in Tržaški partizanski pevski zbor z izvedbo »Internacionale«.

S tovariškim srečanjem v prostorih Doma JLA na Vidmu je bila končana osrednja slovenska proslava dneva borca, ki se je je udeležilo več kot osemsto nekdanjih borcev 3. prekomorske udarne brigade NOVJ, okrog štirj tisoč občanov ter številni ugledni gostje: član izvršnega biroja predsedstva ZKJ Veljko Vlahović, predsednik republiške konference SZDL Mitja Ribičič, člana sveta federacije Vida Tomšič in Miha Marinko, poveljnik ljubljanske garnizije generalpodpolkovnik Ivan Tavčar, narodni heroj Stane Semič-Daki, predsednik republiške konference ZMS Ljubo Jasnič in drugi.

MILENA ŠTRAJNAR

Spomenik III. prekomorski udarni brigadi NOVJ in drugim borcem, padlim na ilirsko-bistriškem območju, ki so ga slovesno odkrili 4. julija v Ilirski Bistrici.

besede in dejanja

DOHODKI NARAŠČAJO

Če pogledamo celotne dohodke prebivalstva Jugoslavije, ki vključuje poleg osebnih dohodkov v gospodarstvu tudi številne druge dohodke, zlasti tudi nakazila iz inozemstva, vidimo, da naraščajo v zelo visokih stopnjah. Tudi če jih kakorkoli primerjamo z rastjo drobnoprodajnih cen ali z rastjo življenjskih stroškov, vidimo, da dohodki prebivalstva kot celota naraščajo. Edini dohodki, ki realno padajo, so osebni dohodki tako imenovanih neproduktivnih področij, ki so zamrznjeni.

Dr. Aleksander Bajt
Delo — 30. VI. 1973

UČITELJI ZAPUŠČAJO ŠOLE

Po podatkih za obdobje letošnjih prvih štirih mesecev je odšlo iz osnovnih šol 92 učiteljev (Ljubljana 31, Murska Sobota 15, Kranj 14, Novo mesto 13, Maribor 8, Koper in Celje po 5, Dravograd 1), 24 učiteljev, ki so imeli civilnopravne pogodbe, iz vseh vrst strokovnih šol je odšlo 31 učiteljev, z gimnazij 4, prav toliko iz glasbenih šol. Skupno je torej odšlo s šol v komaj štirih mesecih 131 učiteljev, zaposlenih za nedoločen čas in 30 učiteljev s civilno-pravno pogodbo — da ne štejemo upokojenih, umrlih ali pa tistih, ki so odšli na nadaljnje šolanje.

Takšen »osip« pedagoškega kadra je nedvomno opozorilo, da je treba nujno ukrepati — potrjuje, da materialni odnos družbe do šolstva zares ni pravilen.

Gospodarski vestnik — 29. VI. 1973

ANALFABETI

Neki umetnik v skupini »Lado« prejema mesečno 900 dinarjev (od tega plača 400 dinarjev za stanovanje, a za preživljanje mu ostane 509 dinarjev). Temu nasproti stoji velika skupina izvoljencev usnjene žoge z vsemi mogočimi privilegiji, kakršnih nima v naši družbi razen njih, nihče. In medtem ko je ta plesalec »Lada« pred kratkim bil zelo uspešen posla nec enega dela naše kulture na gostovanju te skupine v Kanadi in ZDA, pa nam ljudje iz nogometne organizacije vsak čas servirajo kot na tekočem traku škandale v zvezi s finančnimi transakcijami, v katerih gre za velike zneske, za mračne podtalne metode. — Tako se je na konferenci igralcev gledališča »Komedija« pritoževal Ivan Kunej.

Če tisti, ki vodijo Nogometno zvezo Jugoslavije niso prebrali pisma predsednika Tita in izvršnega biroja in če ne znajo brati, menim, da bi bilo prav, da jih partija pokliče na analfabetski tečaj.

Vjesnik — 29. VI. 1973

LOČITVE

V Nišu se je nanadoma povečalo število ločitev.

Pravzaprav nič nenavadnega. Zakonski par se loči in živi potem na koruzi. Mož in žena še naprej delita dobro in hudo, vendar delita še nekaj drugega: na eno ime družbeno stanovanje, na drugo ime vilo ali vikend.

Dnevnik — 28. VI. 1973

dogodki tedna

Na Tjentištu se je v počastitev 30-letnice bitke na Sutjeski zbralo več kot 100.000 ljudi in kakih 6.000 preživelih borcev te epopeje. Zbrani množici je govoril maršal Josip Broz-Tito, ki je med drugim poudaril, da so partizani to najhujšo preizkušnjo izdržali predvsem zaradi tega, ker so bili komunisti zgled junaštva in trdoživosti in ker so bili na takšne preizkušnje idejno pripravljeni.

Predsedstvo SFRJ je na svoji seji razpravljalo o perečih vprašanjih z območja gospodarstva, zunanje politike in narodne obrambe. Na seji je med drugim zvezni sekretar za zunanje zadeve Miloš Minić prikazal stališča Jugoslavije na bodoči evropski konferenci o sodelovanju in varnosti. Predsedstvo je ta stališča ocenilo kot pozitiven korak v ustvarjanju ozračja za širše evropsko sodelovanje in utrditev miru v Evropi. Izrazil je prepričanje, da bodo udeleženci konference, ki se je začela 3. julija, nadaljevali z delom v duhu razumevanja, ki je vladalo na pripravljalnih razgovorih, in sprejeli rešitve, ki bodo prispevale k poglobitvi in razširitvi pozitivnega gibanja v smeri graditve miru in vsestranskega sodelovanja.

V Beogradu je bila pod predsedstvom predsednika predsedstva SFRJ Rate Dugonjića **seja sveta za narodno obrambo predsedstva SFRJ.** Govorili so o obravnavanju narodne obrambe v ustavi SFRJ, ustavah republik oz. ustavnih zakonih pokrajin ter o novih statutih občin, o osnutku novega zakona o narodni obrambi ter financiranju JLA.

Ob dnevu samoupravljalcev Jugoslavije 27. juniju je bil v slovenski skupščini v Ljubljani zbor samoupravljavcev Slovenije. Udeležili so se ga številni predsedniki samoupravnih organov iz delovnih kolektivov ter predstavniki občinskih, regionalnih in republiških samoupravnih skupnosti.

Angleško-jugoslovanski trgovinski svet je na svoji prvi seji, ki je bila v Beogradu, analiziral stanje blagovne izmenjave med Veliko Britanijo in Jugoslavijo, industrijsko kooperacijo, skupne naložbe in posledice, ki jih bo za blagovno izmenjavo imel vstop Velike Britanije v Evropsko gospodarsko skupnost. V prvih štirih mesecih letošnjega leta se je v primerjavi z isto dobo lani vrednost izvoza povečala skoraj za 40 odstotkov, vrednost uvoza pa za 6 odstotkov.

Predsednik republike Tito je sprejel na Brionih glavnega sekretarja KP Velike Britanije Johna Golana in se z njim zadržal v daljšem prijateljskem razgovoru. Na sprejemu je bil navzoč tudi član izvršnega biroja predsedstva ZKJ Kiro Gligorov.

V Luksemburgu je bil podpisan petletni trgovinski nepreferencialni sporazum med Jugoslavijo in EGS. Ta sporazum bo zamenjal dosedanjega, ki poteče 30. septembra. Novi sporazum je razširjena in zboljšana verzija dosedanjega sporazuma. Podpisala sta ga v imenu Jugoslavije član ZIS Boris Šnuderl, v imenu EGS pa predsednik izvršne komisije Francois Xavier Ortoli in predsednik ministrskega sveta EGS Renaat Van Eslande.

Delegacija koroških Slovencev, ki so jo sestavljali predstavniki Zveze slovenskih organizacij na Koroškem in Narodnega sveta koroških Slovencev je imela na Dunaju daljši pogovor z zveznim kanclerjem Brunom Kreiskim. Med pogovorom so se domenili o ustanovitvi posebnega odbora, ki ga bodo sestavljali predstavniki koroških Slovencev ter predstavniki zvezne in deželne vlade. Slovenski delegaciji je nato sprejel še zunanji minister Kirchschlaeger.

Srbska izseljenska matica je dala pobudo za skupno proslavo vseh jugoslovanskih izseljencev, ki bo 3. in 4. julija na Sutjeski. Obenem je že 19. leto zapored pripravila vrsto prireditev in izletov za izseljence iz Srbije. Teh je zdaj skupaj s potomci poldrugi milijon, ne računajoč zdomcev. V prihodnje bi razen proslav v domovini skušali ob 4. juliju pripraviti prireditve tudi v večjih izseljeniških središčih po svetu.

Člani »britansko-jugoslovanskega« društva v Londonu so imeli izredno priložnost, da so se srečali z Billom Deakinom in sirom Fitzroyem Macleanom, ki sta predavala o zvezah Velike Britanije z vodstvom narodnoosvobodilnega gibanja Jugoslavije v drugi svetovni vojni. Bill Deakin, profesor na oxfordski univerzi, je govoril o prvem obdobju od maja do septembra 1943. leta, ko se je čelu prve britanske vojaške misije priključil glavnemu štabu NOV. Njegovo predavanje je dopolnil Fitzroy Maclean, predsednik britansko-jugoslovanskega društva, ki je septembra 1943 zamenjal Deakina in bil do konca vojne šef britanske vojaške misije v vrhovnem štabu. Govornika sta poudarila, da ju je impresionirala hrabrost in odločnost jugoslovanskih borcev, še posebej visoki moralni lik in vloga Tita kot vrhovnega poveljnika.

naši delovni uspehi

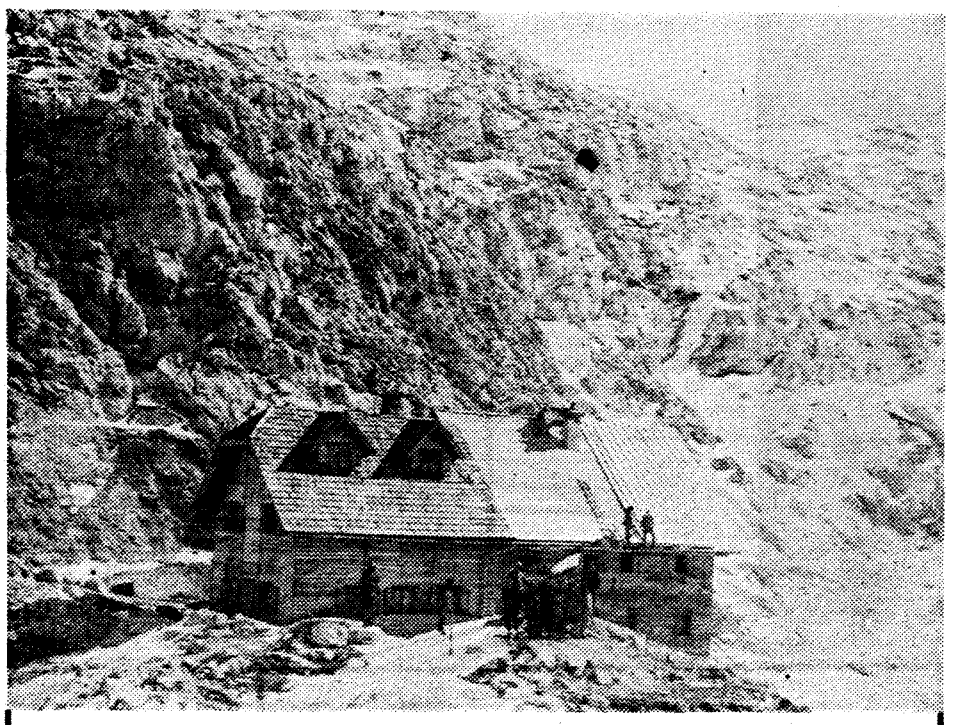

Planinci iz Gorij so prav za 80-letnico planinstva na Slovenskem dozidali kočo na Doliču z druge strani Triglava (bivša Tržaška koča na nadmorski višini 2200 metrov). V dozidanih kletnih prostorih bo koča imela kuhinjo, v pritličju jedilnico, zgoraj pa bo pridobljenih 84 postelj. Te pridobitve bodo posebno veseli obiskovalci Triglava, ki jih je z leta v leto več. Dozidava koče na Doliču je bila zelo težavna. Visoko v gore je bilo treba spraviti kar 92 ton raznega gradiva, kar je opravil helikopter JLA, ki je vzletal iz Tolmina. Vsa dosedanja gradnja je veljala 445.000 dinarjev (novih). Planinci iz Gorij so gradili deloma z lastnim denarjem, pomagali pa sta jim tudi občinska skupščina Radovljica in Planinska zveza Slovenije.

Besedilo in fotografija Jože Ambrožič

politični razgledi

Evropa za skupno mizo

Finski zunanji minister dr. Karjalainen je v palači »Finlandia« v finskem glavnem mestu Helsinkih odprl ta torek nedvomno eno izmed najpomembnejših zgodovinskih srečanj stare celine: po skoraj 160 letih so se predstavniki različnih koncev Evrope znova zbrali za skupno mizo, da bi začrtali novo, pravičnejšo podobo medsebojnega sožitja. Gre torej za nekakšen nov dunajski kongres, a seveda v drugačnih okvirih, drugačnih razmerah in z drugačnimi cilji. Od tistega časa je namreč Evropa doživela nekaj manjših in dve svetovni vojni, ki sta globoko zasekali v medsebojne odnose med posameznimi državami.

Sicer pa v Helsinkih ni navzoča samo Evropa. Med predstavniki 33 držav sta tudi kanadski in ameriški predstavnik — s čimer je dejanska podoba stare celine najbolj zgovorno prikazana. Njen zahodni del se je namreč s severnim delom ameriške celine povezal po vojni v skupno vojaško zvezo, severnoatlantski pakt, ki je sprožil neusmiljeno hladno vojno proti vzhodnemu delu evropske celine, združenemu v tako imenovanem varšavskem paktu.

Z lanskimi in letošnjimi procesi popuščanja napetosti med evropskim vzhodom in zahodom se je praktično končalo dolgo in mučno obdobje hladne vojne, ki je nekajkrat grozila pahniti svet v novo, morda poslednjo svetovno vojno. Ublažila se je ostrina propagandnih gonj, razmahnilo se je gospodarsko in trgovinsko sodelovanje, začenjalo je prihajati do vse pogostejših političnih stikov, naposled pa je nekaj meddržavnih sporazumov (med ZR Nemčijo na eni strani ter Poljsko, SZ in ČSSR na drugi) priznalo veljavnost tistih meja, ki jih je začrtalo povojno obdobje.

Pot do evropske konference o varnosti in sodelovanju je bila s tem odprta. Pri tem pa je tudi naša država igrala izredno pomembno vlogo, kot neodvisna in neuvrščena država, ki je ves čas nastopala proti vojaškim blokom, proti zaprtemu gospodarskemu sodelovanju (zahodna Evropa v okviru EGS, vzhodna pa v okviru SEV), za priznanje enakopravnih pravic vsem narodom. Ko so se začele priprave na konferenco, smo zahtevali, naj bi vse države nastopile kot samostojne in neodvisne udeleženke, ne kot članice blokov ali gospodarskih skupnosti — kar so nato sprejeli; prav tako so podprli naš predlog, da bodo na evropski konferenci razpravljali tudi o vojaških vidikih evropske varnosti, ki jih ni moč ločiti od političnih vidikov; v razpravo bodo — na naš predlog — vključili tudi sredozemski prostor, ki nedvomno sodi k vprašanju evropske varnosti; in naša zasluga je, da bo konferenca načela tudi vprašanje tuje delovne sile v posameznih razvitih evropskih državah ter vprašanje narodnostnih manjšin, ki so neločljivi del evropske stvarnosti.

To so bili naši konkretni predlogi, prispevali pa smo še več: konstruktiven, pomirjevalen duh v včasih burnih razpravah med obema deloma Evrope, kar nam je omogočal naš neodvisni in neuvrščeni položaj; obenem pa smo vseskozi poudarjali našo željo, da mir in varnost v Evropi ne bi smela biti locena od miru in varnosti na drugih koncih sveta. Kajti Jugoslavija, ki jo vežejo močne vezi s številnimi neuvrščenimi in manj razvitimi državami na raznih koncih sveta, se globoko zaveda vsega nezaupanja, ki ga do evropske konference čutijo nekateri narodi na drugih celinah. Za te narode — predvsem v Afriki, pa Aziji in Latinski Ameriki — se zdi ta konferenca nekakšno srečanje najbogatejših svetovnih držav, od katerih so bile mnoge svojčas kolonialne sile, nekatere pa še zdaj vodijo v svetu nevarno neokolonialistično in imperialistično politiko. Zato se ti nekdaj zatirani, zdaj pa večkrat zapostavljeni narodi upravičeno boje, da bi se to »srečanje najbogatejših« lahko končalo njim v škodo.

Mi smo jih skušali ves čas prepričati o nasprotnem. Prav zato smo se tudi pridružili predlogu Malte, naj bi na konferenci sodelovali tudi dve afriški sredozemski državi, Alžirija in Tunizija, čemur pa se je več udeleženk upiralo. Kljub temu pa čutimo našo dolžnost, da zastopamo na evropski konferenci v Helsinkih tudi interese in upravičene želje drugih, nenavzočih držav, ki so tako ali drugače povezane z dogajanjem v Evropi. Prizadevali si bomo, da bo popuščanje napetosti v Evropi, dogovarjanje in čim širše sodelovanje seglo še izven evropskih okvirov in postalo sčasoma svetovni proces.

V Helsinkih poteka te dni kratko, približno enotedensko prvo obdobje evropske konference o varnosti in sodelovanju. Navzoči so zunanji ministri skoraj vseh evropskih držav, razen Albanije, ki meni, da je to predvsem srečanje dveh vojaških blokov (čemur pa ni tako). Kot 33. država je navzoč Monako, ki poprej, prav tako v Helsinkih, ni sodeloval na pripravljalnih pogovorih evropskih veleposlanikov.

Zunanji ministri Evrope, ZDA in Kanade bodo v tej prvi fazi evropske konference razpravljali o proceduralnih vprašanjih, sestavili dnevni red in pripravili navodila za posamezne komisije in odbore, ki bodo delali v drugi fazi evropske konference. Ta se bo začela sredi septembra v švicarski Ženevi, nato pa bo, predvidoma na pomlad prihodnje leto, sledila tretja, zaključna in vrhunska faza evropske konference: tedaj se bodo, po vsej verjetnosti znova v Helsinkih, zbrali šefi držav in vlad evropskih držav, ZDA in Kanade, da bi dokončno sprejeli deklaracijo o novi, pravičnejši, varnejši in mirnejši Evropi.

Na pripravljalnih posvetih, ki so trajali v Helsinkih več mesecev, so sprejeli predlog dnevnega reda, ki ga bodo zdaj potrdili zunanji ministri 33 navzočih držav. Dnevni red naj bi predvidoma vseboval štiri točke: 1. vprašanja v zvezi z varnostjo v Evropi, 2. sodelovanje na področju gospodarstva, znanosti, tehnologije in varstva človekovega okolja, 3. sodelovanje na humanitarnem in drugih področjih in 4. kontinuiteto oziroma stalnost konference (gre za to, da bi evropska konferenca sčasoma postala stalni organ srečavanj in dogovarjanj med evropskimi državami, tako da se z vrhunskim srečanjem prihodnjo pomlad ne bi končala, ampak bi se po potrebi znova sestala še kasneje).

To konferenco, ki bo predvidoma veljala milijon dolarjev stroškov (razdelile si jih bodo sorazmerno vse navzoče države, največ bodo seveda prispevale največje in najbogatejše), bo spremljalo kakih tisoč časopisnih, televizijskih in radijskih novinarjev. Ob otvoritvi je za finskim predsednikom Kekkonenom spregovoril tudi generalni sekretar Združenih narodov dr. Kurt Waldheim, kar kaže na njen širši, svetovni pomen. In kot je bilo dogovorjeno že na dolgih pripravljalnih posvetih, se zunanji ministri sestajajo zato — da bodo sprejeli kaj konkretnega, praktičnega, ne torej le zaradi nekakšne zunanje manifestacije.

Res je: veliko je že to, da je Evropi po skoraj 160 letih uspelo, da znova sedi za skupno mizo. Toda evropski narodi — pa ne samo evropski — pričakujejo od konference še dosti več. Predvsem zagotovitev, da jutrišnji dan ne bo več tako negotov, kot je bil včerajšnji in da bo odprl resnične perspektive za sodelovanje enakopravnih, neodvisnih in medsebojno se spoštujočih narodov. Sence preteklosti so preveč težke in preveč nevarne, da bi še dolgo strašile nad Evropo.

KOMENTATOR

PREDLOG STATUTA ZZB NOV JUGOSLAVIJE

Pred kratkim je bila v Beogradu skupna seja komisije zveznega odbora ZZB NOV za spremembo in dopolnitev statuta in komisije za organizacijsko politična vprašanja. Na tej seji so sprejeli predlog načrta sprememb in dopolnitev statuta ZZB NOV Jugoslavije.

V razpravi o dokončni stilizaciji predloga sprememb statuta so posvetili posebno pozornost poglavju o članstvu ZZB. Novost je namreč v tem, da bodo v prihodnje lahko člani tudi osebni mirovni invalidi, pa tudi družinski člani umrlega mirovnega invalida, ki prejemajo po njem družinsko invalidnino. Pod določenimi pogoji postanejo lahko člani ZZB tudi udeleženci NOB, ki niso državljani SFRJ.

Na seji so med drugim naglasili, da morajo člani in organizacije ZZB, kot člani SZDL in ZK, sodelovati v javni razpravi o stališčih in sklepih 10. kongresa ZKJ in o ustavi SFRJ, da bi s svojimi bogatimi revolucionarnimi izkušnjami pomagali najti najboljše rešitve.

»TV 15« izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec, Ljubljana, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije — Tisk in klišeji ČGP »Delo« Ljubljana, Titova 35 — Letna naročnina 42 dinarjev, za inozemstvo 70 dinarjev — Posamezne številke v kolportaži 1 dinar — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15« Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, 61001 Ljubljana, ali na tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopise pošljite na naslov: Uredništvo »TV 15«, Beethovnova 10, 61001 Ljubljana, poštni predal 598 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Ob 30-letnici Šlandrove brigade

Ob tridesetletnici Šlandrove brigade 1. t. m. je na proslavi v Grižah pri Žalcu v imenu preživelih šlandrovcev in aktivistov OF govoril Mitja Ribičič. Iz njegovega govora posnemamo naslednje misli.

Govornik je predvsem izrazil veselje, da naši ljudje negujejo in spoštujejo partizansko izročilo ter ga prenašajo na mladi rod. Dejal je, da zdaj nekdanji šlandrovci domala že vsi stopajo v jesen svojega življenja, ki jim ni prizanašalo. Toda ni jim žal vseh naporov in žrtvovanja, saj so se pridobitve našega boja zgodovinsko potrdile in so lahko ponosni na svoje partizanstvo. Želeli pa bi, da bi zanamci ne iskali šele v sili poti, ki so jo našli naši borci v tistem zgodovinskem trenutku za naš narod. Za-

Mitja Ribičič-Ciril med govorom

kaj, čeprav je čas prerasel partizanske steze, je treba vedeti, da še zmeraj ni konec teženj po novih zavojevanjih, po zatiranju malih narodov, ne po drugih celinah in ne v Evropi ter okrog nas. »Zato mi partizani trdimo, da je tudi dandanes potrebna prava partizanska budnost proti notranjim sovražnikom vseh vrst,« je poudaril tovariš Ribičič.

Mitja Ribičič je zajel v zgodovinskem okviru tedanjih razmer strahovitega nacističnega nasilja na Štajerskem upor našega ljudstva in ustanovitev Šlandrove brigade. V Savinjski dolini, v krajih, kjer je deset let do svoje smrti avgusta 1941 deloval Slavko Šlander, je potem v štiriletnem boju sodelovalo 1727 borcev. Ljudstvo je doletelo strahovito gorje. Okupator je iz tistih vasi izselil 368 ljudi. Najhujše je bilo nacistično nasilje jeseni 1941, ko so krvoloki ustrelili 258 Savinjčanov, večinoma v »starem piskru« v Celju. V uničevalna taborišča so odgnali 604 ljudi in komaj tretjina se jih je vrnila domov. Padlo pa je 385 partizanov.

Govornik je potem opozoril na pomen letošnjih velikih jubilejnih proslav, tako jubilejev kmečkih uporov, proslav prekomorskih partizanskih enot in mogočne proslave v Tjentištu, tridesetletnice mogočne partizanske bitke na Sutjeski. Poudaril je, da 4. julij z bitko na Sutjeski pomeni prelomnico v razvoju NOV; bitka za Sutjesko je divjala ne le v soteski te bosenske reke, marveč od Triglava do Djevdjelije. Neposredno po zmagi na Sutjeski so bili položeni temelji za novo Jugoslavijo. Ko pa torej opozarjamo na našo slavno preteklost, tega ne delamo zgolj zaradi spominov, marveč je to poroštvo naše prihodnosti. Težimo, da bi na svoji osvobojeni zemlji zdradili stavbo politične ureditve do vrha. Bolj ko se samoupravni socializem približuje človeku, toliko bolj cenimo in vrednotimo tudi delo prejšnjih rodov, tisočletni boj našega ljudstva za obstoj, za človeka in naroda vredno življenje. Tisoč let je slovenski narod zbiral sile za svoj vstop v zgodovino. Sodobni zgodovinarji se pogosto vprašujejo, kako se je moglo tako maloštevilno kmečko-delavsko ljudstvo ohraniti na ozemlju, stisnjeno ne le med Alpe, marveč tudi med velike in bogate romanske in germanske sosede. Dandanes vemo odgovor.

Govornik je opozoril na tri poglavitne značilnosti naše zgodovine, nastanka in obstoja našega naroda — borca: kmečko uporniško večstoletno gibanje za staro pravdo; na ljudske silnice naslonjeno poslanstvo slovenske knjige in kulture ter končno organizirana ljudska vstaja in partizanski boj za svobodo — ustanovitev Osvobodilne fronte slovenskega naroda z vodilno vlogo delavskega razreda in njegove vodilne stranke.

Ob koncu je govornik izrekel tudi priznanje prebivalstvu v Savinjski dolini za njegov gospodarski in splošni napredek; na tem področju se že več desetletij razvija pri nas najnaprednejše kmetijstvo. Savinjska dolina pa je zlasti napredovala po vojni, ne le s svojim hmeljarstvom, marveč tudi z živinorejo, sadjarstvom in zelenjadarstvom. Govornik je izrekel občanom občine Žalca, ki so hkrati praznovali svoj občinski praznik, iskrena voščila v imenu borcev Šlandrove brigade. Dejal je, da so leta 1943 šlandrovci osvobajali Savinjsko dolino za to, da bi postala še lepša, bogatejša, ter da bi mladi rod v njej živel v dobrih življenjskih razmerah in sreči. Nato je na kratko omenil še zgodovinsko pot Šlandrove brigade kot njen borec in politični komisar. Brigada je bila ustanovljena 6. avgusta 1943 in je bila ena elitnih partizanskih enot. Upravičeno smo lahko ponosni na njeno zgodovino.

VELIKO PARTIZANSKO SLAVJE V ŽUŽEMBERKU

Žužemberk se te dni pripravlja na veliko slavje. V nedeljo 15. t.m. bo praznik krajevne skupnosti, na katerem se bodo zbrali borci prvih partizanskih brigad.

Pred tridesetimi leti sta bili ustanovljeni 14. in 15. divizija, pred enaintridesetimi pa brigada »Toneta Tomšiča«. Takrat je glavni štab Slovenije sklenil reorganizirati partizanske enote in jih pripraviti na bližajoči se padec fašističnega režima v Italiji. Tomšičeva in Šercerjeva brigada sta bili izbrani za jedro 14. divizije, Cankarjeva in Gubčeva pa 15.divizije. Temeljne enote obeh nastajajočih divizij so bile nato poslane v napad na italijansko posadko v Žužemberku. To naj bi bil njun nastopni napad. Tomšičeva in Šercerjeva brigada sta bili določeni za zavarovanje, Cankarjeva in Gubčeva pa za napad. Boji so trajali: 24., 25., 26. in 27. julija 1943. Partizani so tedaj prvič uporabili dva protitankovska topa s 300 granatami. Uspeh ni bil popoln, ker so Italijani dobili pomoč iz Radohove vasi, toda zadali so jim hud udarec, saj so vnesli zmedo v njihove načrte. Iz vojaških arhivov je razvidno, da je italijanska posadka že računala na vdajo.

Za zgodovino Žužemberka je pomembno, da so partizanske enote ustanovile v njem prvo komando mesta. Ta je bila ustanovljena 13. julija 1943. Zato ima krajevna skupnost Žužemberk na ta dan svoj krajevni praznik.

Na predvečer praznika bodo ponazorili napad. Pripravili bodo tudi velik ognjemet. V nedeljo ob 9. uri bo slavnostna seja krajevne skupnosti, ob 9,45 bo zbor vseh 14 partizanskih enot, ki bodo s prapori odkorakale na trg, kjer bo govorili Franc Šetinc. Nastopili bodo tudi Partizanski pevski zbor, godba milice in recitatorji iz Narodnega gledališča. Ob 8. uri bo v Prosvetnem domu odprta razstava NOB, domačih likovnih umetnikov in filatelije.

inles

INDUSTRIJA STAVBNEGA POHIŠTVA

RIBNICA

KOMPLETNO STAVBNO POHIŠTVO ZA VAŠO HIŠO — OKNA — VRATA — POLKNA — VHODNA IN GARAŽNA VRATA.

Prodaja na kredit — popust za devize. Informacije 87 212

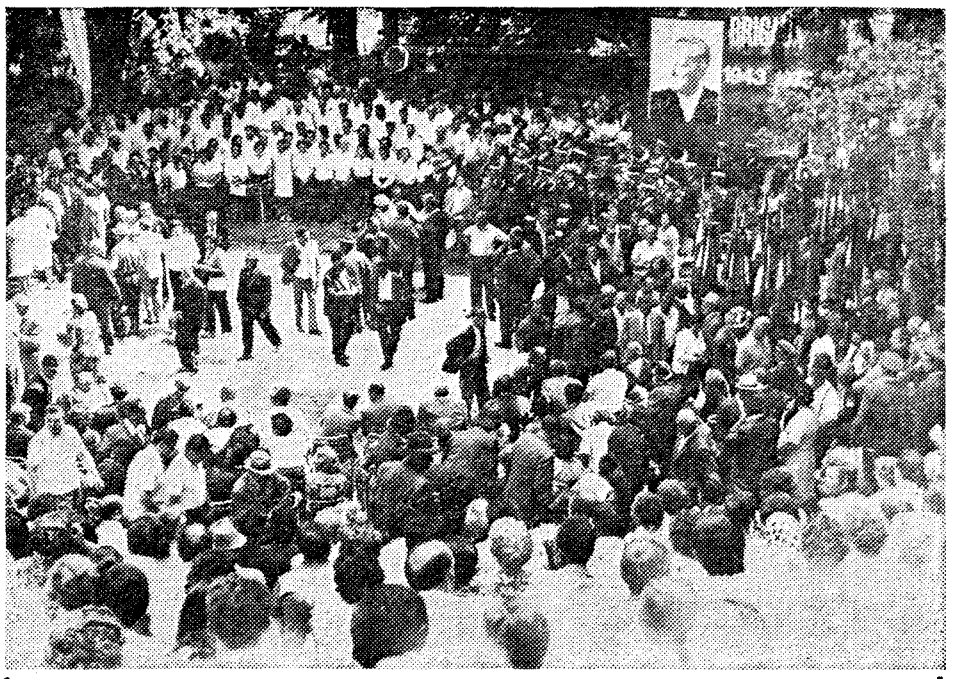

Na partizanskem srečanju v Grižah pri Žalcu, kjer so bivši borci Šlandrove brigade proslavljali 1. junija 30. obletnico ustanovitve brigade, je bilo prijetno in veselo. Brez dvoma je k temu prijetnemu ozračju prispeval tudi lep sprejem in gostoljubnost gostiteljev, ki so hkrati proslavljali tudi občinski praznik, revolucionarno tradicijo Žalca, njegovo gospodarsko in kulturno preobrazbo. Zbralo se je blizu 680 preživelih borcev Šlandrove brigade, med njimi bivši komandant brigade Janko Sekirnik-Simon, zadnji komandant brigade Mirko Jerman, prvi komisar brigade Mitja Ribičič-Ciril in drugi.
(Besedilo in fotografiji Stane Lenardič-Žan)

Zbor rezervnih starešin v Makedoniji

V Belčištu pri Ohridu, kraju kjer je bilo pred tridesetimi leti prvo osvobojeno ozemlje v Makedoniji, je bil 4. julija tretji zbor Zveze rezervnih vojaških starešin Jugoslavije. Prireditev je bila združena z velikim praznovanjem Socialistične republike Makedonije pod geslom: KREPIMO BRATSTVO IN ENOTNOST NARODOV V NARODNOSTIH JUGOSLAVIJE.

Letošnje srečanje, ki počasi prehaja v tradicijo, je brez dvoma nadaljevanje političnih, moralnih in vzgojnih vrednot rezervnih vojaških starešin Jugoslavije. Obisk v Makedoniji je pomenil za večino od 1200 članov ZRVS iz cele Jugoslavije srečanje z novimi, premalo poznanimi kraji, z ljudmi, uspehi in rezultati njihovega dela.

Med več tisoč udeleženci prireditve v Belčištu so bili tudi predstavniki JLA, družbenopolitičnih organizacij SR Makedonije in stopetdesetčlanska delegacija slovenskih rezervnih vojaških starešin.

Slavnostni govor je imel član Sveta federacije Vidoje Smiljevski. Govoril je o razvoju narodnoosvobodilnega boja ter o gospodarskem razvoju nove Makedonije, pri čemer je posebno poudaril pomen bratstva in enotnosti pri današnji graditvi socialistične samoupravne družbe.

Udeležencem prireditve v Belčištu sta spregovorila tudi predsednika ZRVS Jugoslavije in Makedonije Milutin Morača ter Kiro Satirovski, ki sta poudarila družbeno-politično pa tudi strokovno vlogo ZRVS pri uresničevanju koncepta o SLO, ki temelji na izkušnjah narodnoosvobodilnega boja.

Govoril je tudi pomočnik zveznega sekretarja za narodno obrambo generalpolkovnik Ivan Dolničar-Janošek, ki je med drugim poudaril: »Ta srečanja so izrednega pomena tudi zaradi tega, ker potekajo prav ob ‚dnevu borca', ki nas spominja na začetek vstaje in oborožene revolucije. Normalno je in nujno potrebno, da so vojaški vojni starešine bili in bodo ostali nosilci in tolmači slavnih tradicij naše narodnoosvobodilne revolucije.

Nihče ne bo imel takrat, ko ne bo več borcev iz vojne, bolj neposrednega zanimanja in večjo družbeno dolžnost, da borbene tradicije in izkušnje oboroženega boja iz naše revolucije prenaša na mlado generacijo kot prav Zveza rezervnih vojaških starešin. Na to nalogo se naša organizacija pripravlja in se mora pripravljati po vsej Jugoslaviji; med drugim tudi v okviru prireditev, kakršna je danes v Belčištu.

Smo del države in družbe, ki mora neprestano skrbeti za svojo notranjo enotnost in moč. Le-to je treba nenehno razvijati, krepiti vrednote, ki so nastale v revoluciji in na katerih se je naša družba gradila in se bo gradila tudi vnaprej . . .«

Ob koncu zborovanja so poslali pozdavno pismo tovarišu Titu in udeležencem proslave na Sutjeski.

(O obisku slovenske delegacije v SR Makedoniji bomo pisali v naslednji številki našega tednika.)

Proslava na Nanosu

Pri Abramovih na Nanosu, kraju, ki je malo znan Slovencem v notranjosti domovine, so občani Ajdovščine praznovali dan borca. Iz udeležbe številnih občanov — bilo jih je več kot tisoč — sklepamo, da gre za resničo velik praznik, ki se tiče vse občine. Nadvse je razveseljivo, da se takšnih svečanih priložnosti udeležujejo skoraj vsi občani. Mirno lahko rečemo, da v Vipavski dolini preteklost NOB živo občutijo vsi mladinci. Prijetno je bilo videti toliko mladine na tistih višavah na Nanosu pri Abramovih. Z velikim zanimanjem so mladi poslušali razgovore preživelih udeležencev bitke aprila leta 1942.

Slavje se je začelo z improviziranim napadom med teritorialci in obvezniki predvojaške vzgoje. Nato je sledil napad padalcev, ki so kljub vetru dosegli velik uspeh: vsi so pristali v krogu največ po nekaj deset metrov od cilja, osrednjega mesta proslave. Nato je imel slavnostni govor predsednik Združenja borcev NOV iz Vipave, tovariš Slavan Krhne.

Po slavnostnem govoru so tovariši iz Ajdovščine oziroma iz Krajevne skupnosti Vipava položili na grob padlih venec ter počastili njihov spomin z izstrelitvijo častne salve in enominutnim molkom. Nato so zapeli moški pevski zbori »Srečko Kosovel« iz Ajdovščine, za njim pa še mešana pevska zbora »Anton Možina« iz Brja nad Ajdovščino in »Drago Bajc« iz Vipave. Navzoči so bili tudi predsednik skupščine občine Ajdovščina Martin Greif — Rudi, poveljnik garnizije JLA v Ajdovščini, narodni heroj tovariš Anton Ferjančič — Zvone in številni predstavniki družbenih organizacij.

Shod bivših borcev na Nanosu dokazuje, da naši Primorci zvesto nadaljujejo kulturne tradicije svoje slavne preteklosti. Škoda je, da tovariši iz notranjosti Slovenije še premalo poznajo kraj te slovesnosti. Treba je izraziti tudi vse priznanje delavcem javne varnosti, ki so poskrbeli, da je promet potekal nemoteno: od Podnanosa enosmerno do Vrhpolja pri Vipavi. Čudoviti kraji so to in ljudje še vedno pravi tovariši.

iz revolucionarne preteklosti

Tretja prekomorska udarna brigada

Prihod borcev 2. bataljona 3. prekomorske brigade v Gravino decembra 1943.

Tretja prekomorska udarna brigada je prehodila precej drugačno pot, kot druge vojaške enote naše narodnoosvobodilne vojske. Razlika je predvsem v tem, da so v sklopu te enote njeno bojno pot prehodili borci več narodnosti. Ti so s svojim sodelovanjem v boju in sodelovanjem z ljudstvom v ognju potrdili pot bratstva in enotnosti naših narodov, pot mednarodne solidarnosti najnaprednejših ljudi sveta, ki so se skupaj bojevali proti fašistični diktaturi in vsem oblikam izkoriščanje človeka.

V 3. prekomorski brigadi je bilo čutiti utrip vsakega posameznega borca, ki je prostovoljno podredil svoje osebne in nacionalne interese tedanjim surovim vojnim razmeram, a je vendarle ostal še osebnost. Zato je napačno pisati zgodovino brigade le na osnovi več ali manj suhoparnih in pomanjkljivih vojnih poročil, raznih naredb in spisov.

POT V BRIGADO

Ob kapitulaciji leta 1943 je zajel vso Italijo silen vrvež, povzročen predvsem z razsulom armade in odpiranjem številnih ječ, zaporov in taborišč po vsej državi. Znano je, da je bilo v južni Italiji, že zasedeni po angloameriški zavezniški vojski, po KP Jugoslavije organizirano gibanje za vključitev v NOV in POJ vseh, ki jim je bil na popolnoma prostovoljni osnovi življenjski cilj boj proti fašizmu in to ne glede na nacionalnost. Zato se v vrste prekomorcev niso vključevali le Jugoslovani vseh narodnosti, marveč tudi pripadniki drugih nacionalnosti, predvsem pa Italijani. Prihajali niso samo iz področij, ki so jih že zasedli zavezniki, marveč tudi iz krajev, kjer so še gospodarili Nemci in njihovi sodelavci. Lahko rečemo, da so prostovoljci za tretjo prekomorsko brigado prišli iz raznih taborišč, kazenskih zavodov, enot za prisilno delo, prihajali so iz razpadle italijanske armade, iz zavezniškega ujetništva in kot dezerterji iz sovražnih armad. Razen tega pa so bili v brigado vključeni tudi številni partizanski borci, ki so bili kot ranjenci prepeljani iz domovine na zdravljenje v južno Italijo in tam okrevali.

Osnovo brigadnega moštva so tvorili primorski fantje stari od 17 do 18 let, ki so jih v jeseni leta 1942 in pozimi leta 1943 nasilno pobrali doma italijanski fašisti in jih vtaknili v posebne kazenske enote. S tem so hotele tedanje fašistične oblasti preprečiti slovenskim mladincem odhod k partizanom in tako preprečiti množično razširitev osvobodilnega boja na Primorskem. Treba je poudariti, da so fašisti segli le po mladincih v slovenskih vaseh Primorske, kjer je že bilo čutiti organizirano upornisko gibanje. Zato tudi v posebnih kazenskih enotah ni bilo naših vrstnikov iz Kopra, Pirana, Izole, Trsta, Reke in Pulja, pač pa so bili iz vasi v okolici Trsta, Gorice, s Krasa, Pivke, Brkinov in Istre. Najbrž ni treba ponavljati, v kakšnih kritičnih življenjskih razmerah so slovenski mladinci v teh posebnih kazenskih enotah živeli v Italiji. Podvrženi so bili sistematičnemu uničevanju. Naselili so jih na malaričnih področjih, ki so bila sicer prazna celo v preobljudeni Italiji. Obupne razmere glede prehrane in druga mučenja so skoraj vse nedorasle mladince tako prizadele, da tudi tisti, ki so učakali svobodo in preživeli vse strahote, danes nosijo hude posledice in so povečini vsi bolni.

Začetki formiranja 3. prekomorske brigade segajo v november 1943. Pred tem je bila 20. oktobra 1943 iz bivših internirancev, konfinirancev in pripadnikov posebnih kazenskih enot ustanovljena 1. prekomorska brigada. Končno jo je bilo mogoče poslati v domovino. Iz njene sestave so kmalu za tem izdvojili še 2. prekomorsko brigado. V Italiji pa je ostal majhen politični aktiv, ki je obiskal vsa področja Italije pod zavezniško zasedbo in omogočil vsem Jugoslovanom, predvsem Primorcem in Istranom, ki jih je bilo največ, prihod v našo bazo v Bariju.

V tretjo prekomorsko brigado so bili vključeni večinoma borci, ki so prišli s Sicilije, iz Kalabrije, iz pokrajine Apulije in iz delov Italije, ki je še bila pod nemško zasedbo. Samo iz Katanzara je prišlo k partizanom več kot 700 borcev, ki so bili večinoma vključeni v tretjo prekomorsko brigado. Tam (v Katanzari) je namreč še pred kapitulacijo Italije deloval odbor OF pod vodstvom tovariša Viktorja Vrabca in Stanka Bratuža, ki je organiziral odhod k partizanom v Gravino.

V Italiji je brigada ostala še skoraj tri mesece. Ta čas smo izrabili za intenzivno vojaško urjenje posameznikov in enot, ker večina borcev pred tem še ni imela v rokah orožja. Tako so v Carbonari vadili 1. in 2. bataljon, ki sta bila popolnoma formirana že decembra 1943, v Gravini pa so medtem ustanavljali 3. in 4. bataljon ter vojaško enoto italijanskih protifašističnih borcev. Še v Italiji je v brigado vstopilo 1880 borcev. Med njimi je bilo več kot 1700 Jugoslovanov in več kot 150 Italijanov. Vsaka četa je imela po tri vode, ti pa po tri desetine. Razen tega je imel vsak vod še svojo minometalsko skupino. Čete so štele od 102 do 110 borcev, ki so bili dobro oboroženi z nemškim in italijanskim trofejnim orožjem.

V začetku marca 1944 je bila vsa brigada zbrana v Carbonari, kjer jo je v spremstvu zavezniških oficirjev pregledal komandant naše baze v Bariju, nakar so jo v največji tajnosti prepeljali v pristanišče Manopoli, od tam pa z našima ladjama »Ljubljana« in »Sitnica« na Vis.

BIVANJE NA VISU

Brigado so po srečnem prihodu na Vis naselili na planoti pod Humom, v Pospilju, Marinih Zemljah in Podhumlju. Žal je naletela na razpašeno bolezen, ki so ji rekli »popuna ljudstva«. Iz brigade so takoj pobrali mnogo borcev, ki so že bili vojaško izurjeni, predvsem pa razne specialiste: mehanike, šoferje, veziste in druge. Njene vrste so se naglo redčile zaradi odhoda borcev v mornariške, letalske, motorizirane, oklopne in druge enote. Največ borcev je takoj odšlo v artilerijsko skupino VIII. korpusa. Vendar pa kljub temu brigada ni izgubljala na svoji številčnosti, ker so prihajale iz Italije vedno nove in nove skupine borcev, ki so bili vključeni v 3. prekomorsko brigado. Od tod tudi izvira napačno mnenje, da je bila brigada formirana na Visu. Prav je, da tudi to pojasnimo.

Ko je na Vis prišel Vrhovni štab NOV in POJ in Nacionalni komite NOJ, je bila 3. prekomorska brigada razmeščena na vzhodnem delu otoka, kjer je prevzela obrambne položaje od 1. dalmatinske brigade, ki je pozneje skrbela za neposredno varnost Vrhovnega štaba in tovariša Tita. Pred tem pa je bila ob prihodu tovariša Tita dodeljena skupina skojevcev iz 2. bataljona 3. prekomorske brigade kot straža pred pečino vse do prihoda zaščitnega bataljona Vrhovnega štaba na Vis.

Na Visu je postal komandant 3. prekomorske brigade Bogdan Viskić, prekaljen prvoborec, ki je užival izredno spoštovanje med prekomorci. Nekaj vodilnih brigadnih kadrov — bivših ranjencev — je odšlo z Visa v Srbijo, kjer so se formirale nove brigade. Skupina političnih voditeljev z dr. Francetom Hočevarjem, komisarjem brigade, pa se je vrnila v Italijo po nove borce.

Prve akcije z Visa je brigada opravila v poletnih mesecih leta 1944. Tako so trije bataljoni sodelovali v akciji na otoku Braču, ko so ga napadle enote 26. divizije skupaj z bataljonom zavezniških komandosov. Boji so trajali od 28. maja do 6. junija, namenjeni pa so bili razbremenitvi nemškega napada na Drvar. Hkrati naj bi napad vzbudil pri Nemcih občutek, da gre za široko akcijo v sodelovanju zaveznikov. Poteza je popolnoma uspela, ker so Nemci poslali na Brač okrepitve dveh bataljonov, kar se jim je na kopnem zelo poznalo.

Sledila je samostojna akcija 3. bataljona naše brigade julija 1944, ko so naši borci spet napadli Brač in tam dosegli prvo samostojno zmago. V zasedi so pričakali nemško kolono 83 vojakov in jo popolnoma uničili; med drugim so 15 Nemcev ujeli živih.

Akcija 2. čete 2. bataljona 3. prekomorske brigade bo še posebej ostala zapisana v naših srcih kot primer izrednega in požrtvovalnega tovarištva med slovenskimi in hrvaškimi borci. Takrat je bilo nekaj nad sto borcev deležnih izredne pozornosti in pomoči v boju s strani partizanov korčulanskega odreda. Žal se je tedaj primerila huda nesreča, ko je vsa železnikova desetina našla smrt na minskem polju, ker so borci mislili, da so zašli v topniški ogenj.

Prav tedaj, ko je maršal Tito pred vso posadko na Visu povedal zgodovinske besede »Tujega nočemo, svojega ne damo!« (med drugimi enotami so bili pred njim postrojeni tudi trije bataljoni 3. prekomorske brigade), se je 2. bataljon naše brigade izkrcal na otoku Korčuli in ga očistil od sovražnika še pred prihodom glavnine. Naslednji dan so prišli na Korčulo skupaj z dalmatinsko brigado tudi drugi trije bataljoni naše prekomorske. Skupaj smo se bojevali za osvoboditev Pelješca, kjer smo v enem izmed jurišev izgubili hrabrega borca Ivana Repiča iz Pivke. Po kratkih, a zelo ostrih spopadih je bil Pelješac osvobojen.

Boje je spremljal tudi politični komisar divizije, ki se je pozneje zelo pohvalno izrekel o primorskih in istrskih borcih. Kmalu je sledilo priznanje še komandantu divizije in 3. prekomorska brigada je dobila naziv »udarna«. Ponovno se je vrnila na Vis, kjer so predvidevali morebitne četniške diverzanske napade iz Italije in Afrike, otok pa je ostal po odhodu brigad skorajda prazen. Brigadi je bila dodeljena posebna naloga.

BOJI V DALMACIJI IN HERCEGOVINI

Prišel je čas našega dokončnega odhoda z Visa. 19. oktobra smo se izkrcali pri Krilu v bližini Splita. Naši bataljoni so takoj sodelovali v bojih za osvoboditev področij Makarske in vseh Kaštelov. Posebno se je pri tem izkazal 4. bataljon, ki je rešil tovarno cementa pred uničenjem. Prav tako je bil uspešen tudi 1. bataljon, ki je preko Klisa skupaj z dalmatinsko brigado prispel v Split; šele za njimi so prišle druge enote 26. divizije.

Brigada je nato sodelovala v bojih za Šibenik, kjer je 1. bataljon sodeloval pri čiščenju predmestja Magdalene in ožjega mestnega področja. Medtem pa so ostali bataljoni postavili zasedo ob cesti iz Šibenika proti Drnišu. Vanjo je padla nad šest kilometrov dolga sovražna kolona. Pod strahotnim bočnim ognjem naših borcev je bilo uničenih nad tisočpetsto nemških vojakov in oficirjev. Plen je bil ogromen. Naše vodstvo je iz plena vrnilo domačemu prebivalstvu vse, kar so jim Nemci oropali, kar je imelo med ljudstvom izreden političen odmev. V bojih za Drniš je nato brigada sodelovala pri rudniku Severič, nakar je v dveh kolonah prodrla proti Kninu.

Primorskim in istrskim borcem bo kninska bitka ostala v večnem spominu predvsem zaradi hudega krvnega davka, ki so ga plačali za priborjeno zmago. Vsak peti borec je bil izločen iz boja. Življenje so tedaj dali politični komisar 3. čete 2. bataljona Ivan Volk iz Suhorja, sanitetna referentka v 3. bataljonu Vojka Šmuc iz Trsta, sekretarka SKOJ v brigadi Nada Žagarjeva in še vrsto drugih. Padel je tudi namestnik političnega komisarja čete Josip Gruden, predvojni tržaški komunist, ki je prišel v brigado po večletni ječi v Italiji.

Že med boji za Knin je prispela iz Barija dopolnilna brigada novih prekomorcev. Bilo jih je nekaj več kot 800 — povečini naši Primorci in Istrani, ki jim je uspelo priti iz Sardinije in Korzike. Po končanih bojih za Knin smo bili kratek čas v Kaštelih; porabili smo ga za oddih in izpopolnjevanje brigade ter za urjenje. Zadnji dnevi v Kaštelih so potekali med brigadnimi manevri, iz katerih je večina brigade 31. januarja 1945 krenila v boj za Mostar.

Po osvoboditvi Črne gore, Dalmacije in Hercegovine je samo Mostar še ostal v sovražnih rokah. Čeprav je vsa 26. dalmatinska divizija z našo brigado vred s hrepenenjem čakala povelja za pohod na Trst, nas je zato nepričakovano zadela naloga, da likvidiramo sovražno postojanko v Mostarju. Posadka je štela 18.000 Nemcev in ustašev. V napadu na Mostar je sodeloval skoraj ves VIII. korpus; garnizijo sta blokirali 9. in 29. divizija ob sodelovanju borcev nekaterih partizanskih odredov. Pred koncem januarja je Nemcem celo uspel proboj iz obkoljenega mesta proti morju.

Tretja prekomorska brigada je največ po morju in deloma po kopnem prispela v Šestanovec in nato prodirala do Kočerina, kjer se je 6. februarja vključila v bitko za Mostar. Brigada je očistila področje Črnih Lokev in prodirala proti Mostarju. Vsem borcem je prav gotovo ostala v posebnem spominu bitka za Črni Vrh nad Gorjanci. Nanj je jurišala vsa brigada, posebno pa še 2. in 3. bataljon. Borci so morali korak za korakom z ročnimi granatami osvajati vrh. Do izraza je prišla vsa silna borbenost in politična zrelost naših borcev. Samo iz 1. čete 1. bataljona, ki je bila v celoti sestavljena iz slovenskih borcev, je padlo 32 junakov iz 2. in 3. bataljona pa jih je pa-

fotografija z vprašajem

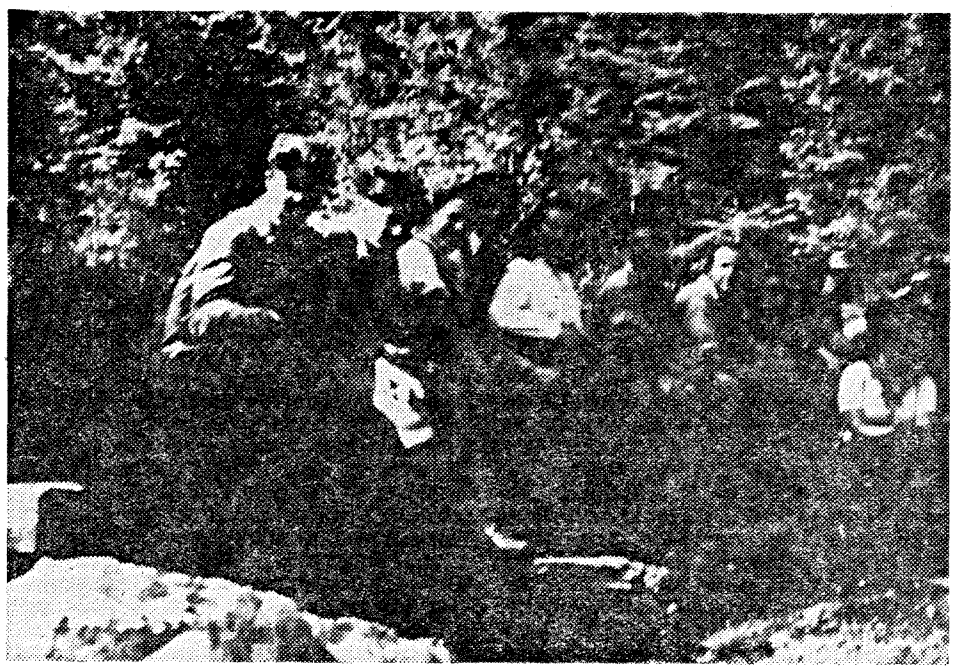

Po objavi fotografije s partizanskega mitinga v 25. številki TV—15 z dne 21. junija 1973 se je v našem uredništvu zglasil tovariš Jule Sočan—Tomaž Skala, ki je fotografijo posnel. Pravi, da je bila fotografija posneta na Notranjskem 1943 ali 1944 verjetno v vasi Grahovo pri Cerknici. Za pojasnilo se tovarišu Juletu Sočanu najlepše zahvaljujemo, borce iz Grahovega pa prosimo, da nam mnenje Sočana potrdijo ali zanikajo ter izpopolnijo. Tokrat objavljamo fotografijo partizanskih političnih delavcev. Morda gre tudi za osebje kake tiskarne ali partizanske bolnišnice. Zanima nas, kdo jo je posnel, kdaj in ob kakšni priložnosti, iz katere enote so tovarišice in tovariši, radi pa bi dobili tudi imena, priimke in partizanska imena za tiste, ki jih boste prepoznali.

Iz bojev 3. prekomorske udarne brigade za Knin novembra 1944.

dlo 82. Med njimi naj omenim le četnega komisarja Franca Segulina iz Slop, ki je kot predvojni komunist prebil nekaj let v internaciji; dalje komandirja bataljonske komore Franca Hoteža iz Brezovice; enega najboljših borcev 1. bataljona Maksa Lebana iz Trsta in Zorana Kralja iz Trebič pri Trstu, ki je bil svoječasno celo predstavnik Slovencev v KP Argentine, od tam pa je bil zaradi naprednega delovanja izgnan in interniran na Tremitih.

Po osvoboditvi Mostarja, ki ji je sledila velika vojaška parada je brigada 21. februarja 1945 krenila proti morju in čez Ljubuški prišla v Gradec. Od tam je po šestih dneh počitka borce prepeljala ladja »Ljubljana« v Sukošan pri Zadru, odkoder je nato brigada čez letališče Zemunik prispela v Pridrago. Po kratkem počitku in brigadni proslavi ter izpopolnitvi brigadnega moštva je brigada odšla v napad na Bihač, kjer so se še krčevito držali Nemci in ustaši.

BOJI V LIKI IN PRI ILIRSKI BISTRICI

Brigada bi že prej proslavila obletnico ustanovitve, pa ji zaradi nenehnih bojev to ni bilo mogoče. Na proslavi je borce prvič pozdravil tudi predstavnik glavnega štava NOV in PO Slovenije, tovariš Stane Potočar-Lazar. Brigada je med napredovanjem proti Bihaču 20. marca zavzela Gornji in Dolnji Lapac, 25. marca pa že posegla v boje za Bihač. Najbolj je borcem ostal v spominu nasilen prehod reke Une, ker borci niso mogli čakati, da bi inženirci postavili zasilni most, marveč so mnogi globoko vodo kar preplavali. Sledil je spopad s Čerkezi na Ribji glavici, v kateri so se posebno izkazali borci 3. bataljona. Ko je brigada še tolkla po umikajočih se fašistih je dobila ukaz, naj nemudoma krene proti Gospiču, kjer je na položajih zamenjala 5. prekomorsko brigado, ki je od tam odšla čez Vinico v Črnomelj.

Tretja prekomorska udarna brigada je 3. aprila 1945 pri Bilaju prešla rečico Liko in nato vzdolž ceste in železnice zavzela vzhodni del Gospiča. Pri tem je spet utrpela hude izgube. Med padlimi so bili odlični komandir 3. čete 2. bataljona Ferdo Erjavec, pevovodja 1. bataljona Štefan Bizjak in drugi. Smrtno je bil ranjen tudi oficir Stanko Škerjanc iz Gradišče pri Materiji, ko je kot politični delegat jurišal s svojim vodom. Po osvoboditvi Gospiča so partizanski borci nezadržno podili in uničevali še zadnje sovražnike v okolici, nato pa se je 3. prekomorska spet sešla z morjem pri Senju. Njen 1. bataljon je sodeloval v bojih za osvoboditev otoka Krka, nakar je brigada med boji dosegla staro italijansko-jugoslovansko mejo nad Reko. Šest dni so se vrstili hudi boji z ukopanimi Nemci pri Klani in v smeri Snežnika, kjer se je sovražnik skušal obdržati za vsako ceno, da bi s tem omogočil umik svojih sil v naročje zahodnih zaveznikov. Tam je na pragu svobode med drugimi junaško padel tudi Tihomir Počkaj iz Slop, ki je v prvih vrstah prehodil vso bojno pot brigade.

V novem položaju je brigada naglo izvedla obhodni marš in se 1. maja 1945 razporedila pri vasi Pasjak na izhodne položaje za napad na liniji Rupa—Šapjane. Že zavzeto vas pa je morala ponovno prepustiti sovražniku. Z Reke so namreč proti severu pritisnile močne nemške sile — 97. nemški korpus se je skušal prebiti proti Ilirski Bistrici iz smrtnega obroča, v katerega so hitlerjance stisnile naše vojaške enote. Nemci so z močjo obupancev jurišali na položaje 3. prekomorske brigade, vendar pa so se vsi njihovi napadi razbili ob položajih prekomorcev nad Ilirsko Bistrico. Med tem je bil razčiščen položaj okoli Trsta in so brigadi prišle na pomoč druge enote JLA. Po dveh dneh hudih bojev je ta sovražna formacija v Ilirski Bistrici podpisala popolno vdajo.

Brigada je nato iz Ilirske Bistrice šla prek Pivke v Trbiž (Monfalcone). Vsa naša domovina je slavila veličastno zmago, ki smo si jo priborili po štirih letih bojev na življenje in smrt. Še posebno slovesno in radostno sta zmago dočakali naša Primorska in Istra, ker je bila ta zmaga hkrati tudi konec fašistične tiranije. Naselja, skozi katera so šli tudi borci prekomorske brigade, so bila okrašena s cvetjem. Dajala so nam vsega, kar so še premogli njihovi obubožani domovi. Žal je čašo čistega veselja kmalu zagrenila kaplja krivičnega postopka zahodnih zaveznikov, ki so storili še eno zgodovinsko krivico našim narodom.

Ob odhodu iz Tržiča je ena četa prekaljenih prekomorcev ostala v sestavi našega odreda, ki je tedaj ostal v coni A v sklopu zavezniških zasedbenih sil oziroma 13. britanskega korpusa. Četa se je v spremenjenih pogojih s svojimi borci in oficirji tudi naprej borila za dokončno svobodo slovenske Primorske in Istre.

Kakor druge partizanske brigade — je tudi 3. prekomorska udarna brigada prispevala svoj delež za končno osvoboditev domovine. Skozi enote brigade je šlo 4300 borcev, ki so bili po večini doma iz Primorske in Istre. Padlo je 836 borcev, ta številka pa se lahko še poveča, če upoštevamo dejstvo, da je nekaj borcev evidentiranih kot pogrešanih, ki zaradi hitre vojne vihre niso mogli biti pokopani. Ranjenih je bilo več kakor 2000 borcev. Celotna borbena pot v Italiji in Jugoslaviji znaša nekaj nad 6100 km. Enote brigade so se bojevale v treh sedanjih republikah in sicer v SR Hrvaški, Bosni in Hercegovini ter Sloveniji. Brigada je bila za svoje zasluge v NOB proglašena za udarno in bila odlikovana z Redom narodne osvoboditve in Redom zasluge za narod I. stopnje.

ALBERT KLUN

Medicinci, padli v NOB

Milenko Kos

Rodil se je 14. septembra 1920 v Sarajevu. Oče je bil oficir, »solunski dobrovoljec«. Po njegovi smrti se je družina preselila v Šempeter v Savinjski dolini. Nemci so Milenka deportirali v Dvor na Uni, od koder je pribežal v Ljubljano. V Ljubljani je študiral medicino 1941 na 1942. V tem času je bil organizator in vodja mladinskih organizacij OF v Gradišču. Vodil je sestanke, predaval, zbiral in popravljal orožje. Konec leta 1942 so ga Italijani odpeljali v koncentracijsko taborišče Gonars. Maja 1943 se je vrnil ter nadaljeval delovanje proti okupatorju. K partizanom je odšel v začetku 1943 in bil dodeljen dolenjskemu odredu kot sanitetni referent. Ko je bil ob napadu na štab tega odreda ranjen odredni zdravnik, je njegovo delo prevzel Milenko. Padel je 5. septembra 1944 v Sv. Križu pri Litiji.

OBVESTILO BORCEM 14. IN 15. DIVIZIJE

V nedeljo, 15. julija letos praznujemo v Žužemberku 30. obletnico ustanovitve 14. in 15. divizije.

Vabimo borce vseh brigad obeh divizij, da se proslave udeležé!

Odbori brigad organizirajo prevoz iz svojih domicilnih občin. Iz Ljubljane odhod avtobusov 15. julija ob 7.15 s Trga revolucije.

Informacije dobite po telefonu 23-092. **Odbor za proslavo v Žužemberku**

OBVESTILO BORCEM TOMŠIČEVE BRIGADE

V nedeljo, 15. julija letos praznujemo v Žužemberku skupaj z borci 14. in 15. divizije 31. obletnico ustanovitve brigade. Prevoz iz Celja, Kočevja, Maribora in Velenja je organiziran. Iz Ljubljane odhod avtobusov ob 7.15 s Trga revolucije.

Udeležite se naše skupne proslave! **Odbor I. SPUB Tone Tomšič**

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Če je torej mogoče govoriti o kakšnem »programu« slovenskega kmečkega upora, je bil ta program zahteva po stari pravdi. Morda se komu to zdi malo ali premalo revolucionarno, čeprav velja že vsak upor sužnjev v starem veku za izredno pomembno revolucionarno dejanje; toda nikdar ne smemo pozabiti tako imenovanega časovnega okvira zgodovinskega dogajanja. Zato ne kaže kmečkega upora presojati z merili, ki jih uporabljamo za sodobne revolucije. Smešno bi bilo podcenjevati kmečke upore zato, češ, da niso imeli zrelih idejnih, političnih programov ter da uporniki niso bili revolucionarni po merilih sodobnih filozofskih, družbenoslovnih načel ter dognanj. To bi bila pravda za oslovsko senco, ne pa pravda o — stari pravdi.

Tako pač **ni treba niti najmanj dokazovati revolucionarnosti našega kmeta.** Prav veliki slovenski kmečki upor, gledan kot celota, je najboljše spričevalo o naših kmečkih prednikih kot prvih v novem veku razvijajočega slovenskega, prvotno kmečkega naroda. Temu narodu »gosposki«, »zgodovinski« narod ni priznaval, da ima zgodovino. Toda prav temu narodu je pisal zgodovino — nič manj slavno od zgodovine »zgodovinskih« narodov kmet kot podložnik nemških fevdalcev. Zgodovina teh kmetov je častnejša kot pa vsa slava plemstva, ki je na slovenskem ozemlju zatiralo slovensko ljudstvo in se s tem zatiranjem celo ponašalo, »zgodovinski narod« pa si je potem do najnovejše dobe, s Hitlerjem vred (in s sedanjimi neonacisti na Koroškem) prilaščal slovensko zemljo, prepojeno s krvjo slovenskih kmetov, tlačanov-upornikov kot »zgodovinsko avstrijske dežele«. Dandanes smo si izvojevali tudi merila o slavi, časti, revolucionarnosti in kaj je zgodovinsko, ali imamo svojo zgodovino ali ne. Svoje zgodovine se nam nikdar ni treba sramovati, zlasti ne pred nobenim »gosposkim narodom«.

18

Medtem ko je virov o kmečkih uporih, o napadih na gradove, o spopadih upornikov s plemiško vojsko, o pritožbah podložnikov nad krivicami na pretek, a vsi zgodovinski viri verjetno še ne bodo tako kmalu odkriti in raziskani, pa je zelo malo podatkov o razmerah v krajšem ali daljšem obdobju po vsakem posameznem uporu. Lahko le sklepamo, kakšne so morale biti posledice, ne morejo jih pa tudi nazorno opisovati in ne odkrivati dovolj največjih značilnosti življenjskih razmer tistega časa.

Tako je znano le na splošno, da se je plemstvo maščevalo, kolikor se je najbolj moglo, nad slovenskim kmetom po uporu v šestnajstem stoletju. Naložilo mu je okrutno »pokoro«, tako da je moral obnoviti požgane gradove, svoje ječe, postojanke svojega zatiralca. Povrh vsega drugega garanja je moral poslej tlačaniti še za grajsko obnovo. Kako pa je bilo z obnavljanjem požganih skromnih kmečkih domov, ne moremo odkriti v nobenem zgodovinskem viru. Vemo pa med drugim, da je plemiška soldateska v zadnjem obdobju upora napravila neprecenljivo škodo po kmečkih naseljih s požigi in pustošenjem tudi obdelane zemlje ter nasadov. Upoštevati moramo, da je bilo po uporu po gospostvih skoraj povsod manj delovnih moči, saj je treba računati, da je bilo med uporniki precej žrtev in če jih že ni veliko padlo in če plemiški krvniki niso pobesili ter pobili vseh ujetnikov, pa najbrž ni bilo malo beguncev. Tako smo videli, da je nekaj upornikov pobegnilo celo na Beneško. Ni pa znano, ali je kaj naših kmetov ušlo tudi na drugo stran, na Hrvaško ali celo na turško ozemlje. Kolikor je ostalo živih in nepohabljenih tlačanov, so morali toliko bolj garati, zlasti še, ker so morali plačati kazen kot udeleženci upora in ker so poslej plačevali povrh vsega še »puntarski pfenig«.

Ni tudi popolnoma nepomembno, da so bili tedaj, neposredno po uporu pravzaprav vojni časi — vojna med Avstrijo in Benečani. Med vojno pa so seveda tudi tedaj ljudje še bolj trpeli, saj so oblastniki breme za vojskovanja naložili podložnikom. Povrh vsega pa so ljudje v šestnajstem stoletju nenehno trepetali pred Turki. V starih časih je nastal ljudski izraz o »šibah« božjih — lakoti, kugi in vojski (v pomenu vojne). To pa so bile tedaj stalne »šibe« in navadno so bile kar združene v korobač, saj sta bili kuga in lakota redna posledica vojne.

Tako bi ne bilo mogoče napisati nič razveseljivega o življenjskih razmerah našega ljudstva v šestnajstem stoletju. Kratka sodba bi lahko bila popolnoma upravičena, da je bilo to stoletje samega trpljenja, gorja slovenskega ljudstva. V zgodovini ima sicer to stoletje zlasti častno mesto, ne le zaradi samega velikega slovenskega kmečkega upora, marveč tudi zaradi tako imenovanega reformatorskega gibanja, luterantstva (protestantizma) in začetka slovenskega pismenstva — prvih slovenskih tiskanih knjig (»luterantskih«). Zato **sta v naši zgodovini znameniti zlasti dve letnici iz šestnajstega stoletja: 1515 (kmečki upor) in 1551 (izid prve slovenske, Trubarjeve knjige).** Po naključju imata obe letnici po dve enojki in dve petici, kakor da se v tem skriva poseben pomen.

Nekateri zgodovinarji so raziskovali odvisnost kmečkih uporov in protestantizma. Posamezniki so skušali dokazovati, da je bil idejni vpliv luterantstva močen dejavnik tudi med kmečkimi množicami, da se je vzbudila revolucionarnost kmetov. Luthrov nauk, po katerem bi naj ne bilo posrednika (duhovščine, papeža) med verniki in bogom in naj bi bil evangelij kot božje razodetje vsakomur neposredno dosegljiv ter razumljiv — ne pa nekaj skrivnostnega, skritega v latinskem Svetem pismu — bi naj bil tako nekakšen razglas (manifest), da so vsi ljudje enaki pred bogom; to bi pa pomenilo, da bi plemstvo ne moglo več upravičevati svoje oblasti nad podložniki na načelu, da je »oblast od boga«.

Toda sam Luther je s svojo besedo in ravnanjem bil odločno na strani plemstva, namreč posvetnega plemstva, ki je protestantizem izkoristilo ne le za verski boj in vojno, marveč zlasti za to, da bi si prilastilo kar največ posesti cerkevene gospode. Protestantsko plemstvo ni bilo prav nič manj okrutno in zagrizen sovražnik kmečkih upornikov kakor pa katoliški velikaši.

Nadaljevanje na 6. strani

KEMIČNA INDUSTRIJA MEDVODE
DONIT
TELEFON: 71 106 TELEX: 31 365

tehnični laminati • elektroin stalacijski vozli in razdelilne omarice • tesnit • tesnila • filtri • lepila • smole • ma se za stiskanje • odpreski • žične in plastične mreže

UNI program
STOL Industrija pohištva STOL Kamnik
novi stanovanjski pohištveni uni program
v novo odprtem salonu **stol interier** na duplici pri kamniku

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

PRODAJNI SERVIS
modna hiša
LJUBLJANA

MODNA HIŠA je v svoje poletne kolekcije vključila tudi velik izbor lahkih poletnih oblek in halj, namenjenih ženam z močnejšimi postavami. Obleke so izdelane iz kvalitetnih materialov: od bombažnih pikejev, gaberdenov in platna do lahkih batistov, diolen georgetta ter drugih aktualnih materialov.

PROMETNO HOTELSKO TURISTIČNO PODJETJE VIATOR LJUBLJANA
VIATOR

TURISTIČNA DEJAVNOST: v turistični agenciji VIATOR in poslovalnicah v Ljubljani, v Kranjski gori, na Jesenicah, na Bledu, na Vrhniki, v Kamniku, v Ravnah, v Slovenj Gradcu, v Ljutomeru in v Zagrebu.

MIZARSKO PODJETJE
ŽIRI

ZA DAN BORCA — 4. JULIJ ISKRENO ČESTITAMO VSEM BORCEM, AKTIVISTOM IN SIMPATIZERJEM NOB, TER DELOVNIM LJUDEM.

LJUBLJANSKE OPEKARNE
LJUBLJANA,
CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

modularni blok
stropnik monta — višine 12 cm in 16 cm

pregradni blok — debeline 12 cm v »INDUSTRIJSKI PRODAJALNI« je na razpolago ves ostali gradbeni material (apno, cementni strešnik, salonit, elementi za dimnik itd.)

Kličite telefonsko št. 61-965 ali 61-805

TAKOJŠNJA DOBAVA
SOLIDNE CENE

alpski mlečni bonbon

OBRTNO PODJETJE
Ratitovec
Češnjica - Železniki - Slovenija

VSEM POTROŠNIKOM ČESTITAMO ZA DAN BORCA — 4. JULIJ

7 let
Peko

Stara pravda (nadaljevanje s 5. strani)

Na slovenski kmečki upor leta 1515 pa protestantizem ni mogel plavati že zato, ker tedaj še ni bil razširjen. Martin Luther je svoje znamenite »krivoverske«, prevratne teze razglasil šele leta 1517, ko jih je pritrdil na cerkvena vrata v Wittenbergu. V poštev za obravnavo, kako je protestantizem vplival idejno na kmečke upore, bi prišel le upor leta 1573. Vendar večina zgodovinarjev zavrača domneve, da je bila tudi cerkvena reformacija pomembnejši dejavnik kmečkih uporov pri nas.

Naša kmečka zgodovina v obdobju med velikim slovenskim uporom in hrvaško-slovenskim kmečkim uporom leta 1573 bi bila manj znana, če bi tudi tedaj, ko je v dobi osminpetdeset let, nadalje ne vrelo med kmečkimi množicami. Manjši upori so se spet kmalu začeli. Niso se razrasli v večji upor, bili pa so vsekakor zelo značilni za razmere po največjem slovenskem kmečkem uporu. Lahko bi rekli celo, da slovenski kmečki uporniki niso bili dokončno premagani, čeprav je bilo plemstvo na višku zmagoslavja in se je čutilo močno ter samozavestno po krvavi zadušitvi upora. Ni sicer izpričano, da je kje začela znova oživljati kmečka zveza, a izročilo o nji ni moglo nikdar ugasniti, kar se je jasno potrdilo čez pol stoletja ob uporu leta 1573.

Ni pa tudi mogoče pripisovati večjega vpliva nemške kmečke vojne na našega kmeta. Slovenski kmetje so sicer prej ali slej kaj slišali o tej vojni, ki se je začela leta 1524 in je trajala nekaj let. Toda nemška kmečka vojna je bila bolj ena izmed verskih vojn, ki so se razširile v dobi reformacije v nemških deželah, kot pa kmečki upor proti fevdalizmu, kakršni so bili vsi kmečki upori pri nas.

Vendar pa so nemiri na Salzburškem med kmeti in meščani v tistem obdobju, že nekaj let pred začetkom nemške kmečke vojne vzbudili odmev predvsem na Koroškem. Tako se je požar salzburškega upora leta 1518 razširil nekoliko na severno Koroško in na zgornje Štajersko. Zato so štajerski deželni stanovi v sodelovanju s koroškimi in kranjskimi spet zbrali svojo vojsko, tokrat najbrž po izkušnjah, ki so si jih pridobili med velikim slovenskim uporom. Salzburški uporniki (kakor, vse kaže vojaško dobro organizirani) pa so sredi leta 1518 pri Schladmingu pošteno naklestili plemiško vojsko, ki ji je poveljeval štajerski deželni glavar. Uporniki so med drugimi plemiči ujeli celo samega deželnega glavarja Dietrichsteina in koroškega deželnega upravitelja Welzerja. September pa se je spet maščevala plemiška vojska nad uporniki; pokol uporniške vojske je pomenil tudi konec upora na Štajerskem.

Ni mogoče ugotoviti odvisnosti med uporom na zgornjem Štajerskem in Salzburškem ter med slovenskim uporniškim gibanjem, ki se je začelo leta 1525 na Kranjskem. Vendar je treba pripustiti tudi domnevo, da so verske, evangelijske ideje o enakosti ljudi pred bogom, našle ugodna tla tudi pri nas. Pri tem se ni treba niti sklicevati, kako se je v Trubarjevih časih pri nas močno razširilo luterantstvo ne le med plemstvom, marveč tudi med ljudstvom in da so **kmetje do najnovejše dobe** (ko je bil protestantizem, že zdavnaj poprej, med protireformacijo, iztrebljen »z ognjem in mečem«) **skrivali ter varovali Dalmatinovo Sveto pismo.**

Toda vzroki uporniškega gibanja so bili stari: boj za staro pravdo se je nadaljeval. Kranjski deželni stanovi so se leta 1525 začeli pritoževati nosilcu cesarske oblasti, da so kmetje odpovedali pokorščino: niso hoteli več plačevati davkov. Sklicevali so se — kakor se je pritoževalo plemstvo —, da deželni knez nasprotuje, naj bi deželne davke plačevali le kmetje. To se pravi, da bi bilo treba priznati nekaj enakosti tudi pri plačevanju davkov — vsem, podložnikom in plemstvu, zemljiški gospodi . . .

Tedaj so se naši kmetje najbolj »puntali« na Gorenjskem. Plemstvo se je nedvomno prav dobro spominjalo prave kmečke vojne deset let poprej. Zato je nastal med njim takoj preplah. Brž je začelo nabirati vojaštvo. Deželni glavar pa je velel plemstvu, da mora sámo, to se pravi neposredno zemljiška gospostva, ne pa le deželni stanovi, poskrbeti, da bo dovolj oborožene plemiške vojske. Hkrati je kranjski deželni glavar (tedaj je to bil Jožef Lamberg, torej eden izmed »slavnih« kranjskih plemičev) prevzel ljubljanski grad za svoj štab in postojanko. Imel je štiristo huzarjev, a njihova naloga je bila sicer braniti deželo pred Turki.

Uporniško gibanje na Slovenskem leta 1525 ni natančneje raziskano. Zgodovinar je ugotovil, da so na zasedanju zastopnikov deželnih zborov ob novem letu 1526 kranjski zastopniki poročali, da je bil upor zatrt. Značilno je, da so se kranjski deželni stanovi tedaj pritoževali proti nosilcu cesarske oblasti, da je podpihoval upornike. Dalje, da ljubljansko mesto z delom duhovščine ni hotelo prispevati za plačilo stroškov, ki so jo imeli pri zatiranju uporov — čeprav je »upor nastal predvsem zaradi duhovnikov«. Kako je treba to razumeti? Najbolj verjetno je pač, da je bil del duhovščine že pod vplivom luterantskega evangelijskega nauka, ki ga je širilo med verniki. To je mogoče sklepati tudi iz besed takratnega ljubljanskega škofa: »Žal je v deželi nastala velika zmeda, predvsem zaradi pridigarjev, ki oznanjajo s prižnic zoprnosti, kar spodkopava vero, vzbuja nemir in upornost bolj kot pa koristi enotnosti.«

Leta 1525 pravega upora še ni bilo, marveč se je kazalo le uporniško gibanje, ki pa je proti njemu plemstvo takoj ukrepalo. Tako je preprečilo, da ni izbruhnil hujši, krvavi upor, kakršnega se je kranjsko plemstvo balo.

Razmeroma mirno je bilo do druge polovice stoletja, ko je začelo spet vreti, zlasti na Tolminskem; neposredni vzrok je bilo popravljanje urbarjev, seznamov o dejatvah ter obveznosti podložnikov po zemljiških gospostvih. Zaradi urejanja obdavčevanja so gospostva morala »revidirati« — popraviti — urbarje in jih predložiti vicedomskemu (cesarskemu deželnemu) uradu. To »popravilo« je bilo ugotavljanje sprememb, ki bi jih dandanes imenovali »zemljiškoknjižne«, namreč, kakšne spremembe so nastale v razmerju med dominikalno (prigrajsko, v neposredni graščinski upravi) zemljo in med rustikalno, to je med zemljo podložniških kmetij. Pri tem »popravljanju« kmetje niso imeli nobene besede, nihče jih ni zastopal, in nedvomno so bile njihove pritožbe v mnogih primerih, če že vseh, upravičene. Kako bi naj kmetje zaupali zemljiški gospodi, ki jih je nenehno izkoriščala in neštetokrat ogoljufala?! Zgodovinar meni, da se je gospoda s tem »popravljanjem« urbarjev še posebej maščevala nad kmeti zaradi upora. Hotela se je namreč samovoljno odškodovati na škodo, ki so jo imela gospostva med velikim uporom.

(Se nadaljuje)

kulturni obzornik

Naš osvobodilni boj v delih ljudskih pesnikov

V slovenjegraškem Muzeju ljudske revolucije so pripredili razstavo z naslovom »Ljudske pesmi in proza borcev in aktivistov NOV, domačinov iz okrožja Dravograd«. Razstava je sad dolgoletnega dela. Zbrali so skoraj trideset partizanskih pesmi, za katere dolgo niso mogli odkriti avtorjev.

Marsikdo se je spomnil, da je po zimski ofenzivi leta 1944 tod partizanilo dekle, ki je zlagalo pesmi in jih prebiralo. Vedeli so, da je bila s Koroškega, njenega imena in pesmi pa niso mogli odkriti. Šele lansko jesen so zvedeli, da se je v tistem času skrivala pri Ramšakovih v Mislinjski Dobravi. Njena teta jim je izročila štirinajst orumenelih listov s pesmicami. Doslej neznana pesnica je Milka Ramšak, ki zdaj živi v Mežici. Še nekaj pesmi so dobili v Mislinju in v Dovžah. Ko so jo obiskali, se je čudila, da so se ohranile; čisto je že pozabila nanje.

Njeni verzi so dragocena izpoved mladega človeka, ki se bori z orožjem v roki za nov svet. Nobenih umetniških pretenzij ni v njih, samo hrepenenje po lepšem življenju, ki je bilo skupno vsemu ljudstvu, jo je gnalo, da jih je pisala. Iz orumenelega lista beremo:

Gradili dragocene spomenike
so njim, ki zapustili so denar;
tem je bilo neznano pač trpljenje,
kar spremlja reveže skoz vse
življenje,
bil je doslej denar sveta vladar!

Zdaj svet ne povprašuje po milijonih,
svoboda ljudstva to je zdaj zaklad;
po njem rodovi zdaj sveta stremijo,
da dom si nov z zakladom tem
zgradijo,
kjer večna jim cvetela bo pomlad.
(iz pesmi »Padlim«)

Med naslovi pesmic partizanke Milke beremo tudi naslednje naslove: Partizanom, Partizanka, Ni mrtva naša domovina, Slovenija, Jetnik, Razpeli bomo zastavo, Svidenje, Ločnikarjevemu Vanču v spomin, Srečkotu v spomin, Nemci so vasi požgali in druge.

Nič manj originalna osebnost med ljudskimi pesniki izpod Pohorja je Janko Vodovnik-Slavček. Pred vojno je bil zaposlen na neki žagi, potem pa je šel v partizane in se pridružil borcem Tomšičeve brigade. Zaslovel je kot borec s pesniško žilico, zato ga je vodstvo IV. operativne cone pritegnilo k delu pri tehniki SOVO na Pohorju. V njenem arhivu so se ohranile Vodovnikove pesmi. Med njimi smo za ta prispevek izbrali odlomek iz naslednje:

Vi, gozdovi, ki ste sprejeli nas
v svoje okrilje,
ko je fašistov nasilje
izgnalo nas z naših domov,

vi, gozdovi, ko smo okov se otresli
in s požganih domov zbežali med vas,
ste nam dali nov dom...

... Ko prišel bo dan,
da zapustimo vas, gremo v svobodne
doline,
na vas, oj, gozdovi, spomine bomo
svetle hranili,
saj boste v sebi krili
grobove naših najboljših ljudi!

V neobjavljeni Vodovnikovi pesmarici so še pesmi: Sužnji smo bili, Prisega, Mamici, Domotožje, Obisk v noči, Pot v noči, Hočem, Na mojem oknu, Pada listje, Vrt je prazen, tih in nem. Doma je imel shranjena rokopisa romana Bledi mesec in sestavka Partizanska gomila.

Kot tretji primer nepoznanega ljudskega pesnika navajamo Kristija Markoviča iz Črne na Koroškem. V partizanih je potal namestnik političnega komisarja v Koroškem odredu. Padel je v znani bitki v Bistri pri Črni jeseni leta 1944. Večina njegovih pesmi je nastala v času, ki ga je prebil v zaporih pred odhodom v partizane, kjer je utegnil spesniti samo Pismo materi:

Odšel sem z doma ter se izgubil v
noč.
V blesketu zvezd žarela so nebesa,
od tebe odšel sem tiho, brez slovesa.
Obraz tvoj gledam, mati, v dalje
zroč...

... Čuj! Ko pomlad v deželi cvet
razgrne,
ko prosta bosta rod in domovina,
takrat, o, mati, sinko tvoj se vrne.

Skoraj petdeset pesmi je napisala Olga Križanovski-Hriberšek iz Mežice. Ohranjene so le štiri: Sanje, Na grobu, V zaporu in Materi.

Kot partizani sta bodrili soborce tudi Vladimir Fele in Tone s Pernic. Razstavljenih je mnogo pesmi iz nacističnih taborišč, med njimi dela Kranjčeve Fanike in Franca Reka. Več avtorjev je ustvarilo svoja dela v dravograjskih zaporih. Mnogo lepih čustev je izraženih v prozi Filipa Mrdavšiča, ki je vojno preživel kot izgnanec v Srbiji.

Za opravljeno delo pripada slovenjegraškemu muzeju zasluga, da je rešil pozabe mnogo tistega, kar so preprosti ljudje s čustvi povedali o velikem boju vsega naroda.

BOGDAN ŽOLNIR

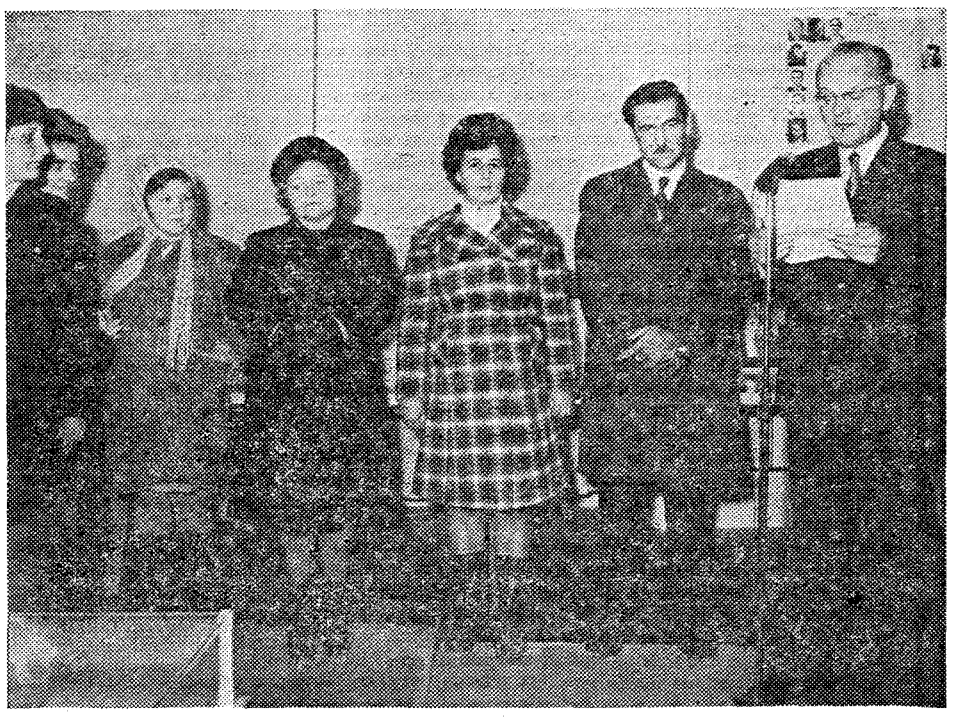

Ljudski pesnici Olga Križanovski-Hriberšek in Milka Ramšak-Bricman, Drago Markovič, brat padlega pesnika Kristija Markoviča in avtor sestavka »Naš osvobodilni boj v delih ljudskih pesnikov Bogdan Žolnir.

Nagrajenca 4. julija

Kipar Stojan Batič

Pisatelj Karel Grabeljšek

Dne 28. junija so v slavnostni dvorani doma JLA v Beogradu podelili nagrade »4. julija«. Nagrada je namenjena državljanom, ki so se najbolje izkazali pri razvijanju tradicij narodnoosvobodilne borbe. Letos so jih podelili petič. Od Slovencev sta prejela letošnjo nagrado pisatelj Karel Grabeljšek za roman Bolečina in akademski kipar Stojan Batič za spomenik kmečkim uporom v Brežicah.

Pisatelj Karel Grabeljšek se je rodil leta 1906. na Vrhniki, kjer zdaj živi. Po poklicu je predmetni učitelj biologije. Bil je partizan in je nosilec spomenice 1941. Doslej je bilo objavljenih šestnajst njegovih knjižnih del.

Kipar Stojan Batič se je rodil leta 1925 v Trbovljah. Živi in dela v Ljubljani. Po poklicu je akademski kipar. Aktivno sodelovanje v NOB — bil je partizan — je vplivalo na njegovo umetniško usmeritev, saj je znan po več spomenikih.

Dne 28. junija je bila v klubu poslancev seja predsedstva ZVEZE PRIJATELJEV MLADINE SLOVENIJE, katere osrednja točka je bil osnutek poročila o delu organizacije v obdobju med peto in šesto skupščino, to je od leta 1969 do leta 1973. Poročilo in razprava, ki je sledila, sta še enkrat potrdila živo prisotnost ZVEZE PRIJATELJEV MLADINE SLOVENIJE v tako pomembni dejavnosti, kot je družbena skrb za otroka in družino. Poudarjeno je bilo, da mora ZVEZA PRIJATELJEV MLADINE SLOVENIJE postati še bolj kot doslej družbena vest, pobudnik in organizator samoupravnega razreševanja vzgojnih problemov in resnične skrbi za naš naj mlajši rod — pri tem bi še posebeje opozorili na negovanje revolucionarnih tradicij, ki je stalno prisotno v delovanju ZVEZE PRIJATELJEV MLADINE SLOVENIJE in njenih društev.

beležke

MLADI O NOB

Mladinska organizacija mariborske tovarne avtomobilov in motorjev je pripravila v počastitev dneva borca in dneva vstaje slovenskega naroda tekmovalno prireditev pod naslovom »Mladi o NOB na mariborskem področju«; izvedli so jo 30. junija v prostorih doma JLA v Mariboru.

JUGOSLAVIJA V 2. SVETOVNI VOJNI

Najzanimivejši projekt »Filmske delavske skupnosti« iz Beograda in »Studia Titograd« v letošnjem letu je prav gotovo dolgometražni dokumentarni film »Jugoslavija v drugi svetovni vojni«, ki ga bo sestavljalo še neprikazano avtentično zgodovinsko gradivo. »To bo naš prispevek trideseti obletnici revolucije,« je povedal direktor Centra. »Naša filmska ekipa se že mudi v Moskvi, kjer zbirajo gradivo sovjetskih snemalcev, v film pa nameravajo vključiti tedi posnetke Angležev, Amerikancev in Nemcev.«

»BEGUNEC« NA KOSMAJU

Letošnje »Slobodarske filmske slovesnosti« so 2. julija odprli s projekcijo »Begunca« Janeza Kavčiča z Radetom Šerbedžijem, Ljudmilo Lisino in Borisom Cavazzem v glavnih vlogah, 7. julija pa jih bodo sklenili s »Sutjesko« Stipe Delića. Hkrati so v domu kulture v Sopotu odprli razstavo »Tito, borec in revolucionar« ter »Jugoslovanski slikarji na temo revolucije«.

GENERAL VUKOVIĆ O SUTJESKI

»Ustvarjalcem Sutjeske je uspelo zabeležiti vse, kar je najvažnejše za ta pomembni zgodovinski dogodek,« je ob koncu snemanja »Sutjeske« izvjavil general Milan Vuković, vojaški svetovalec režiserja Stipe Delića.

Ljuba Tadić v vlogi heroja Save Kovačevića in kurirčki s Sutjeske v filmski upodobitvi te legendarne bitke iz narodnoosvobodilnega boja.

OPREMA ZA ELEKTRONSKO VOJSKOVANJE

Še pred kratkim je bil osnovni cilj elektronskega vojskovanja onemogočanje ali motenje nasprotnikovih elektronskih sredstev, medtem ko sedaj ne gre več toliko samo za povzročanje motenj kot pa za uporabo prestreženih signalov. Na podlagi teh signalov je treba odkriti, kje je sovražnik, v kateri smeri se premika in kakšne namene ima. O opremi, ki jo uporabljajo v te namene, je zelo malo znanega. Edino sredstvo, ki je bolj ali manj dostopno širši javnosti, je oprema DECCA, ki jo je v ZDA doslej nabavilo že devet držav. Ker je lahka, jo lahko vgrade v letala, vozila in vojne ladje.

Prvi element tega sistema je radar RDL-1, s katerim je mogoče prestrezati impulze iz drugih dadarjev in zaznati približevanje objektov v zraku in na površini. Dobro izurjeni manipulant lahko ugotovi, kakšen radar oddaja signale in v kakšne namene nasprotnik uporablja radar, katerega signal je prestrežen. Radar dostavlja podatke v računalnik CAAIS, ki analizira prejete podatke. Sistem DECCA pa lahko vsebuje še dodatno opremo, ki omogoča večjo občutljivost in natančnost, ki avtomatično sproži alarm itd.

zanimivosti

SPET MANEVRI V SREDOZEMLJU

V teh dneh se v Sredozemlju končujejo veliki pomorski in letalski manevri dežel NATO. Manevrov se udeležujejo vojne ladje, podmornice in letala petih dežel: Grčije, Italije, Turčije, ZDA, in Velike Britanije. V manevrih sodeluje skupno 60 vojnih ladij — od torpednik čolnov do letalonosilk — in kakih 200 vojnih letal.

Vaje trajajo deset dni, v tem času pa nameravajo izvajati najrazličnejše operacije s področja protizračne in proti podmorniške obrambe, v načrtu pa imajo tudi izkrcavanja desantnih enot.

SOVJETSKE RAKETE SAM-3 V SEVERNEM VIETNAMU

Iz uradnih ameriških krogov se je zvedelo, da je Sovjetska zveza pred kratkim dobavila Severnemu Vietnamu protiletalske rakete SAM —3. Doslej so bile tam le rakete SAM-2. Američani menijo, da bi se z uporabo raket SAM-3 izgube ameriškega vojnega letalstva v primeru obnovitve bombardiranja severnovietnamskih mest podvojile.

ČEDALJE VEČ DENARJA ZA MORNARICO

Ameriška strategija je čedalje bolj usmerjena na vojno mornarico. V primeru vojne naj bi mornarica opravljala predvsem tri naloge: prva se nanaša na tako imenovano strateško odvračanje, kar pomeni, da naj bi z jedrskimi izstrelki oborožene podmornice napadle nasprotnikove strateške cilje. Močna vojna mornarica je potrebna tudi za zavarovanje ameriških sil, ki bi bile v raznih prekmorskih deželah. Tretja naloga pa je zaščita pomorskih poti.

Združene države Amerike v skladu s to strategijo trošijo za vojno mornarico čedalje več denarja, več kot za kopensko vojsko ali vojno letalstvo. V proračunskem letu 1959—1960 so na primer kopenske sile dobile 10, mornarica 11, vojno letalstvo pa kar 19 milijard dolarjev. Deset let kasneje je bila razporeditev že precej drugačna: kopenski vojski in vojnemu letalstvu so namenili po 24, vojni mornarici pa 22 milijard dolarjev. Letos pa je vojna mornarica že na prvem mestu. Dobila je 25 milijard dolarjev, torej več kot vojno letalstvo in kopenska vojska (24 oziroma 23 milijard dolarjev).

Sestavni del vojne mornarice pa niso le vojne ladje, ampak tudi mornariška pehota in mornariško letalstvo. Samo na letalonosilkah je približno 1400 letal in helikopterjev, vseh letal in hilekopterjev, ki jih ima vojna mornarica, pa je kakih osem tisoč. K temu je treba prišteti še približno 1200 letal in helikopterjev, s katerimi je oborožena mornariška pehota.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Kitajci grade zaklonišča

Švicarska revija ZIVILSCHUTZ je v svoji prvi letošnji številki priobčila zapis, v katerem je sporočila, da so skupini švicarskih novinarjev med obiskom na Kitajskem v neki mestni četrti Pekinga pokazali veliko podzemno javno zaklonišče; vanj so jih povedli skozi vhod, ki je skrit v neki trgovini s tekstilnimi izdelki. Zaklonišče je sistem podzemeljskih hodnikov, ki so skupaj dolgi kake 3 kilometre in so speljani 8 do 10 metrov pod zemljo.

Revolucionarni komite četrti je odgovoren tudi za gradnjo in vzdrževanje zaklonišč. Pri gradnji omenjenega zaklonišča, v katerega se lahko zateče do 20.000 ljudi, je sodelovalo vse prebivalstvo četrti, ki šteje okoli 80.000 ljudi. Zaklonišče je lahko povsem polno že v 5 do 6 minutah, kar so dokazali že v nekaj vajah.

Vsak prebivalec dobro ve, kje je njegov vhod v zaklonišče, za svojega ve tudi šola, sleherno podjetje. V zakloniščih je vse, kar je neogibno potrebno — telefoni, radio, straniščа, sanitetne postaje, razsvetljava, prezračevalne naprave, naprave za odtekanje vode in za izsuševanje, skladišča živil za več tednov itd.

V duhu Mao Ce Tungovih parol »Vse z lastnimi močmi« in »Skupaj z množicami« so z nadurnim prostovoljnim delom ter v praznikih zgradili v treh letih približno tri kilometre podzemeljskega omrežja cest, poleg tega pa še prostore za bivanje, poveljniške centre in objekte za oskrbovanje.

Podobno kot v tej so storili tudi v drugih četrtih Pekinga in še v številnih mestih na Kitajskem. Pravijo, da ta dela še tečejo naprej, povsod v Pekingu pa mimoidoči nalete ob robnikih pločnikov na skladovnice že tovarniško izdelanih betonskih elementov za oboke podzemnih hodnikov. Za možnost, da bi jih uporabili kot zaklonišča, urejajo tudi že zgrajene dele pekinške podzemeljske železnice.

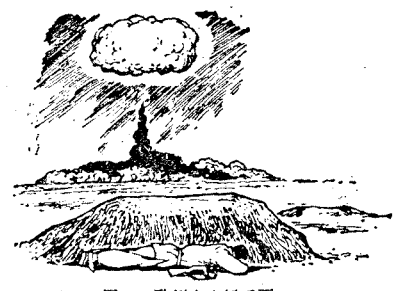

图一 队倒在土坯后面

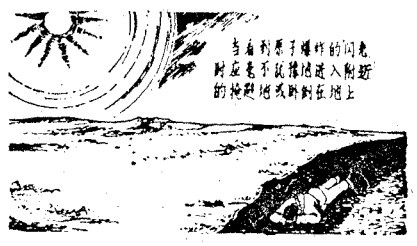

图二 队倒在地折内

Takih lepakov, ki prikazujejo, kako se je tudi zunaj zaklonića moč zavarovati pred učinki jedrske eksplozije, je po ulicah Pekinga in drugih kitajskih mest vse polno.

REZERVNI VOJAŠKI STAREŠINE OPRAVILI SVOJE IZPITE

Organizacija rezervnih vojaških starešin v Trbovljah je tudi letos vzorno in dosledno uresničevala svoj program strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja v nekaterih vojaških in drugih spretnostih. Z razliko od prejšnjih let, ko so imeli pouk v zaprtih prostorih in tudi v njih opravljali izpite, so tokrat izvedli svoje dolžnosti na terenu.

Minuli orientacijsko-taktični pohod, udeležili so se ga vsi rezervni vojaški starešine, je potekal še v posebej težavnih razmerah. Teren, predviden za pohod, je bil strm, razmočen, s precejšnjo višinsko razliko, ne glede na to pa so rezervni vojaški starešine v celoti opravili svoje naloge in pokazali primerno vzdržljivost pa tudi potrebno izurjenost, ki so jo pridobili v letošnjem strokovnem usposabljanju.

Med drugimi nalogami, ki so bile na letošnjem izpitu, je bilo tudi streljanje z novo vojaško avtomatsko puško M-70. Vsi starešine so spoznali njeno bojno vrednost in ugotovili njeno enostavnost, vendar veliko učinkovitost. Streljanje z njo je pokazalo, da rezervni vojaški starešine obvladajo tudi te osnovne spretnosti.

Dvodnevne vaje, povezane s taktičnim pohodom in streljanjem, so med drugim pokazale, da so dosti laže uresničljive na terenu, ko lahko vsi udeleženci pokažejo svojo izurjenost in bojno pripravljenost s področja diverzantskega in protidiverzantskega bojevanja. Zato so vsi soglašali z ugotovitvijo, da kaže nadaljevati s takšnim programom usposabljanja.

FRANCI JARC

Rezervni vojaški starešine v Idriji

Organizacije ZRVS v idrijski občini so bile v prvem polletju zelo delavne. Občinski odbor in krajevne organizacije zgledno sodelujejo.

Občinski odbor ZRVS v Idriji je za začetek leta priredil predavanje o varnostnih vprašanjih. Predaval je Egon Konradi, podsekretar za notranje zadeve SR Slovenije. O diverzantskem boju pa je v vseh štirih organizacijah v občini predaval podpolkovnik Ante Mandić iz Postojne. — Vse štiri organizacije so opravile patruljne pohode; udeležba je bila velika in udeleženci so bili dobro pripravljeni. — Zdaj bodo po vseh krajevnih skupnostih ustanovili aktive ZRVS, da bodo skupnostim pomagali strokovno. V idrijski občini je okrog 500 rezervnih vojaških starešin, izmed njih nad tretjino udeležencev narodnoosvobodilne vojne.

Tekmovanje članov ZRVS na Jesenicah

Občinskega tekmovanja članov ZRVS jeseniške občine se je udeležilo šest tričlanskih ekip (tri z Jesenic in po ena iz Javnika-Koroške Bele, Žirovnice in Mojstrane). Tekmovali so v streljanju, reševanju topografskih nalog, preskusu znanja o vojaški teoriji, hoji po azimutu in po zemljevidu, pri taktični vaji pa so morali pokazati, kako je treba uničiti diverzantsko skupino.

Najboljša skupina je bila Jesenice II. (Žnidar, Pauka in Stražišar), druga je bila skupina iz Mojstrane, tretja pa Jesenice I. Med posamezniki je bil najboljši Marjan Ulčar. — Organizacijski vodja je bil dr. inž. Jože Starc, naloge pa je pripravil Jože Jelovčan.

BRANKO BLENKUŠ

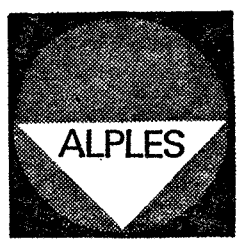

ALPLES

Tovarna pohištva
64228 Železniki
Slovenija — Jugoslavija

ČESTITA VSEM NEKDANJIM BORCEM NOV IN DELOVNIM LJUDEM ZA 4. JULIJ — DAN BORCA

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA/ TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišeje v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnica in plastificirnica
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

telegrami

MOZIRJE: V okviru vojaško strokovnega usposabljanja rezervnih starešin je bilo na Golteh smučarsko tekmovanje za pokal Franca Rozmana-Staneta, rezervne starešine pa so tudi seznanili z bojnimi lastnostmi polavtomatske puške in avtomata. Junija so imeli orientacijsko-taktični pohod, v maju pa kot pripravo nanj streljanje s polavtomatsko puško.

LENART: Občinski odbor ZRVS bo tudi letos pripravil ekipo rezervnih starešin in mladinsko ekipo za medobčinsko tekmovanje, ki ga letos organizira ZRVS Maribor. Najzaslužnejši član organizacije pa se bo udeležil srečanja rezervnih starešin Jugoslavije, ki bo julija v Makedoniji.

VRHNIKA: V septembru in oktobru bodo rezervni starešine skušali s pomočjo tukajšnje garnizije organizirati tehnični zbor — ogled bojne tehnike, ki naj bi se ga udeležilo kar največ članov ZRVS. Oktobra pa bodo v sodelovanju s strelsko družino pripravili ekipno tekmovanje v troboju, to je streljanje s pištolo, puško M-48 in polavtomatsko puško.

SEZANA: Sklenjeno je bilo, da ustanovijo aktive rezervnih starešin po večjih krajih in v delovnih organizacijah: v Komnu, Štanjelu, Dutovljah, Pliskovici, Štjaku, Tomaju, Senožečah, Divači, Vremskem britofu, Lokvah, Materiji, Kozini in Sežani. Aktivi naj bi bili velika pomoč osnovnim organizacijam pri reševanju raznih vprašanj.

NOVO MESTO: Komisija za informativno-propagandno dejavnost pri občinskem odboru ZRVS bo v prvi polovici aprila pripravila seminar za dopisnike, ki bodo pisali v lokalna glasila ter osrednje republiške časopise o obrambnih pripravah na njihovem območju.

ZAGORJE OB SAVI: Komisija za obrambno vzgojo pri občinskem odboru ZRVS bo pomagala v letošnjem letu pri načrtovanju in delu odborov za SLO ter štabov za civilno zaščito po šolah, delovnih organizacijah in krajevnih skupnostih. S svojimi predlogi bo pomagala pri uresničevanju in načrtovanju vzgoje mladine na področju SLO.

PTUJ: Dne 19 maja so se rezervni vojaški starešine udeležili orientacijsko-taktičnega pohoda bratstva in prijateljstva slovenskih in hrvaških občinskih organizacij ZRVS iz Čakovca, Koprivnice, Varaždina, Ormoža, Ptuja in Slovenske Bistrice. Organizator tega tradicionalnega srečanja bo letos ZRVS Koprivnica.

CELJE: Aprila so se med pripravami na orientacijsko-taktične pohode in izpite seznanili rezervne starešine z reševanjem taktičnih in topografskih nalog, z vojaško teorijo, s taktičnimi in topografskimi znaki, z opisi lahkega pehotnega orožja (pištole, avtomata, ročnega minometa, PA puške, puškomitraljeza, mitraljeza, tromblonov, protipehotnih in protitankovskih min). Po končanih opisih bodo RVS orožje tudi razstavljali in sestavljali.

VELENJE: Konec februarja so sklicali vse rezervne starešine, ki delajo po šolskih zavodih in izmed njih ustanovili tri aktive rezervnih starešin. V prvem aktivu so starešine, ki delujejo na osnovnih šolah v Šoštanju in okolici, v drugem so tisti, ki delujejo na šolah v Velenju in okolici, v tretjem pa tisti rezervni starešine, ki so zaposleni na gimnaziji ter v rudarskem šolskem centru Velenje.

Zgled vojaškega organizatorja

Franc Kočevar-Ciril, ki odhaja po enaintridesetih letih vojaške službe »na razpoloženje«, oziroma nastopa z zakonom določeno prehodno razdobje pred upokojitvijo, zasluži, da se ga ob tem spomnimo in kolikor se le da ob njegovi skromnosti ocenimo, kaj vse je naredil za našo skupnost.

Bil je močan in bister fant, vojsko je že odslužil in delal je v mlinu, ko se je v Metliki in okolici začelo osvobodilno gibanje. Že prej je marsikaj slišal in vedel o raznih krivicah, zapostavljanju in izkoriščanju delovnih ljudi, kakršen je bil tudi sam, zato ni okleval. Posebno tudi ne, ker so prvi partizani potrebovali moko, in mlin je bil najbolj primeren kraj, kjer se jo je dalo dobiti. V našem leposlovju in zgodovinopisju veliko pišemo o tem, zakaj so se razni družbeni sloji ali poklici odločali za sodelovanje v revoluciji, pri tem pa so mlinarji prezrti. Ti ljudje, v takratnih razmerah pogosto edini delavci sredi kmetov, navadno kje na samem ob kakem potoku, so bili prvi in najvažnejši oskrbovalci partizanov. Pa ne samo to, tudi druge naloge so pogosto opravljali po sili razmer ali enostavno zaradi tega, ker je bil mlin sestajališče ljudi od blizu in daleč. Ko so čakali, so se tudi pogovarjali . . .

Belokranjski partizani so na Gornjih Lazah v noči med 2. in 3. novembrom 1941 doživeli tragičen poraz, ki je za nekaj časa povsem zavrl razvoj oboroženih enot osvobodilnega gibanja. Predvsem pa čez zimo. Na spomlad, aprila meseca, pa je začela nastajati nova belokranjska četa, ki je bila uradno ustanovljena 10. maja 1942. V to četo je prišel z enajstimi tovariši 9. maja tudi Franc Kočevar.

Bila je pomlad in partizanstvo se je naglo krepilo, v gozdove so odhajali fantje in možje. Četa je že čez mesec dni prerasla v bataljon, čez kak poldrug mesec pa v Belokranjski odred. Tako hiter razvoj je terjal tudi celo vrsto novih funkcionarjev. Seveda so jih izbirali iz vrst borcev, ki so imeli vsaj nekaj izkušenj. Sledila je velika italijanska ofenziva, med katero sta bili ustanovljeni Gubčeva in Cankarjeva brigada. V slednjo je prispeval velik del borcev Belokranjski odred. Med njimi je bil tudi Kočevar.

V brigadi je zablestel njegov vojaški duh in naglo je napredoval. Partizanska nasprotna ofenziva v pozni jeseni in čez zimo med leti 1942 in 1943 je dajala odločnim in pogumnim ljudem obilo priložnosti da so se uveljavili.

V vseh vojskah ljudje napredujejo po zaporednih stopnicah. Tudi v partizanski so. Poznamo ta red: borec, desetar, vodnik, namestnik komandirja čete, komandir čete, namestnik komandanta bataljona, komandant bataljona, namestnik komandanta brigade, komandant brigade . . .

Ciril pa je eno teh izmed pomembnih stopenj preskočil. Vse naloge je namreč opravljal tako uspešno, da so ga opazili v brigadnem štabu brigade. Brž je postal komandant Cankarjeve brigade in konec novembra 1943 dobil med prvimi čin majorja. Ni bil dolgo komandant brigade, že so ga imenovali za namestnika komandanta divizije in kratek čas zatem že za komandanta 15. divizije. Na ta položaj je prišel v drugi polovici decembra 1943 za Perom Popivodo, ki je postal komandant korpusa.

Borci in funkcionarji so Popivodo kljub drznosti in pogumu ohranili v dokaj slabem spominu zaradi njegove samopašnosti in krutosti. Kot komandant večjih enot, kakršni sta divizija in korpus, je bil tudi premalo temeljit, zanemarjal je organizacijske zadeve in pomen stalnega ter temeljitega vsakdanjega drobnega dela v enoti. Vse to se kaže tudi v dokumentaciji tistih časov. Po italijanski kapitulaciji se je povečalo število enot, pa tudi borcev v njih, stari partizani so se v množici novincev nekako porazgubili. Novince je bilo treba kar najhitreje vsaj za silo izuriti. Sledila je nemška ofenziva, ki je za nekaj časa zavrla razvoj ter marsikje povzročila tudi krajše razsulo. Po nemški ofenzivi pa so naše enote začele z nasprotno ofenzivo, ki je imela poglavitni pomen v zatiranju domobranstva. To se je po razsulu po italijanski kapitulaciji z nemško pomočjo opomoglo.

Franc Kočevar- Ciril je kot namestnik komandanta divizije deloval predvsem pri organizaciji enot, pri uveljavljanju notranjega reda v njih, komandant Popivoda pa je velikokrat povsem nenačrtno hodil od enote do enote, od štaba do štaba, večino dela pa prepuščal namestniku. Ta ni imel kakih vojaških šol, edino vojsko je služil v bivši Jugoslaviji in partizan je bil komaj poldrugo leto. Vse kar je ukrenil, je naredil le po zdravi pameti, pri tem pa se je seve opiral na mnenje mnogih borcev in funkcionarjev. Prav zaradi upoštevanja mnenja drugih, za razliko od Popivode, ki je bil glede tega popolno nasprotje Kočevarja, je dosegal še nadalje uspeh za uspehom. Postal je v kratkem tudi zelo priljubljen, ljudje so imeli vanj zaupanje predvsem zaradi preudarnosti, temeljitosti in njegove hladnokrvnosti. Pri vsem tem pa je pogosto podobno sam vodil tudi manjše enote pri izvajanju posebno odgovornih nalog, v nevarnosti pa tudi sam z osebnim zgledom popeljal svoje borce v naskok. Veliko uspehov 15. divizije, ki se je ob tem času uvrstila med najboljše jugoslovanske enote, je organiziral Kočevar. Njegov štab je deloval strnjeno in organizirano ter v popolni slogi med komandantom in komisarjem. Komisarja, kakršna sta bila sprva Borštnar, nato pa Vipotnik, sta preprostemu fantu, kakršen je bil Kočevar, veliko pomagala tudi v vojaških zadevah. Naj omenimo samo vojaška poročila o delovanju 15. divizije iz tega časa, ki so vzor jedrnatosti, temeljitosti in stvarnosti.

Na spomlad 1944 so začele domobranske enote na Dolenjskem in Notranjskem z novo taktiko nenadnih nočnih napadov na naše, ki so stanovali ob tem času navadno v utrujenih vaseh na robu osvobojenega ozemlja. Eden izmed takšnih najbolj uspešnih domobranskih napadov je bil na 4. bataljon Cankarjeve brigade na Javorovici 16. marca 1944. Kočevar je bil eden izmed tistih, ki so nemudoma skrbno pretehtali in razčlenili novi sovražnikov način bojevanja ter začeli ukrepati.

Franc Kočevar-Ciril, kakršen je bil kot komandant 15. divizije NOV in PO Jugoslavije.

Osebno se spominjam, kako sta prišla Kočevar in Vipotnik 19. marca zvečer k nam v 2. bataljon 15. brigade, ki je bil nastanjen v zaselku na severni strani Police pri Grosupljem, tik pod utrjeno razmejitveno črto med Nemčijo in Italijo. Glede na to, da je bilo v bližini več močnih sovražnikovih postojank in da je bilo okoliško prebivalstvo v veliki večini na strani domobrancev, je bil položaj našega bataljona zelo kočljiv in nevaren.

Kočevar in Vipotnik, prvi po vojaški, drugi pa po politični plati, sta vsem funkcionarjem, od vodnikov in političnih delegatov do članov bataljonskega štaba, pozno v noč razlagala novo domobransko taktiko. Bili smo vsi več ali manj utrujeni in radi bi spali, toda morali smo ju poslušati in poslušali smo ju in to ne samo zaradi tega, ker nas je vezala disciplina.

Niti slutili nismo, da ravno tedaj v Grosupljem slavijo domobranci in Nemci svatbo enega izmed domobranskih oficirjev, popivajo in streljajo. Nekdo izmed domobrancev je tudi obstrelil nemškega podoficirja. Vse to pa je bilo samo uvod v tisto, kar se je pripravljalo. Ranitev nemškega podoficirja, preiskava in pijanost so zavlekle odhod domobrancev proti Polici, kjer so nameravali napasti do potankosti izdani naš bataljon.

Tako so nas namesto ponoči domobranci napadli šele, ko se je začelo daniti. Ko smo planili po prvih strelih na noge, so nam vsem še zvenele v ušesnih Kočevarjeve besede o tem, kako napadajo domobranci. Tako smo tudi pravilno ocenili, v katero stran se moramo umikati, nato pa smo prepodili manjšo nemško predhodnico. Naše žrtve so bili v primerjavi s tistim, kar bi se utegnilo zgoditi, naravnost malenkostne.

Še takšna vojaška izurjenost in trenutni uspehi spomladi in poleti 1944 niso mogli rešiti politično zavoženega položaja slovenske reakcije. Naše enote so dosegle nekaj bleščečih uspehov, zlasti 15. divizija pod Kočevarjevim poveljstvom. Naj omenim samo nekatere: Zdenska vas in boji ob Turjaški cesti, Žužemberk, Dobrava, Dobrnič, Trebnje, Mirna peč, drugič Štampetov most, Križka vas, Bosiljevo, obramba Bele krajine . . .

15. divizija je imela štiri brigade. Cankarjeva in Gubčeva sta bili stari dve leti in v njiju je bilo še vedno veliko več starih, izkušenih partizanov kot v drugih dveh, 12. in 15. Kočevar je storil vse, da bi ohranil veliko udarnost obeh starih brigad, hkrati je skušal tudi obe mlajši kar najhitreje usposobiti in izenačiti s starima. Še vedno mu je bila pri srcu njegova Cankarjeva, iz katere je izšel in še vedno ji je zaupal najbolj odgovorne naloge.

Leta 1944 so bile akcije naše vojske še posebnega političnega pomena. Posebno so bile važne akcije na železnicah strateškega pomena, kakršna je bila tudi železnica Ljubljana—Zagreb in Ljubljana—Trst. 15. divizija je že enkrat porušila Štampetov most, septembra ga je tudi 18. divizija. Dne 20. septembra sta Gubčeva in Cankarjeva brigada napadli pri Litiji ter omogočili miniranje mostu čez Savo blizu gradu Poganik.

Prav ti boji pa so bili za Kočevarja usodni. V prizadevanju, da bi z osebnim zgledom spodbudil borce, ki naj bi se izkazali pred zavezniki, je malo preveč pozabil nase. Hudo ranjenega so ga odpeljali v bolnišnico. Več let so ga zdravili, toda povsem zdrav ni bil nikoli več. Zadosti pove podatek, da je 70 odstotni vojaški vojni invalid.

Po vojni je doživel usodo tisočev slovenskih fantov in mož, ki so ostali v vojaški službi. Vojska je enotna organizacija za vso državo in zato so jih večino poslali izven ožje domovine ter pogosto premeščali, vmes pa šolali. Tudi Kočevar se je velikokrat selil, opravljal razne odgovorne službe, med drugim tudi komandanta odreda JA za Svobodno tržaško ozemlje takoj po vojni. Končal je višjo vojno akademijo in vojno šolo. Zadnja leta pa je bil pri nas v Sloveniji, kot že rečeno republiški sekretar za narodno obrambo.

Kočevar je ohranil tisto partizansko širino, kakršno je kazal že v času, ko je postal komandant divizije. Zaradi dolgoletnih izkušenj v vojaški službi in pridobljene izobrazbe jo je celo povečal in oplemenitil. Večino svojega dela je še vedno posvečal organizacijskim zadevam, podobno kot nekoč v 15. diviziji. Te so bile še posebno važne zaradi uveljavljanja načela o vseljudski obrambi. To načelo ni nekaj vnaprej odrejenega, potrebno je neprestano izpopolnjevanje in snovanje. Posebno še, ker gre za izpopolnjeno obliko vsega tistega, kar smo nekoč že imeli, pa smo kasneje zanemarili pod vplivom nam tujih načel o velikanskih armadah in o naši kot enemu izmed njihovih delov. Prav Kočevar, več kot tri desetletja poklicni vojak, je veliko naredil za to, da postane skrb za obrambo skrb vseh, tudi civilistov in da se zato vključijo v priprave prav vsi, saj ima vsakdo kako možnost.

MILE PAVLIN

ZDRUŽENO PODJETJE SLOVENSKE ŽELEZARNE

ŽELEZARNA JESENICE

PROIZVAJA:

DEBELO, SREDNJO IN TANKO PLOČEVINO
DINAMO TRAKOVE
HLADNO VALJANE TRAKOVE
VLEČENO, LUŠČENO IN BRUŠENO JEKLO
VLEČENO ŽICO
PATENTIRANO ŽICO
ŽICO ZA PREDNAPETI BETON
HLADNO OBLIKOVANE PROFILE
DODAJNI MATERIAL ZA VARJENJE JEKLA IN OSTALIH KOVIN
ŽIČNIKE
PLIN ARGON

zanimivosti

NEMČIJA JE PREMAJHNA ZA URJENJE

Največja zahodnonemška baza za urjenje pilotov ni morda kje v Nemčiji, ampak je v Združenih državah Amerike. Zahodni Nemci že devet let urijo svoje pilote v posebni letalski bazi v ameriški zvezni državi Arizoni, kjer imajo približno 90 reakcijskih letal in približno 700 ljudi za vzdrževanje teh letal. Novi nemški piloti dobe osnovno znanje najprej v neki drugi bazi, ki je v Teksasu, nato pa pridejo na izpopolnjevanje v zahodnonemško bazo v Arizoni, kjer ostanejo do osem mesecev.

Nemci so s svojo letalsko bazo v Arizoni zelo zadovoljni, čeprav jih stane na leto 23 milijonov dolarjev. Vreme je v Arizoni naravnost idealno za polete, saj tam pada dež zelo poredkoma. Trdijo, da bi za urjenje v kaki evropski bazi porabili dvakrat več časa, saj neizkušenih pilotov ne bi mogli pošiljati na polete tudi ob neugodnem vremenu. Znano pa je, da mora vsak pilot opraviti 125 ur raznih poletov in strelskih vaj.

Arizona pa ima še eno prednost. V sorazmerno majhni Nemčiji je nenehno prisotna nevarnost, da bi letalo, ki razvija ogromno hitrost, mimogrede zašlo nad sosednje države in s tem povzročilo resne mednarodne zapletljaje. Tak primer je bil pred kratkim s svojetskim letalom MIG-21, ki je strmoglavilo 48 kilometrov onstran sovjetske meje na nemškem ozemlju.

Vse doslej je bil lovec F-104 osnovno zahodnonemško letalo, sedaj pa jih bo zahodnonemška vlada postopoma nadomestila s sodobnejšim letalom F-4 Prehod na nova letala bo zaradi ogromnih stroškov trajal več let.

SAUDSKA ARABIJA RAZMETAVA DENAR ZA OROŽJE

V zadnjem času se močno povečuje izvoz ameriškega orožja deželam ob Perzijskem zalivu. Tako na primer so lani in letos samo Iranu prodali za 2,5 milijarde dolarje raznega orožja. Sedaj pa poročajo, da se za nakup raznih ladij in najrazličnejše vojaške opreme v skupni vrednosti 500 milijonov dolarjev, kar pa se utegne povečati celo na milijardo dolarjev, zanima tudi Saudova Arabija. Ameriški časopis Washington Post piše, da bi ZDA prodale tej deželi poleg drugega orožja tudi devetnajst vojnih ladij, predvsem rušilcev in fregat.

Za pol milijarde dolarjev vojaškega materiala namerava v ZDA kupiti tudi mali, vendar zelo bogati Kuvajt.

Libanonski tednik Al Biar pa je pred kratkim objavil, sklicujoč se pri tem na dobro obveščene kroge, novico o sporazumu med Francijo in Saudovo Arabijo, ki se nanaša na prodajo francoskega orožja tej arabski deželi v vrednosti milijarde dolarjev. Gre predvsem za helikopterje, hitre patruljne čolne in razne izstrelke.

STOPNJEVANJE TUDI V PODMORNIŠKIH RAKETAH

Sovjetska zveza je pred kratkim opremila svoje podmornice razreda DELTA z novimi raketami, ki imajo domet 7.500 km, kar je za 2.700 km večji domet od ameriških raket POLARIS in POSEIDON. Toda sovjetska raketa SSN-8 ima samo eno bojno glavo, medtem ko vsak ameriški POSEIDON vsebuje po več bojnih glav.

Sovjetska vojna mornarica ima 30 podmornic razreda DELTA, vsaka pa ima, kot vse kaže, po dvanajst novih raket SSN-8.

Vendar tudi Američani ne nameravajo zaostajati za Sovjeti. Svojo podmorniško raketo TRIDENT nameravajo izpopolniti tako, da bi imela vsaka domet kot SSN-8. To pa je lahko storjeno šele v petih letih. Razmišljajo pa tudi že o raketi TRIDENT-11, ki bi lahko zadela več kot 10.000 km oddaljene cilje. Toda tudi to raketo ni moč stresti iz rokava. Preden bo končana in preden jo bodo dobile ameriške podmornice, bo minilo vsaj še sedem let.

dopisniki nam poročajo

SLOVENJ GRADEC

DOMICIL ZA ENOTO FRANCA KRPAČA

Na predlog občinske konference Socialistične zveze delovnih ljudi Slovenj Gradec in Občinskega odbora Zveze prostovoljcev — borcev za severno mejo 1918—1919 Slovenj Gradec je Občinska skupščina Slovenj Gradec sklenila, da podeli »Prostovoljni enoti borcev za severno mejo 1918—1919 nadporočnika Franca Krpača« domicil v občini Slovenj Gradec. O tem bodo izdali tudi posebno listino.

V Mislinjski dolini so maja 1967 leta ustanovili Občinski odbor Zveze prostovoljcev-borcev za severno mejo 1918—1919, ki je takrat imel 92 članov. V šestih letih so se prostovoljci — borci poslovili od 35 članov tako, da zdaj šteje organizacija le še 57 članov.

Na občnem zboru 1970. leta so prostovoljci-borci za severno mejo iz Mislinjske doline sklenili, da bodo njihovo enoto poimenovali po nadporočniku Francu Krpaču, domačinu iz Šmartnega pri Slovenj Gradcu. Pred dvema letoma pa je »Prostovoljna enota borcev za severno mejo 1918—1919 nadporočnika Franca Krpača« razvila tudi zastavo.

S sklepom o podelitvi domicila je Skupščina občine Slovenj Gradec tudi javno izrekla veliko priznanje prostovoljcem-borcem za severno mejo 1918—1919 iz Mislinjske doline.

DOMŽALE

SREČANJE PIONIRJEV STRELCEV

V Domžalah je bilo četrto republiško srečanje pionirjev strelcev z zračno puško v okviru jugoslovanskih pionirskih iger. Nastopilo je 13 ekip in 47 posameznikov. Doseženi so bili nekoliko slabši rezultati kot lani oziroma na vseh dosedanjih štirih srečanjih, ki so bili enkrat v Postojni, dvakrat pa v Novem mestu. Poglejmo rezultate!

Pionirji ekipno: Nastopilo je devet ekip, za lepe nagrade pa se je potegovalo le pet ekip, druge pa so nastopile izven konkurence (iz vsake občine je bila lahko le ena ekipa). Naslov prvaka so branili domačini-Domžalčani in ga tudi letos premočno obranili; ekipa pionirjev v postavi Šare, Prvinšek, Gradišar je nastreljala 462 krogov od 600 možnih, ekipa iz postojnske občine je bila s 418 krogi druga, pionirji iz Ruš tretji, tudi s 418 krogi, Trebnje 408 krogov in Novo mesto 334 krogov.

Med pionirji posamezno so obe prvi mesti osvojili Domžalčani; zlato medaljo je osvojil Peter Šarc, srebrno pa Marko Prvinšek, oba sta nastreljala 157 krogov od 200 možnih; tretji je bil Štanc (Ruše) s 153 krogi, četrti Župančič (Ruše) 150, peti Benk (Novo mesto) 149, šesti Posegu (Postojna) 149 krogov itd.

Pionirke iz postojnske občine so tudi četrto leto zapored zmagovalke, tokrat je ekipa v postavi (Čotar, Progar in Pantelič) nastreljala 414 krogov, Domžale 399, Nova Gorica 325 in Novo mesto 270 krogov. Tudi posamezno so četrto leto zapored zmagale pionirke iz Postojne; Bojana ČOTAR iz SD Tone Tomšič Pivka je nastreljala 137 krogov, srebrna in bronasta medalja pa je ostala v Domžalah; osvojili sta ju Bartlova s 145 krogi in Fertunatova s 143 krogi, četrta je bila Burja, tudi Domžale, s 136 krogi, peta Progar (Postojna) s 131 krogi itd. Zveza prijateljev mladine Domžale in OSZ sta prve tri ekipe in prvih pet posameznikov nagradili z lepimi nagradami. Organizacija v dvorani komunalnega centra v Domžalah je bila odlična, saj so se domačini zares potrudili, da bo IV. srečanje mladih strelcev ostalo vsem v lepem spominu.

EDVARD PROGAR

VELENJE

DEJAVNOST SKLADA BORCEV NOV

Skupščina občine Velenje je že leta 1965 ustanovila poseben sklad za zadeve borcev NOV, in to z namenom, da zagotovi stalna namenska sredstva za družbeno pomoč borcem NOV in vojaškim vojnim invalidom.

Lani je sklad za zadeve borcev NOV pri velenjski občinski skupščini razpolagal s 610.000 dinarji, v kar je vštetо tudi 116.400 din namenskih sredstev iz republiškega proračuna. Redno priznavalnino je sklad izplačeval 132 upravičencem, višina priznavalnine pa se je gibala med 125 in 500 dinarji. Med prejemniki priznavalnine je bilo tudi 11 kmetov-borcev, na novo pa so priznavalnino začeli izplačevati 20 upravičencem. Priznavalnino je prejemalo tudi 7 koroških borcev-prostovoljcev 1918—1919. Enkratno pomoč so izplačali v skupnem znesku nekaj nad 119.000 din ,sicer pa je prejemalo dijaško pomoč 31 otrok, dobivali pa so od 100 do 600 dinarjev na mesec. Na zdravljenje pa so lani poslali 15 invalidov.

Letos bo imel sklad za zadeve borcev NOV pri Skupščini občine Velenje, kot računajo, 665.000 dinarjev dohodkov, pri čemer računajo na 600 din dotacije Občinske skupščine Velenje. Za priznavalnine borcem in aktivistom je namenjenih 400.000 din, 50.000 din bodo porabili za prispevek za zdravstveno varstvo, za dijaške pomoči so določili 85.000 din. Za enkratne pomoči bodo predvidoma izdali v tem letu 100.000 din, za plačilo stroškov klimatskega zdravljenja pa so določili 28.000 dinarjev.

— M —

METLIKA

POHOD REZERVNIH VOJAŠKIH STAREŠIN

Enajst ekip združuje ZRVS občine Metlika je 24. junija uspešno opravilo orientacijski pohod, čeprav je bilo vreme neugodno. Letošnji pohod je bil daljši in združen z izpiti iz vojaške teorije in prakse.

Uspehi kažejo, da so bili starešine vse-

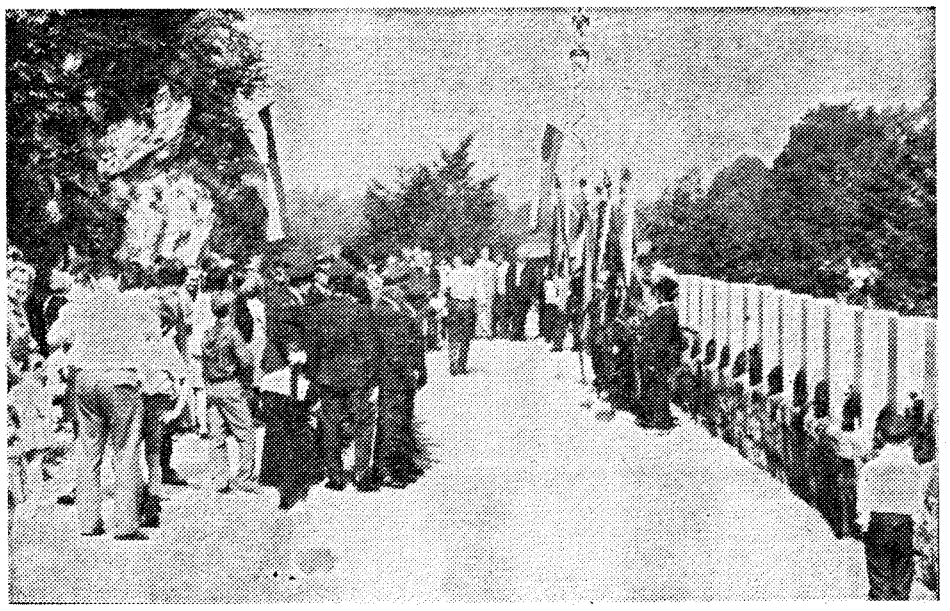

Krajevna skupnost Žirovnica je proslavila svoj praznik z osrednjo prireditvijo v počastitev devetindvajsetim talcem v Mostah; 1. t. m. je bila pri spomeniku talcem slovesnost. Na nji je govoril predsednik ZB NOV Ivan Mežnarc. Nastopili so mladinski pevski zbor in recitatorji osnovne šole na Selu. Lovci in gasilci so pozdravili padle, žrtvam pa se je poklonilo devet praporov družbenopolitičnih organizacij. Številni občani so položili tega dne ob spomeniku vence in cvetje.

BRANKO BLENKUŠ

stransko dobro pripravljeni, pa tudi kos telesnim naporom. Tako so dosegli lepe uspehe s streljanjem, pri orientaciji na terenu in reševanju topografskih nalog. Nekoliko slabši uspeh pa so dosegli pri teoretičnih nalogah.

Udeležba je bila razmeroma dobra (80 odst.). Menijo, da zaslužijo grajo tisti, ki so se neopravičeno ognili vajam.

ZVONE HAUPTMAN

KOPER

VOJAŠKI VOJNI INVALIDI TEKMOVALI

Občinska organizacija vojaških vojnih invalidov na obalnem območju so prizadevanja svojih članov za rekreativno vadbo združila v invalidskem športnem tednu.

Pripravila so tekmovanja v kegljanju, streljanju, šahu, balinanju in namiznem tenisu. Med invalidi je bilo za športne boje veliko zanimanje, čeprav so tudi drugače zelo aktivni v mnogih dejavnostih. Zelo zgovoren je že podatek, da ima športno društvo Invalid iz Kopra med 120 člani več kot polovico aktivnih. Športno društvo deluje pod okriljem občinske zveze vojaških vojnih invalidov Koper, kaj žalostna pa je ugotovitev, da zbere denar za dejavnost zvečine le z dohodki z vsakoletne tombole. Podobne razmere bi verjetno lahko zabeležili še marsikje. Zelo spodbudno pa je, da invalidi športniki še zdaleč ne mirujejo in kaj radi pomerijo svoje moči. Priložnost za to so imeli v okviru športnega tedna.

V soboto, 9. junija 1973, so se invalidi športniki zbrali na vrtu hotela Galeb, kjer je bila slavnostna podelitev pokalov in diplom. Zbranim je priznanja podelil predsednik Obalnega sindikalnega sveta Tihomil Javoršek.

Poglejmo še podrobnejše izide tekmovanj.

V kegljanju je bila prva šestčlanska ekipa VVI Koper s 619 podrtimi kegli pred ekipo VVI Pirana s 496 podrtimi kegli, sledijo druga ekipa Koper s 481 podrtimi kegli ter ekipa gluhonemih s 474 podrtimi kegli. Najboljši posamezniki v kegljanju, ki so podrli več kot 100 kegljev, so bili Franc Čopi s 120, Avgust Zebro s 110, Pavle Andrejašič 109 in Miklavčič s 102 podrtima kegljema.

V streljanju so bili prepričljivo najboljši člani kluba Gluhonemi, ki so osvojili prvo mesto pred VVI Piran. Najboljši posamezniki v streljanju so bili Božo Vidic s 150 zadetki od 200 možnih ter Podgornik s 148 zadetki.

V šahu so pokazali največ znanja člani VVI iz Kopra, drugi pa so bili člani VVI iz Pirana.

V balinanju so svoje spretnosti pomerile tri ekipe, med katerimi se je najbolje odrezala ekipa VVI iz Izole, sledijo VVI iz Kopra, tretji pa so VVI Pirana.

V namiznem tenisu pa so zmagali člani kluba Gluhonemih.

AVGUST ZEBRO

Novoteks

TEKSTILNA TOVARNA
NOVO MESTO

VSEM BORCEM IN AKTIVISTOM NOB ČESTITAMO OB NJIHOVEM PRAZNIKU 4. JULIJU

GOZDNO GOSPODARSTVO SLOVENJ GRADEC

sporoča

Naše podjetje je prevzelo v upravljanje Partizanski dom (1450 m) pod Malo Kopo na Pohorju. Dom je preurejen in je v njem na voljo 45 ležišč v manjših 2—4-posteljnih sobah in 24 v večjih 6-posteljnih sobah. Sodobna ureditev, topla in mrzla voda v vseh sobah, skupne prhe in domača ter obilna hrana bodo zadovoljili vsakogar. Višinski zrak, prijetni izleti po zelenih gozdovih ali mehkih pašnikih vse tja preko Pungarta do Ribniške koče, so edinstveno doživetje. Mir in lep razgled na Triglav in Veliki Klek blagodejno vplivajo na utrujenost in počutje.

Polni penzion stane za bivanje:

3 — 7 dni dnevno 70.— din do 75.— din dnevno
7 dni skupno 450.— din
10 dni skupno 630.— din
14 dni skupno 830.— din

Člani ZB z veljavno legitimacijo imajo še dnevni popust na prenočišče v znesku 5.— din.

Partizanski dom je dostopen po dobro urejeni cesti iz Slovenj Gradca (16 km). Ob njem je v gradnji plavalni bazen in hlev za jahalne konje. Upamo, da bo vse do glavne letne sezone tudi nared.

Vljudno se priporočamo za obisk v obliki letovanja ali izletov na katerih si lahko ogledate tudi Pavčkove partizanske bolnišnice, ki leže ob dostopni cesti na Partizanski dom.

Za vse informacije se prosimo obrnite na Gozdno gospodarstvo Slovenj Gradec, obrat za gradnje in turistično dejavnost, telefon 062 — 84-250, 84-064.
Srečno!

GOZDNO GOSPODARSTVO
Slovenj Gradec

Nama
LJUBLJANA – KOČEVJE – ŠKOFJA LOKA – VELENJE

SPET PRILOŽNOST CENENEGA NAKUPA.

Nama
Ljubljana – Kočevje – Skofja Loka – Velenje

nudi

– MOŠKE OBLEKE – poletne in celoletne tudi za močnejše postave, ŽE PO 590,00 DIN

in

KOPALNE PLAŠČE IZ FROTIRJA
– ZA MOŠKE PO 120,00 DIN
in
– ZA OTROKE PO 63,00 IN 71,00 DIN

Nama
Ljubljana – Kočevje – Škofja Loka – Velenje

VAM SPET OMOGOČA DOBER NAKUP ZA MALO DENARJA.

utrinki in odmevi

DODATNI PODATKI O VINKU ŽELEZNIKARJU

Po objavi kratkega življenjepisa o padlem medicincu Vinku Železnikarju se nam je javil Stane Pečar iz Škofje loke, Novi svet 9, ki pravi, da so naši podatki pomanjkljivi. To radi verjamemo. Služimo se namreč življenjepisov o padlih medicincih iz albuma, ki ga je izdalo Slovensko zdravniško društvo. Vse dopolnitve so dobrodošle in se zanje lepo zahvaljujemo.

Stane Pečar navaja, da je Vinko Železnikar padel v srditem boju z Nemci 31. oktobra 1941 pri kmetu Kopaču na Ožboltu nad Škofjo Loko kot borec Rašiške čete. Umrl je tovarišem na rokah na gospodarskem poslopju. Pred smrtjo jim je izročil uro in jih prosil, da jo oddajo njegovemu dekletu v Ljubljani. »Živela svoboda!« to so bile njegove zadnje besede. Ker se partizani na gospodarskem poslopju omenjenega kmeta niso hoteli vdati, so Nemci s pomočjo ujetega partizana gospodarsko poslopje zažgali. Dim jih je prisilil, da so se z jurišem prebili iz tega poslopja in se rešili, mrtvi Železnikar pa je zgorel. V tem neenakem boju so padli 4 partizani, 5 pa je bilo ujetih. Dne 22. julija 1959 je ZB NOV Puštal pri Škofji Loki odkrila tem borcem spomenik nasproti Kopačeve domačije.

Stane Pečar prilaga tudi opis boja pri Kopaču, ki se glasi:

Dne 26. oktobra zvečer se je 22 borcev Rašiške čete po opravljeni akciji v Horjulu premaknilo na Koreno, kjer so se zadrževali do 29. oktobra. V noči od 29. na 30. oktober so prekoračili pri Grmadi italijansko — nemško mejo in krenili do bajtarja Kalan Martina v Lipnik pri Škofji Loki, kjer so prenočili. Proti večeru istega dne pa so nadaljevali pot h Kopaču na Ožbolt. Sneg je močno naletaval in ga je v kratkem času zapadlo domala pol metra. Le s težavo so si borci utirali pot po ozki gozdni stezi. Po enourni naporni hoji so prispeli do Kopačeve domačije, kjer so jih sprejeli pod streho. Nastanili so se v prostrani šupi na gospodarskem poslopju in od utrujenosti kmalu pospali. Straž niso postavili, ker je sneg itak sproti zabrisal njihove sledi. Niso pa računali na budno oko izdajalca iz bližnje domačije, ki jim je sledil in jih ovadil Nemcem.

Drugi dan dopoldne je več sto Nemcev začelo obkoljevati Kopačevo domačijo. Z bliskovito naglico, toda dokaj previdno, so krčili obroč okrog domačije. Ko so se povsem približali domačiji, so z vseh strani zaropotale strojnice in puške. Partizani so sprva bili iznenadeni, toda so se hitro znašli in odgovorili z orožjem. Srdita borba je trajala več kot dve uri. Med bitko so Nemci zažgali poslopje, v katerem so se borili partizani. Dim gorečega poslopja je prisilil partizane, da so se z jurišem prebili iz poslopja v bližnji gozd in srečno prišli iz obroča. V tem neenakem boju so padli štirje partizani, pet pa so jih ujeli. Tudi sovražnik je utrpel znatne izgube.

Bitka pri Kopaču je zaznamovana v naši kroniki kot prvi spopad med partizani in Nemci na našem območju.

ZORKO KOVAČIČ JE KONČAL V DACHAU

V rubriki »Medicinci, padli v NOB« smo nedavno objavili fotografijo in kratek življenjepis medicinca Zorka Kovačiča-Miloša, kjer smo zapisali, da so ga verjetno ubili 26. septembra 1944 v zloglasni Rižarni. Alojz Širaj iz Livolda 11 pri Kočevju pa nam piše, da se ga spominja iz taborišča Dachau. Širaj je delal v dachauskem bolniškem oddelku. Ko je nekega dne v novembru ali v začetku decembra 1944 prevažal bolnike, je Kovačič spregovoril po slovensko, češ tudi jaz sem Slovenec. Po narečju sem sodil, piše Širaj, da je po rodu Prezdanec. »Ne,« mi je dejal, »jaz sem iz okolice Trsta. Tudi jaz sem zdravnik, imam medicinsko fakulteto. Bil sem izdan in sem se zdaj tukaj znašel . . .« Bil je srednje postave, črnih las in temne polti, videti pa je bil kot 18-letni mladenič. Nisem mogel verjeti, da je zdravnik. Ostal mi je neizbrisno v spominu in sem ga na fotografiji takoj prepoznal. Pozabil sem, kje so ga operirali. Vem, da na nogi, ker ni mogel hoditi in je imel bolečine, toda kaj so mu operirali, se ne spominjam. Pozneje sem bil premeščen iz Dachaua in ga nisem več videl, končuje Alojz Širaj. Za te podatke se tovarišu Širaju, našemu zvestemu naročniku, najlepše zahvaljujemo.

O POMOČI STAREJŠIM

V Sloveniji vsako leto po enkrat zbirajo stara oblačila za revne občane. To je človekoljubno prizadevanje. Vendar pa me malo boli, da starejšim ljudem ne pomagamo kako drugače. Morda se zdaj kdo izmed teh ljudi čuti ponižanega s takšno miloščino, zlasti še, ker ni njegova krivda, da ni bil socialno zavarovan (pokojninskega zavarovanja za delavce pred vojno sploh ni bilo) ali če ga po osvoboditvi ni zavaroval delodajalec. Ne morem se zlahka sprijazniti, da je naša socialistična družba res tako revna, da ne more primerno pomagati svojim revnim članom, saj na prvo mesto postavlja človeka, kakor tako radi govorimo.

Mislim, da bi ne bilo napačno ustanoviti sklad za podpiranje starih in onemoglih ljudi. V ta sklad bi naj občani prostovoljno prispevali, kolikor bi pač mogli.

Zdi se mi tudi, da ni z zakonskimi predpisi zadovoljivo urejeno razmerje med starši in otroki. Tako so n. pr. določene obveznosti staršev do otrok, ne pa tudi otrok do staršev. Menim, da bi bila tudi dolžnost otrok skrbeti za nepreskrbljene, ostarele in onemogle starše, če so že starši dolžni preživljati otroke do njihove polnoletnosti in večkrat še več let potem, dokler sinovi ali hčere ne dobijo dela in zaslužka. Zdaj veljavni zakon o razmerju med starši in otroki je star, iz leta 1947; deloma je bil spremenjen leta 1965. Mislim, da bi ga bilo treba dopolniti, kot pogosto spreminjamo druge zakone. Danes je veliko otrok zapustilo starše v revščini, medtem ko sami živijo kar dobro, nekateri pa celo razkošno, na nadpovprečni življenjski ravni.

Spominjam se, kako je ob neki priložnosti v Mariboru prišel starček prosit v neko delovno organizacijo, naj bi mu napisali prošnjo na občino za dodelitev kuriva. Mož je prezebal zapuščen, v Nemčiji pa delajo trije njegovi sinovi, v domovino se vozijo na obisk vsak s svojim avtomobilom, oče pa jim je podaril celo hišico. Tako zapuščenih starih ljudi pa ni malo. Kdo pa naj skrbi za tiste ki imajo otrok? Ali bi torej ne kazalo, da bi z zakonsko močjo prisilili otroke, da morajo skrbeti za nepreskrbljene starše? Po sedanjem zakonu preneha roditeljska pravica v razmerju do otrok, ko otroci postanejo polnoletni (osemnajstletni). Dandanes pa so marsikje starši bolj socialno ogroženi kakor pa otroci pred svojo polnoletnostjo. Tega bi se morali bolj zavedati.

VELIMIR PANIĆ

POPRAVEK

Pri objavi sklepov IV. skupščine ZZB NOV Slovenije v 22. številki TV 15 z dne 31. maja 1973 sta nastali dve neljubi napaki, ki smiselno spreminjata pravo besedilo. Prva je v prvem stolpcu, tretji odstavek od spodaj navzgor. Besedilo se mora pravilno glasiti: »Zveza združenj borcev se ne zavzema za izdvajanje udeležencev NOV iz splošnih kriterijev glede socialnega razlikovanja.« Izpadla je namreč besedica ne, s tem pa je misel dobila obratni pomen.

Druga napaka je v tretjem stolpcu na isti strani pod točko 6. Besedilo se pravilno glasi: »V zadnjih povojnih letih je med udeleženci kot tudi med vojaškimi vojnimi invalidi prišlo do nekaterih novih pojavov . . .« namesto v »zadnjih vojnih letih«.

Prosimo za opravičilo in razumevanje!

UREDNIŠTVO

pravna posvetovalnica

ŠE O BORČEVSKIH POKOJNINAH

O borčevskih pokojninah smo sicer pisali že večkrat, a kljub temu ta zadeva še mnogim ni povsem jasna. Uredništvo dobiva namreč še vedno mnoga vprašanja naših bralcev, ki si ne znajo tolmačiti razlike med borčevskim dodatkom, ki ga prejemajo tisti borci, ki so še v delovnem razmerju, in borčevsko pokojnino. Naj navedem samo eno od takih vprašanj.

»Kot borka NOV pred 9. 9. 1943 dobivam 1640 dinarjev pokojnine. Pred kratkim mi je moja soborka, ki je še aktivna, povedala, da prejema mesečno 2200 dinarjev. Ker pa znaša 85 odstotkov od 2200 dinarjev 1870 dinarjev, menim, da je pri moji pokojnini nekaj narobe. Zato vas prosim, pojasnite meni in tudi drugim prizadetim, kje je napaka?«

Čeprav kaže, da gre za precejšnjo napako, je vendar vse v popolnem redu in v skladu z zakonom.

Zakon o borčevskem dodatku namreč določa, da se pokojnina borcev odmerja po borčevskem dodatku iz prejšnjega leta. Za pravilno razumevanje tega določila navajamo.

Dodatek za tiste borce pred 9. 9. 1943, ki so še v aktivnem delovnem razmerju je za leto 1972 v Sloveniji znašal 1930 dinarjev, za leto 1973 pa znaša 2200 dinarjev. Letošnja borčevska pokojnina predstavlja torej 85 odstotkov od zneska 1930 dinarjev, kar je 1640 dinarjev.

Menimo, da bo po tem pojasnilu vsem, ki prejemajo borčevsko pokojnino jasno, od kod izvirajo »navidezne« nepravilnosti.

V. M.

imeli smo ljudi

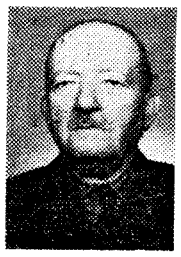

Alojz Kauhman

Od Alojza Kauhmana iz Bodonec smo se za vedno poslovili 16. junija. V slovo mu je zapel soboški pevski zbor »Štefan Kovač« in v imenu borčevske organizacije se je poslovil od njega Rudi Rapl-Savo, član republiškega odbora ZZB NOV Slovenije. Kauhman je dopolnil 79 let. Bil je nad 30 let na čelu krajevne invalidske organizacije. Kauhman je bil invalid iz prve svetovne vojne; bil je trikrat ranjen. Krogla mu je prevrtala tilnik in obtičala v pljučih. Čeprav je bil invalid, je bil vse življenje zgledno delaven. Za svoje nesebično delo je prejel tudi častna priznanja. Cenili smo ga kot marljivega, dobrodušnega in poštenega moža, ki ga bomo ohranili v trajnem spominu.

Lovro Starovašnik

Lovra Starovašnika smo 3. maja pokopali v Kočevju. Rodil se je v kmečki družini v Podstudencu pri Kamniški Bistrici leta 1910. Do leta 1941 je delal po gozdovih. Junija 1941 so ga Nemci zaprli v Mariboru, nato pa ga poslali v taborišče na Banjico pri Beogradu. Ob koncu leta 1941 je Lovro pobegnil iz taborišča s petintridesetimi drugimi zaporniki. Bil je v slavonski proletarski brigadi. V boju za Beograd oktobra 1944 je bil hudo ranjen, tokrat že drugič. Izgubil je oko in postal invalid. Leta 1945 se je vrnil v Ljubljano. Oženil se je in z ženo sta se preselila na Kočevsko. Lovro je prevažal les. Za obnovo Kočevja je s svojim požrtvovalnim delom veliko prispeval. Poznali smo ga kot zelo marljivega delavca za našo skupnost.

Elza Tršek

Od Elze Tršek, partizanske vdove in bivše interniranke, smo se za vedno poslovili 14. junija na Dolu pri Hrastniku. Njen mož, Fran Tršek, je bil med prvimi borci in je padel že leta 1941. Elzo so Nemci odgnali v zloglasno taborišče Auschwitz, še prej pa so ji esesovci iztrgali iz naročja sinčka. Vse življenje ji je bilo prepleteno z žalostjo, s trpljenjem in skrbmi, zato ni čudno, da je tako zgodaj omahnila v smrt. Na zadnji poti in na pokopališču smo jo počastili s prapori, godbo in trije govorniki so se v imenu organizacij poslovili od nje.

Anton Matelič

Anton Matelič, cestar na cesti Livek—Livške Ravni, je 1. junija umrl zadet od srčne kapi med vožnjo z motorjem. Bilo mu je šele 46 let. Rodil se je na Livških Ravnah. Spomladi 1943 so ga Italijani mobilizirali v kazenski delavski bataljon in ga poslali na Sardinijo. Od tam je bil po kapitulaciji Italije z drugimi Primorci poslan na Korziko in potem v Francijo. Po vojni je vsa leta delal v krajevnih družbenopolitičnih organizacijah in več let je bil tudi občinski odbornik. V imenu krajevne skupnosti in krajevnih organizacij se je od pokojnika poslovil ob odprtem grobu Simon Hrast.

Marija Knapič

Od Marije Knapič-Mice smo se poslovili 22. maja na pokopališču v Celju. Umrla je v 51. letu po hudi dolgotrajni bolezni. Rodila se je v številni rudarski družini v Rečici pri Laškem. Že kot mlado dekle se je leta 1942 v Kočevju pridružila narodoosvobodilnemu gibanju. Bila je obveščevalka. Leta 1944 je kot kurirka prišla na Štajersko. Postala je borka v minerskem vodu Slandrove brigade. Ob koncu vojne je pobirala mine na železniški progi med Laškim in Celjem ter se pri tem ponesrečila. Postala je stoodstotni invalid. Ohranili jo bomo v lepem in trajnem spominu!

Franc Benda

Franc Benda iz Šenkovega turna pri Vodicah je umrl začetek junija. Bilo mu je 70 let. Med narodnoosvobodilno vojno je kot mali kmet vneto podpiral osvobodilno gibanje. Njegov dom na robu rašiškega hribovja je bil na primernem kraju, da so se tam varneje zbirali terenci in aktivisti. Benda je bil po vojni zelo delaven v ZB NOV, v gasilskem društvu in pri kmetijski zadrugi. Pri odprtem grobu mu je spregovoril v slovo predsednik ZB NOV Bukovica—Šenkov turn Anton Kosec. Ohranili ga bomo v najlepšem spominu.

Ivan Beričič-Rajko

Ivana Beričiča-Rajka iz Idrije smo 19. junija spremili na njegovi zadnji poti na idrijsko pokopališče. Beričič je od prvega obdobja sodeloval v narodnoosvobodilnem gibanju. Februarja 1943 je postal borec severno-primorskega odreda. Z njim je šla v gozdove tudi njegova družina — žena, hči in sin. Sin je kmalu potem padel v Trnovskem gozdu. Beričiča so Italijani ujeli med bojem in ga odpeljali v tržaške zapore. Po italijanski kapitulaciji se je pridružil borcem brkinskega odreda. Bil je v Vojkovi in Bazoviški brigadi, v delavnicah IX. korpusa in bojeval se je ob koncu vojne za Trst. Napredoval je do kapetana. Prejel je tri pomembna odlikovanja. Po vojni je bil rudar v Idriji.

Tone Knez

Tone Knez iz Starega trga pri Slovenjem Gradcu je umrl te dni nepričakovano; vedeli smo sicer, da je bil bolan, vendar nas je njegova smrt hudo presenetila. Rodil se je leta 1920. — Knez se je uvrstil med partizane jeseni 1943. Bil je borec slavne pohorske brigade. Postal je komandir relejne kurirske postaje na Koroškem. Po vojni je vneto sodeloval v borčevski organizaciji in nazadnje bil tudi v odboru koroških kurirjev. Kljub bolezni ni nikdar izostajal in udeleževal se je tudi vsako leto kurirskih pohodov. Letos je zadnjič pospremil svoje soborce kurirje na Koroško ob prazniku zmage. Vodil je tudi partizanski pevski zbor v Starem trgu. Odlikovan je bil za zasluge za narod.

Hedvika Bizjak

Hedviko Bizjak, roj. Kenda, smo pokopali v Otaležu pri Cerknem. Rodila se je leta 1925 v Otaležu. — Hedvika je začela sodelovati v OF leta 1942, v NOV pa je stopila februarja 1943. S skupino partizanov je odšla na Dolenjsko in dodeljena je bila v Tomšičevo brigado. Postala je komandir čete kot poročnik, ob koncu vojne pa je napredovala za kapetana. Po demobilizaciji se je vrnila domov in se zaposlila v trgovini. Potem je končala še šolo za gospodinjske učiteljice in služboval na Krasu in v Istri. Leta 1966 je bila zaradi bolezni upokojena. Živela je v Kopru. Bila je nosilka treh odlikovanj.

Spomini heroja Jožeta Slaka

Narodni heroj Jože Slak-Silvo, eden izmed organizatorjev osvobodilnega gibanja v novomeški okolici in dolgoletni predvojni član partije, se je znašel leta 1934 v znani kaznilnici v Sremski Mitrovici. Ko je odslužil svojo kazen, mu niso nikjer dali službe in se je preživljal z raznimi priložnostnimi zaposlitvami. Kmalu po vrnitvi iz ječe je napisal svoje spomine na življenje v ječi.

Ti spomini niso bili doslej še nikjer objavljeni razen nekaj zelo kratkih odlomkov pred leti v Dolenjskem listu. Po svoje so dragocen dokument časa, saj so nastali pred vojno v strogi tajnosti. Skozi vse težave predvojnega in vojnega razdobja je spomine ohranila Slakova sestra Francka, poročena Vilfan, ki jih je tudi izročila sodelavcu uredništva.

Bralec bo lahko med branjem zaznal Slakov neverjetni kritični duh in njegovo veliko resnicoljubnost, dve lastnosti, ki bi morali biti vedno in povsod bistveni lastnosti vsakega pravega komunista. Zato se je tudi uredništvo odločilo za objavo spominov.

Bilo nas je zmeraj 97 v »zgradbi samotnih zaporov« v Mitrovici. Sedemindevetdeset ljudi, pa zmeraj čudovit mir. Slišati ni bilo petja, ne žvižganja in niti govorjenja. Narednik Plantić, frankovec po prepričanju, je znal vzdrževati disciplino. Tisti edini, ki je kdaj govoril, je bil — on; in če je kdo kdaj žvižgal, so bili to le njegovi ključi, pripeti na dolgem jermenu, segajočem do kolen. Tisti pa, ki so »prepevali«, so bili jetniki, ki so jih Plantićevi ključi tolkli po hrbtih . . .

Iz sirkove metle sem si nalomil kratke šibice. Z njimi sem si v miznici zaznamoval datum. Vselej sem natančno vedel za vsak dan; vedel sem, kdaj sem prišel v »zgradbo samotnih zaporov, računal sem, koliko dni, tednov in mesecev bom še moral odsedeti . . . Na veliko noč so nas opozorili z enotedenskim postom; hranili so nas s pustim rižem, ki ni imel nobenega okusa. Na veliko nedeljo so nam dali malo boljšo hrano. Neneho zvonjenje v mestu onkraj železnice je pomenilo, da praznujejo nekakšen praznik.

Prvi maj pa ni minil kar tako. Političnega kaznjenca ječa ne zlomi, temveč ga utrdi. Po vsem tem, kar pretrpiš po žandarmerijah, policijah in kaznilnicah, ojekleniš in postaneš samozavesten. Navežeš se na svoje tovariše in postaneš še bolj »kolektivni človek«, člen velike bojujoče se skupine. Celo ponosen postaneš na to, da trpiš. Samostojne odločitve se čedalje bolj umikajo skupni volji, enotni proletarski fronti. Na steni ušivega policijskega zapora v Ljubljani na tedanji Bleiweisovi cesti je nekdo napisal: Ječa je šola komunizma! Komunizem je rešitev človeštva!

Spominjam se policijskega agenta, ki me je spremljal v Ljubljano. Najbolj ga je zanimalo, koliko denarja smo prejemali za »protidržavno delovanje«. Dopovedovati takšnim ljudem, ki so bili vajeni za denar povzročiti ljudem le gorje, kaj sta pravzaprav nesebičnost in požrtvovalnost, je bilo prav tako jalovo, kakor če bi slepcu opisoval mavrico.

Bilo je jutro prvega maja 1935. Vstal sem ob šestih. Prelepo jutro. Zaznamoval sem datum v miznici. Umil sem se in telovadil. Telovadil sem zjutraj in zvečer vsak dan. Telovadba je protiutež brezdelju, brezdelje pa hromi duševnost. Nato sem se oblekel in sklopil posteljo. Postelje so bile narejene po domačem patentu. Škripale so tako, da jih ni bilo mogoče uporabljati čez dan. Sicer pa bi zavzemale preveč prostora, če bi jih ne bilo mogoče sklapljati.

Malo pred šesto so se vežna vrata kaznilnice odprla z močnim treskom. Prišla sta »general« Plantić in njegov pomočnik Popović, vreden svojega mojstra. Zacvilila so še mrežasta vrata v železni pregradni steni, nato pa so začele treskati ključavnice vrat naših celic. Na mah so oživeli široka veža in hodniki v prvem in drugem nadstropju. Vsem se je hkrati strašno mudilo v prostor z napisom »nužnik«. Iz celic je bilo treba odnesti vedra, pljuvalnike . . . Na stranišču so bile tri odprtine, nad vsako vodovodna pipa, iz pip pa je tekla rumena voda. Tam smo pomivali tiste velike »nočne posode«, ki smo jih imenovali »kible«, splakovali pljuvalnike in natakali »pitno« vodo. Opravke s »kiblo« smo imenovali »kiblovanje«. Ko sem bil pri tem opravku, sem videl precej sotrpinov, ki so morali z uklenjenimi rokami delati prav tako kot tisti, ki so imeli vsaj proste roke. Tudi ponoči, med spanjem so bili uklenjeni. Z »vezanjem« (uklepanjem) so jetnike kaznovali celo za najmanjše disciplinske prekrške, npr., če je kaznjenec gledal skozi okno, če se je pogovarjal med »kiblovanjem« ali na »sprehodu«, če je kaj šaril po zidu itd. Uklenjen pa si bil kar po petnajst dni. Pri »kiblovanju« smo nesrečnežem vselej pomagali, kolikor smo mogli — umikali smo se jim, ne glede na vrstni red, jim pomagali prazniti vedra, nalivati vodo . . .

Pri polžastih stopnicah, ki so držale v prvo in drugo nadstropje sredi stavbe, je stal zaboj za smeti. Ob njem je stražil kaznjenec, ki ga je tja postavil Plantić. Ko smo v zaboj vsipavali smeti, je moral »stražar« paziti, da ni bilo med smetmi nobene krušne drobtinice. Če bi kdo zavrgel kaj kruha, je moral to stražar povedati Plantiću. Tedaj pa so zaplesali Plantićevi ključi po hrbtu »grešnika«. Včasih stražar ni hotel nič videti, a je tvegal, da jo bo zato sam skupil.

Ko smo se vsi spet vrnili v celice, sta Plantić in Popović za nami zaklenila vrata. Odklenjena je ostala le linica na vratih, skozi katero smo dobivali hrano. V vsakem nadstropju sta zajtrk raznašala dva kaznjenca na nosilni deski. Slišati je bilo, kako so drsele opanke po asfaltirani veži in cvilila vratca na nenamazanih tečajih linic ter šklepetale pločevinaste posode. Potem sta

Narodni heroj Jože Slak-Silvo, predvojni komunist in organizator vstaje na Dolenjskem.

morala dva »čistilca« pobrati prazne posode in malo paziti, če je bil na kakšni posodi napis. Tistega dne ni bilo nobene nesreče, čeprav je bilo na posodah vse polno napisov: »Živel prvi maj!« »Živela delavskokmečka zveza!«, »Živela diktatura proletariata!« Pozneje je bilo mnogo posod opiljenih, spraskanih in na novo zalotanih.

Ob sedmih je bil »izprehod«. Ključavnice so zahreščale v pritličju in dveh nadstropjih. Šele, ko so bila vsa vrata odklenjena, smo smeli na povelje iz celic. Vsuli smo se vsi na mah. Za hišo je bilo zbirališče — »zborno mesto«. Sedemindevetdeset se nas je zvrstilo po vojaško v dveh vrstah; vsakdo je moral držati z levico kapo. Pred nami pa se je v generalski drži, »v spodobni razdalji«, razkoračil Plantić. Možakar je bil majhen, čokat, z zaokroženim trebuhom, usta je krivil zaničevalno, glavo pa je metal ponosno daleč nazaj. Tri zvezdice pod vratom in bleščeč bajonet na novem širokem usnjenem pasu — to so bili prilastki njegove imenitnosti. Po stenah celic je bilo dovolj slik našega mogočnega »komandanta« z vsemi značilnostmi: trebuh, podbradek, kljun ujede in, seveda, tri zvezdice.

Tistega dne, prvega maja, je bilo nemirno v naših vrstah. Plantić se je škodoželjno prestopal pred nami in nas ostro pogledoval. Dan pa je bil tako lep; spreletavale so se ptice in žgolele, na visokem zidu, ki nas je ločil od sveta, so se sprehajali golobi, trava je bila tako čudovito zelena . . . Plantić se je prestopal po petelinje pred nami. Ko je bil na našem desnem krilu, se je slišal na levem šepet: »Vse najboljše za prvi maj!« In kakor odmev je šlo po obeh vrstah; ». . . prvi maj, prvi maj, maj . . .« Da, prvi maj, maj, pomlad! Nosnice so se nam širile, lačno smo vsrkavali sladek zrak podmladnega jutra. Prešinilo nas je nekaj globokega, svetlega — odločnost in moč! Praznično je bilo v naših srcih, dvignili smo se nad puščobnost, gnusobnost in enoličnost mračne kaznilnice. Plantić nas je gledal presenečeno. Ni opazil, da bi kdo odprl usta, a na sebi je čutil naše odločne, pogumne poglede in da so nam veselo sijali obrazi. Bil je v zadregi, ni se znašel, kaj bi naj spričo tega storil, pa je le zamrmral svoj običajni ukaz: »Stopite, naprej!«

(Dalje prihodnjič)

Živahna dejavnost borcev na škofjeloškem

Zadnja leta so Ločani narodnoosvobodilni borbi dali močan poudarek. Če začnemo s področjem novinarstva, publicistike in literature, moramo omeniti predvsem zbornik »Loški razgledi« (izdaja ga Muzejsko društvo), ki člankom in zapisom o znanih in manj znanih dogodkih izpred treh desetletij v sleherni številki nameni obširno, malone četrtino vseh strani zavzemajoče poglavje. Razen tega je znanstvena komisija pri vodstvu praznovanja v izredno bogat spisek novih knjig, katerih vsebina nam bivšo posest freisinških škofov približa bodisi z geografske ali historične, bodisi z družbenopolitične, socialne ali gospodarske plati, uvrstila precej del o NOB, med drugim tudi nedavno izšel Vidičev »Zločin pri Lenartu«. Dalje ne gre spregledati lani odprte, metodološko skrbno pretehtane in snovno izjemno pestre zbirke o mnogoterih oblikah boja proti okupatorju, o terorju, izseljevanju in žrtvah, ki jih je v loškem koncu terjal oborožen odpor zoper Hitlerjev vojaški stroj. Zbirko, razstavljeno v prostorih Muzeja na gradu, si prihajajo ogledovat od blizu in daleč, saj sodi v krog najboljših prikazov svoje vrste v Sloveniji.

Seveda pa bodo najpomembnejšo vlogo pri oživljanju revolucionarnih tradicij polpretekle dobe vendarle imeli borci sami. Za junij, julij in avgust so predvideli ciklus treh osrednjih in več lokalnih spominskih slovesnosti. Prva je bila v nedeljo, 30. VI., na Osolniku. Srečali so se partizani in aktivisti iz Škofje Loke in njene okolice ter pripadniki Škofjeloškega odreda. Shod je organiziral krajevni odbor ZZB Puštal.

Drug podoben spominski dogodek, komemoracija ob čudovitem Plečnikovem spomeniku v Dolenji vasi (Selška dolina), pripravljajo Selčani. Komemoracija bo 8. julija, torej skoraj natanko 30 let po tistem usodnem 13. juliju 1943, ko so Nemci sredi Bukovškega polja ustrelili 19 talcev, pripeljanih iz zaporov v Begunjah. Prireditelji nas naprošajo, da sorodnike ubitih junakov opozorimo na slovesnost in jih v njihovem imenu povabimo, naj pridejo v Dolenjo vas. Program je zelo pester: poleg pihalne godbe tovarna Alpina Žiri bodo namreč nastopili tudi nedavno ustanovljeni moški pevski zbor Selca ter recitatorske skupine osnovnih šol v Železnikih, Selcah in na Bukovici.

Podobno, a še širše zasnovano proslavo snujejo v Dražgošah, kjer naj bi se 22. julija, pod legendarno Bičkovo skalo, sestali borci in aktivisti gorenjskega vojnega območja, udeleženci NOB in vse doline ter mladina. Avgusta pa sta na programu komemoraciji pri Javorču v Žirovskem vrhu in glavna proslava za poljansko regijo v Žireh. Slednja bo posvečena padlim Poljancem in preživelim partizanom udarnega bataljona 31. divizije.

I. GUZELJ

BIVŠIM AKTIVISTOM OF

Občinske konference SZDL Kočevje, Ribnica in Ljubljana Vič-Rudnik ter iniciativni odbor aktivistov nekdanjih okrožij OF Ribnica, Kočevje in Velike Lašče naprošajo nekdanje aktiviste Osvobodilne fronte, ki so delovali med NOB na tem območju v terenskih, rajonskih in okrožnih odborih OF, aktiviste SPŽZ in mlade aktiviste ZSM, člane Narodne zaščite itd., da pošljejo do 31. julija 1973 svoje naslove in podatke o tem, kje so delovali na naslov: **Občinska konferenca SZDL Ribnica — okrožni odbor bivših aktivistov OF.**

Iniciativni odbor pripravlja vse potrebno za čimprejšnjo ustanovitev okrožnega odbora aktivistov OF s tega območja, ki so delovali na katerem koli območju od Barja do Kolpe, ter bi rad čimprej izdelal in izpopolnil spisek nekdanjih aktivistov. Zato nujno potrebuje čimpopolnejše sedanje naslove nekdanjih aktivistov in osnovne podatke o tem, kje so delovali med NOB.

Nekdanjim okrožnim odborom OF, ki so delovali na tem območju Dolenjske, pa bodo podelile domicile občinske skupščine občine Kočevje, Ribnica in Ljubljana Vič-Rudnik.

Občinska koncerenca SZDL Kočevje
Občinska konferenca SZDL Ribnica
Občinska konferenca SZDL Ljubljana Vič-Rudnik
Iniciativni odbor okrožnega odbora bivših aktivistov OF okrožij Kočevje, Ribnica in Velike Lašče

POIZVEDBA

Antonija Husu iz Celja, Kočevarjeva 4/A, poizveduje za sinom Stankom Husom, rojenim 10. julija 1920 v Orleku pri Sežani. Menda je odšel k partizanom julija 1941 iz Celja, maja 1945 pa so ga še videli na neki proslavi v Ljubljani.

Osemintosemdesetletna Antonija Husu je rodila 7 otrok, od teh jih je 6 zagotovo mrtvih, za Stanka pa še vedno misli, da živi. Kdor bi o njem karkoli vedel, naj to sporoči našemu uredništvu ali Antoniji Husu osebno!

ODGOVOR NA POIZVEDBO

V TV-15 št. 11 z dne 15. marca smo na 12. strani objavili fotografijo padlega borca, ki je umrl na rokah tovarišici Marisi Nenadić. Zdaj smo dobili odgovor na to poizvedbo. Ivan Stibil iz Ajdovščine, Tovarniška cesta 3/E, sporoča, da je bilo padlemu borcu ime Ferdinand Stibil, doma pa je bil iz Ajdovščine na Vipavskem. Ima dve hčerki, doma pa so še bratje in sestre.

Ivan Stibil se zahvaljuje Marisi Nenadić iz Splita, Tolstojeva 41, da je fotografijo s poizvedbo objavila in izraža željo, da bi se javila na njegov naslov v Ajdovščino.

POIZVEDBA

Na republiški odbor ZZB NOV Slovenije se je obrnil Medard Vermeiren iz Antwerpna v Belgiji, naj mu pomaga priti do naslova svojih nekdanjih sotrpinov. V pismu navaja, da je v Hirschbergu v Zg. Šleziji v tovarni umetne tkanine, spoznal družino Pangerin (morda Pangerc ali Pangeršič), ki je bila doma iz Slovenije in to iz kraja nekje blizu Ljubljane, ob cesti Ljubljana—Zagreb. Poleg očeta in matere so bili tam še sin in hčere Ana, Kristina in Terezija.

Ker namerava letos poleti obiskati Jugoslavijo, bi rad obiskal tudi te svoje znance. Zato prosi za njihov naslov.

Morda bo to poizvedbo bral kdo od članov te družine sam. Tega ali druge, ki poznajo to družino ali posamezne njene člane prosimo, da pošlje njihov naslov:

Republiškemu odboru ZZB NOV Slovenije, Ljubljana, Beethovnova 10.

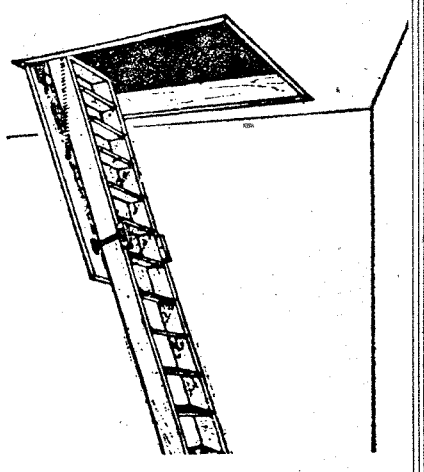

OBRTNO PODJETJE
OBRTNIK
BOROVNICA

Telefon 74-650

Izdelujemo patentne lestve za dostop v podstrešja 75—0,50

Poleg lestev izdelujemo še:

OG šuko vtičnice II. in III., pol. kilomin, OG razvodne doze 2—3 in uvodi, silomin

Elektromotorna stikala od 25 A do 60 A — 500 V

NAMESTO OCENE POGOVOR S PISATELJEM

JANEZ VIPOTNIK: Balada o Kovačici

Vsaka nova knjiga s tematiko NOV in revolucije, bodisi zgodovinska ali literarna, me razveseli in jo takoj preberem. Ne le zato, ker sam pišem vojne romane in mi vsaka takšna knjiga razkriva nov del resničnosti, marveč tudi zato, ker me ta čas najbolj zanima in privlači, da ga raziskujem vedno iz novih izhodišč.

Po knjigi Janeza Vipotnika sem segel z dvojnim namenom. Njegovo pripoved cenim in poznam nekatera njegova doživetja. Zato me je zanimalo, kako jih je literarno oblikoval. Čeprav poleti ne pišem in berem veliko, sem to njegovo delo prebral v dušku — v eni noči.

Janez Vipotnik, vojak, politik in pisatelj

Janeza Vipotnika vsi poznamo kot družbenega delavca. Tokrat pa se nam razkriva s svoje intimnejše strani, spoznamo globlje plasti njegovega doživljajskega sveta, iz katerega diha njegov temeljni odnos do življenja, ki je dozorel v boju in revoluciji. Od njegovih prejšnjih del se ta zbirka novel oblikuje v vidnem stilnem napredku, strnjenosti pripovedi. Etična teža in resničnost zgodb bo prevzela vsakogar. Njegovo pričevanje o revoluciji je izvirno, tudi estetsko dognano, problemi pa so osredotočeni na bistveno — predvsem na človeško stisko in moč, da jo človek obvlada in premaga. S tem se potrjuje in obenem krepi volja do življenja. Iz vseh novel veje trdna vera v smisel humaniziranega sveta z vizijo lepšega in boljšega življenja, za katero so se zavestno žrtvovali junaki tega časa.

Pripoved je sestavljena iz dragocenih drobcev, ki oblikujejo človeške usode in dajejo, sestavljene v mozaik, pristno in enkratno podobo ljudi v revolucionarnem času. Nimam namena literarno razčlenjevati novel, zato sem raje obiskal Janeza Vipotnika, da nam pove nekaj o nagibih, ki so vodili njegovo pero in vest, ko je ustvarjal.

Kaj meniš o času NOB 1941—45, v katerem se dogajajo tvoje zgodbe in kaj pomeni ta čas za današnjo stvarnost?

To je čas, v katerega se, če hočemo ali ne, vedno vrača naš spomin. Iz tega ali drugačnega izhodišča smo prisiljeni opredeljevati se do zgodovine, ki nas je neizbrisno zaznamovala in opredelila. V NOB je slovenski narod pokazal svojo resnično vrednost. Ni odveč, če znova poudarimo, da je to prelomni dogodek, saj smo prvič na bojnem polju, po kmečkih puntih, upravičili svoj obstoj, pravice do jezika in zemlje in enakopravnosti v družini evropskih narodov.

Nekateri »modernistično« usmerjeni kulturni delavci že nekaj let razglašajo, da je narodnoosvobodilni boj že izčrpana in utrujena tema. To so ponavljali tako vztrajno, da so razvrednotili vsakršno pisanje o teh stvareh. Naj ti omenim samo dejstvo, da celo založba »Borec«, prejšnje leto ni imela komu podeliti Kajuhovih nagrad in da ni na vidiku nobenega obsežnejšega vojnega romana.

Takšno gledanje se mi zdi povsem zgrešeno. Tega, kar jaz vem in čutim o narodnoosvobodilni borbi, ne more tako nihče povedati in ne napisati. Enako velja za vso revolucionarno generacijo. Kar smo mi doživeli, samo mi lahko izvirno izpričamo, seveda, vsak na svoj način. Zbir vseh teh pričevanj pa bo dragoceno gradivo za zgodovinsko obdelavo in bodoča literarna snovanja, kajti, to je del narodove zavesti o samem sebi. Takšno zavest pa vsak narod, če hoče obstati, potrebuje. Čim boljše bomo predočili ta čas generacijam, ki prihajajo, tem laže se bodo ognile zmot, našle same sebe in laže bodo gradile novo družbo. Kajti, poudarim naj — človek je vreden toliko, kolikor ljubi svoj narod in je zanj pripravljen delati in žrtvovati se. Mi smo šli v partizane zato, ker smo ljubili to zemljo in ljudi. Tu so naše korenine. Tudi veliko tveganja je bilo potrebno, upanja in vere v cilj, da smo lahko vzdržali.

Misliš, da pri nas te vrste literaturi posvečamo dovolj veliko pozornost?

Še več ljudi bi lahko pisalo. Marsikaj dragocenega bo šlo v pozabo. Tudi spodbuda družbe bi bila lahko večja. Kar pa zadeva umetnost in revolucijo na splošno, mislim, da je potreben neprestan boj za kvaliteto. Predvsem pa je potrebna objektivnost. Črno belo slikanje je preživela stvar. Literatura in zgodovina morata prispevati k stvarnim ocenam gibalnih sil revolucije. K zgodovinski resnici. Mislim, da se je treba ogibati subjektivnosti in svojevoljnih razlag. Naj navedem samo en primer: so knjige o brigadah, v katerih je komaj omenjena vloga partije, čeprav vsi vemo, da je partija dvignila in vodila NOV in da so bile brigade njena udarna pest. Napraviti moramo vse, da NOB predstavimo takšen kot je v resnici bil, v vsej njegovi stvarni veličini.

Kar poglej npr. francosko revolucijo ali katero drugo, kakšne napore so narodi vložili, da so jih kar najbolj objektivno prikazali. To so tako globoki družbeni prelomi, da so potrebne gigantske moči, če jih hočemo osvetliti v njihovih vzrokih, posledicah, v vseh niansah za razvoj posameznika in družbe.

Tebe ljudje poznajo kot političnega aktivista, manj pa jim je poznana tvoja literarna pot. Kdaj so se pojavili in kakšni so bili vzgibi za tvoje pisateljsko delo?

Literatura me je vedno privlačila. Imel sem nagnjenje do branja in tudi željo po lastnem pisanju. No, da, moj brat, zdaj že pokojni Cene, pesnik, mi je večkrat rekel: »Janez! Ti imaš smisel za pisanje, pišil« Sicer pa so se nekatera doživetja v ljubljanski ilegali, ko sem bil pri VOS in kasneje na bojnem polju, v brigadah, tako globoko zajedla vame, da sem vedno čutil potrebo, napisati jih. Začetki mojega pisanja segajo v leto 1945. Napisal sem nekaj spominov in črtic v razne časopise. Prve daljše sestavke pa sem objavil v knjižicah: »Spomini na partizanska leta«. Leta 1951 je izšla moja prva knjiga: zbirka vojnih črtic: »Iz zanke«. Leta 1958 pa mladinska knjižica: »Hruška«. Tudi to je vojna zgodba. Prevedena je bila v vse jugoslovanske jezike. Lani je izšla knjižica: »Zgodbe o Diku«. Tudi to je mladinski tekst, v katerem sem nanizal zgodbe o psu. Moja zadnja knjiga pa je »Balada o Kovačici«.

Bi mi lahko povedal nekaj o tej zbirki novel? Kdaj so nastajale in iz kakšnih doživetij so stkane?

Te novele so zorele v meni od vojnega časa naprej. Pisal sem jih več let. Pospešeno pa sem jih oblikoval od lanskega avgusta do konca januarja letos.

Tvoja novela »Grad« se mi zdi, kot epiku, najboljša, saj naravnost ponuja izredno snov za epski psihološki roman, še posebej pa je vabljiva za filmsko obdelavo. Pravzaprav pa čudno, da teh zgodb nisi povezal v roman?

Res, lahko bi bile povezane v romanu. Toda, pisanje romana zahteva večjo dozorelost, več časa, predvsem pa ustvarjanje naenkrat, ne pa v takem časovnem razmaku, ko pišeš obremenjen od službe in drugih problemov, le takrat, kadar se s silo odtrgaš dnevnemu delu.

V noveli »Grad« sem opisal, tako kot v vseh drugih novelah, resničen dogodek. Napad Gubčeve brigade na grad Dob pri Mirni 26. decembra 1942. leta. Hotel sem se oddolžiti soborcem, mrtvim in živim. Brez olepšav sem želel prikazati kako je izgledal takšen napad. Pravzaprav smo ta grad napadli, da preženemo sovražno posadko, ki nam je ovirala gibanje, pa tudi ker smo želeli na vsak način priti do orožja. Prihajali so novi borci in treba jih je bilo oborožiti, zato smo tvegali.

Kakšna pa je literarna simbolika v »Gradu«?

Grad simbolizira družbo, ki jo je treba razrušiti. To je opis nacionalnega in razrednega boja. V tej kratki zgodbi se kažejo vse karakteristike revolucije, ker so zastopane različne plasti udeleženih, opisane sile napredne akcije in sile reakcije. Ta napad je bil kot iskra, ki vžge plamen. Ko je zagorel grad, je prešinilo vso dolino. Kmetje so se sami od sebe odpravili na rušenje proge. Nekateri so na novo prišli k partizanom. Tu se vidi, kako je imela vsaka vojaška akcija mogočen političen in moralen vpliv. Nekaj, kar se je na koncu zgodilo, nisem napisal. Stari kmet Drčar je bil ves navdušen, ko smo se vračali od ruševin gorečega gradu. Vzkliknil je: »Nikoli ne bi verjel, da boste zavzeli grad. Turki ga niso mogli, vi ste ga pal« In akcijo smo izvršili koncem decembra 1942. leta, se pravi v letu, ki je bilo najhujše za slovenske partizane.

Ali bi lahko povedal še kaj o drugih novelah?

Vse te zgodbe, ki sem jih oblikoval v knjigi so se, kot že rečeno, resnično dogodile. »Balada o Kovačici« se mi zdi najbolj dognana. Na poseben način sem v njej želel prikazati tragedijo in usodo slovenskih mater, tistih, ki so izgubile svoje sinove in tega ne bodo mogle nikoli prebroleti.

Zgodbo o partizanski zdravnici, ki gre za neznancem, za katerega ne ve, da je belogardistični oficir in mu zdravi otroka, pa ima predvsem humanistični poudarek. Hotel sem prikazati, da smo bili v vojni partizani poleg odločnih bojevnikov navsezadnje tudi in predvsem samo ljudje. Partizani smo vedno imeli dovolj notranje moči, da smo se dvignili nad sprtost, kadar je šlo za humanizem. In v tem vidim posebno, dragoceno veličino našega boja.

»Ilegalčeva noč« so moji spomini na ljubljanski VOS.

Se ti ne zdi, da bi morda družbi koristil več kot pisec knjig, kot pa ji koristiš kot družbeno-politični delavec?

Tega ne vem. Sicer pa je tako, da vse, kar delaš, delaš za isti cilj, želiš, da ima vsako prizadevanje revolucionarno vsebino. Uporabljaš pač različna sredstva in učinke. Nekdo rešuje ene vrste družbenih potreb, drugi druge. Skušam

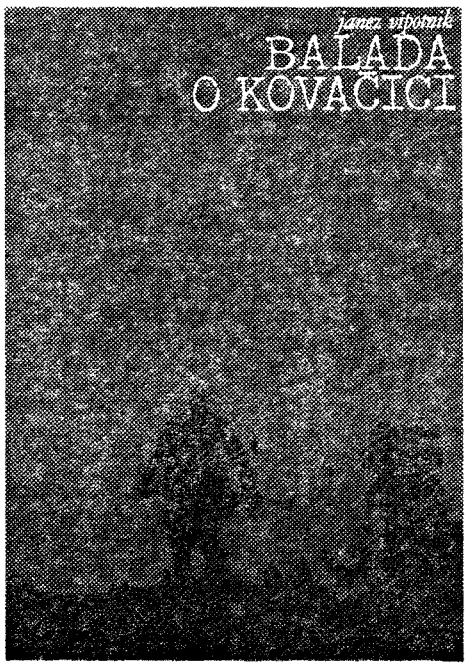

Naslovna stran Vipotnikove najnovejše knjige, ki je izšla pri »Partizanski knjigi«

združiti oboje. Je pa tako, da problemi v človeku zorijo in upam, da bom še pisal.

Ali bi lahko povedal nekaj o svojih novih načrtih?

V načrtu imam zbirko novel o ljubljanski ilegali, predvsem pa o VOS. Rad bi tudi jaz, po svoje seveda, povedal, da Ljubljana ni zastonj mesto heroj. Povedal bi, kako smo goloroki s svojo organizacijo OF, ki je bila resnično država v državi, držali v šahu italijanskega okupatorja in domače izdajalce. Mika me tudi, da bi epsko obdelal svoje doživljaje iz partizanskih brigad na Dolenjskem. To je še dokaj neizčrpana tema.

Kaj pa sodobnost? Misliš pisati o njej?

Ne vem. Ne vem, če o tem znam pisati.

(»Balada o Kovačici« je domiselno in estetsko opremil Miha Vipotnik. — Obsega 216 strani, vezana je v grobo platno.) TONE SVETINA

PRISPEVKI ZA DOM V KUMROVCU

Glinšek Ivan, Ljubljana, Kodilnikova 1.250 din; (namesto zahvale pokojne žene Terezije); Zveza ZMS Kranj 380 din; ZZB NOV Trnovlje — Celje 240 din; Mladinska organizacija za gosp. in upravo »Jožeta Lacka« — Ptuj 1.164 din; KO ZZB NOV Stoperce 280 din; Projektivni biro — Ptuj 757,70; MINERVA — Žalec 1.360,50 din; Kraške lekarne — Ilirska Bistrica 220 din; Osnovna šola Ljubo Šercer — Hoče pri Poljčanah 300 din; Posebna osnovna šola Lendava 320 din; Občinski odbor ZRVS Lendava 2.000 din; Osnovna šola Črnomelj 820 din; Kom. zavod za zaposl. Kranj 946,25; Osnovna šola Poljčane 640 din; Delavska univerza Kamnik 120 din; Stanovanjsko podjetje Kamnik 150 din; OOS — hotela »Zvezda« M. Sobota 2.700 din; II. gimnazija — Ljubljana 590 din; Bernik Janez, Škofja Loka 60 din; Elektrotehna — servisna org., Ljubljana 330 din (kolektiv); Osnovna šola Dolenjske Toplice 497 din; Obč. odbor ZZB NOV Maribor 9.466,30 din; Mlakar Vencelj, Zg. Ložnica 60 din; Prehodni mladinski dom Ljubljana 210 din; KO ZZB NOV Kamniška Bistrica — Godič 1.035,80 din; KO ZZB NOV Rakitove 407 din; Borci in vaščani naselja Grosuplje 2.816 din; Borci in vaščani naselja Slivnica — Grosuplje 2.370 din; Kvas Jakob, avtoprevoznik, Slov. Bistrica 50 din; Muzej NO — Maribor 200 din; »Zarja« — Maribor 1.000 din; Gostinski šolski center Maribor 720 din; Keramičarstvo in pečarstvo Maribor 1.000 din; Združ. ZB Pišece — Brežice 2.229,40; OOS — soc. zav. Ptuj 230 din; KO SZDL Tišina 5.136,40 din; KO SZDL Bogogina — M. Sobota 2.280 din; Občinski sindikalni svet Ptuj 237 din; Pionirski odred »K. D. Kajuh« osnovne šole Zavrč — Ptuj 198,70 din; KO SZDL — Pešanovci 1.959 din.

OO ZKS odd. kontr. dohodkov SIZ Ljubljana, 150.— din; Osn. šola Martina Konšaka, Maribor 240.— din; Obč. odbor ZRVS Celje 1.500.— din; SZDL Bratonci — M. Sobota 735.— din; KO SZDL Mačkovci 2.960.— din; Mladinski aktiv osn. šole Mačkovci 210.— din; OOS — pri Skupščini občine M. Sobota 3.971.— din; Golob Dane, Bukovec 50.— din; Učenci in del. skupnost osn. šole Tomaž pri Ormožu 1.026,90 — din; Ptujska tiskarna Ptuj 1.168,60.— din; OOS — KZ Slovenj gradec 402.— din; Kmet. komb. »Mlekarna«, Ptuj 1.032,55 din; Postaja milice Lanrt 120,— din; Osn. šola »Zvonka Runka«, Ljubljana 480.— din; OOS — delovna PTT enota Ljubljana 1.000.— din; OOS delovna enota PTT (kolektiv), Lj., 6.275.— din; KO ZZB NOV Desinec — Črnomelj 173.— din; Obč. odbor ZZB NOV Trebnje 1.663.— din; ZZB NOV Dobrova — Jesenice 1.255.— din; OOS — osnovne šole Hajdina, Ptuj 638,45.— din; Kraj. skupnost Žalec 720.— din; Kmetijski kombinat DE Ptuj (kolekt.) 190.— din; OOS GIP Gradis, Ljubljana, 945.— din; Osn. šola Brezovica pri Ljubljani 304.— din; GP »Univerzal«, Ljubljana 2.000.— din; GP »Gradles«, Maribor 1.000.— din; Splošna bolnica — Novo mesto (kolektiv) 2.000.— din; Osn. šola Vransko 655,90 din (kolektiv); Jugotekstil-impeks ONA-ON, Ljubljana, 3.000.— din; Gost. podj. »Jelen« — Kranj 2.000.— din; OOS »Moda«, Ljubljana 250.— din; Obč. konf. SZDL — Ljubljana—center 1.000.— din; ZZV Ljubljana 500.— din; Obrtno sedlarstvo in avtotap. Maribor 1.000.— din; Deklško vzgajališče, Višnja gora 300.— din; Tovarna »Muta« SOPO Gorenje Velenje, Muta 10.000.— din; ITAS, Kočevje 5.000.— din; OOS — Mizarstvo in tapetništvo, Ig 1.000.— din; Posebna osn. šola (kolektiv) Zagorje 220.— din; OOS Elektroporcelan, Zagorje 2.456,20 din (kolektiv); OOS Elektroporcelan, Zagorje (po sklepu) 800.— din; Osn. šola Izlake (kolektiv) 346,40 din; OOS obrtni servis (člani) 370.— din; Čebelarsko društvo Zagorje 100.— din; ZZB NOV Senožeti — Zagorje 1.080.— din; OOS — obrtni servis — Zagorje 370.— din; OOS — KOPO, Zagorje 520.— din; Glasbena šola — Zagorje 95.— din; OOS Beton — Zagorje 60.— din; OOS »Energoinvest« — Zagorje 500.— din; OOS »Emona« — Zagorje 345.— din; Lovska družina »Čemšenik« — Trojane 50.— din; KO VVI Zagorje 480,50 din; ZZB NOV Zagorje — center 393.— din; OOS GIP Beton — Zagorje 8.275.— din; Jugotekstil OOS — Ljubljana 1.860.— din; Člani kolektiva Bioteh. fak., Ljubljana 1.525.— din; Gost. podj. Ljubljana, Lj. 3.010.— din; RTV Ljubljana (kolektiv) 14.782,50 din; Krajevna skupnost Vinica 646.— din; Osnovna šola Ormož 665.— din; ŽTP — podj. za popravljanje voz, Ptuj 3.736,35 din; OOS — osnovna šola Majšperk 385.— din; Osn. šola narodnega heroja J. Kerenčiča Miklavž pri Ormožu 565.— din; Osn. šola »Lucijan Seljak«, Kranj 776.— din; din; Borci in občani iz Goč 480.— din; Društvo upokojencev Dvor pri Žužemberku 200.— din; Mestni odbor ZZB NOV Radovljica 745.— din; Šolski center Radovljica 140.— din; KO ZZB NOV Lesce 1.270.— din; Glasbena šola, muzeji, delavska univerza, Radovljica 160.— din; Postaja milice Radovljica 790.— din; MO ZZB NOV Radovljica 1.145.— din; KO ZZB NOV Gorje 1.735.— din; Društvo upokojencev Gorje 300.— din; KO ZZB NOV Ribno 127.— din; MO ZZB NOV Bled 1.860.— din; KO ZZB NOV Begunje 497,80 din; KO ZZB in SZDL Ljubno — Otočec 560.— din; Osn. šola prof. dr. Josipa Plemlja — Bled 500.— din; ZZB NOV občine Pivka 500.— din; KO ZZB NOV Slavnina — Koče 224,50 din; KO SZDL Bertoče — Rogoševo 1.935.— din; Krajevni odbor SZDL — Kuzma 2.987.— din; Steklarna Hrastnik 17.890.— din; Delavska menza Steklarne Hrastnik 20,00 din; Rajh Mihael, Črešnjivec, Sl. Bistrica 50.— din; Obč. odbor ZRVS Dravograd 880.— din; ZZB NOV obč. Dravograd 243,85 din; Delavci TOZD — tovarne pohištva Pameče 930.— din; Lesna industrija »Bohor« Šentjur pri Celju 1.914.— din; Osnovna šola Dobrepolje 1.003,10 din; KO ZZB NOV Kokrica — Kranj 2.160.— din; Foto »Šturm« — Škofja Loka 60.— din; ZZB NOV »Janko Škvarča«, Celje 2.083.— din; Osrednja knjižnica Kranj 500.— din; Osn. šola »Peter Šprajc« — Žalec 967,70 din; TGP »Metropol«, Portorož — Lucija 2.000.— din; Občinski svet Ljudske tehnike — Maribor 100.— din; OMP Novo mesto (kolektiv) 1.304,50 din; ELA — N. mesto (kolektiv) 3.285,30 din; Kolar Franc, sedlar, Slovenska Bistrica 50.— din; »Kemovid« — Slovenska Bistrica 500.— din; »Pivovarna UNION« — Ljubljana 10.000.— din; OOS — hotela »Slon«, Ljubljana 500.— din; Tiskarna »Jože Moškrič« — Ljubljana 1.500.— din; Lekarna Kamnik 610.— din; »Semenarna« Ljubljana, PE Ljubljana 4.000.— din; Semenarna — Ljubljana PE Maribor 500.— din; Semenarna — Ljubljana PE Celje 500.— din; »Sestica« — Ljubljana 2.000.— din; »Mercator« TOZD »Grmada« — Ljubljana 3.000.— din; Društvo upokojencev Dobrova 250.— din; Osnovna šola Boris Kidrič — Ljubljana 605.— din; Gostinsko podj. Šestica — Ljubljana 1.110.— din; Kolektiv mizarstva in tapetništva Ig 810.— din; KO ZZB NOV Stadion Ljubljana 381,65 din; Osnovna organizacija RK Maribor — Studenci 100.— din; OOS bančnih uslužbencev Slov. Bistrica 200.— din; Obč. odbor ZZB NOV II. Bistrica — KO Koritnice — Podstenje 540.— din; Delavci osn. sind. org. GG Slovenj Gradec 319,60 din; Gradbeno podjetje Slovenj Gradec — delavci 2.070.— din; Fakulteta za soc. pol. vede in novinarstvo Ljubljana 500.— din; Osnovna šola Hajdina 78,00 din; Osn. orgn. sind. delavcev javne varnosti Pomurje Murska Sobota 4.000.— din; Mladinski aktiv in osnovna šola Ivan Cankar Bogojina 625.— din; Občinski odbor ZZB NOV Lendava — Žitkovci 450.— din; KO ZB Gamelnje — Rašica 516.— din; Občinski odbor ZZB NOV Ljutomer 1.285.— din; OK ZMS Ljubljana — center 1.766,00 din; KO ZRVS Šalka vas 330.— din;**

POMAGAJTE GRADITI SPOMINSKI DOM BORCEV NOV IN MLADINE JUGOSLAVIJE V KUMROVCU — DOM BRATSTVA IN ENOTNOSTI JUGOSLOVANSKIH NARODOV IN NARODNOSTI.

Nagradna križanka ALPINA št. 68

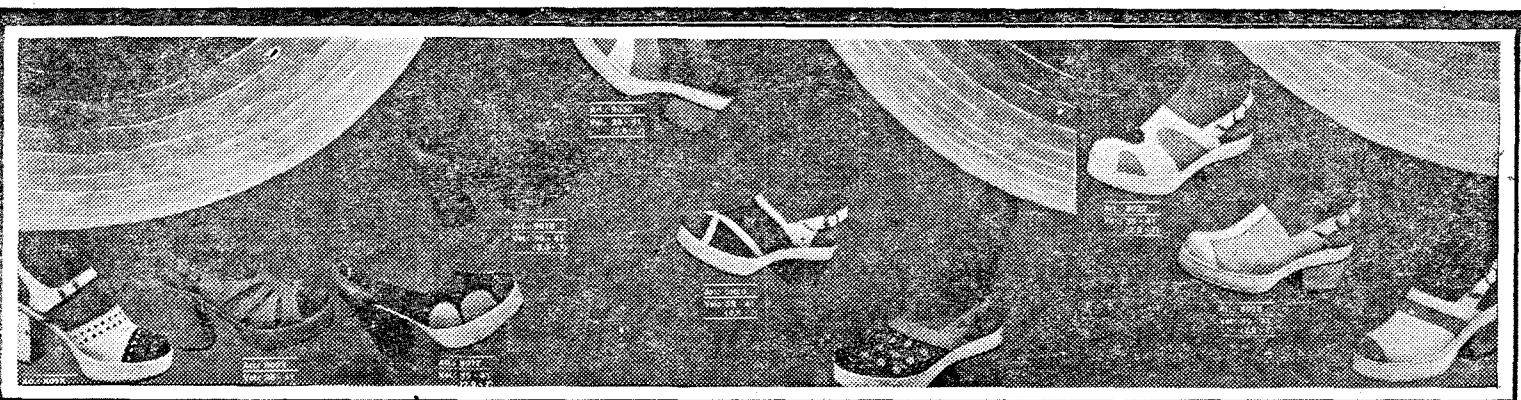

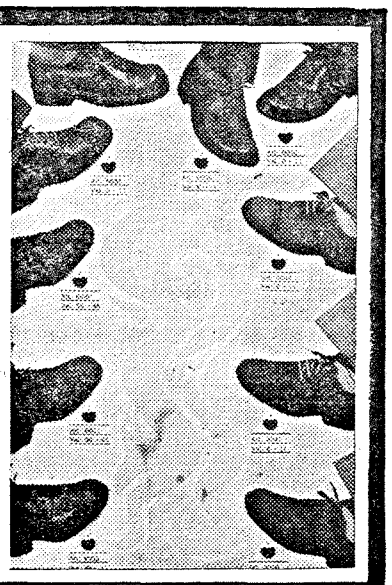

Nagradni kupon 68

Priimek in ime

poklic

Točen naslov in pošta

Razpis nagradne križanke

Tovarna obutve »Alpina« iz Žirov nam je ponudila roko za sodelovanje — no in kot staro znanko potrošnikov, vam je v podrobnosti ni potrebno predstavljati. Poleg drugih tovarn obutve tudi »Alpina« ne skopari z novitetami in ne s priznano kvaliteto vseh vrst ženskih, moških in otroških čevljev. Marljivemu kolektivu želimo kar največ uspehov pri vsakdanjem delu.

Vam, dragi reševalci, pa svetujemo, da nam rešitev pošljete najkasneje do 16. julija. Resda bo ta čas že vroče, vendar mislimo, da se vam ne bo treba tako potiti, da bi pozabili na datum. V 29. številki, ki izide 19. julija — nekaj dni pred praznikom vstaje slovenskega naroda, bomo sporočili imena treh, ki bodo tudi to pot prejeli knjige založbe »Borec« in to: »Veliki petek«, »Jezdec brez konja« in Rdeči signali«.

Lepo pozdravljeni — tistim pa, ki ste že pripravljeni na dopust pa veliko veselja, zabave in počitka — pa tudi vam, ki boste vse to preživeli doma želimo, da vam tudi domače okolje prežene napor in vlije nove svežine. UREDNIŠTVO IN UPRAVA

Jezdec brez konja

Pod tem naslovom je izšel pri zavodu Borec roman Ferda Godine. V njem avtor pripoveduje zgodbo o partizanu v gozdovih Krima. To je bil neroden fant, ki so mu tovariši vzdeli ime Jezdec brez konja. Toda z njimi je preživljal pa tudi stradal in si prizadeval, da bi kaj dobrega pojedel in popil. Skratka, to je junak, kakršnih doslej v naši slovenski partizanski književnosti še nismo srečali. Zaradi svoje bridke smešnosti bo pritegnil številne bralce.

Knjiga je zelo okusno opremljena. Ima 250 strani in stane 90,00 din.

...K meni je prišel Komar. Prišel je s čudno željo. Dobil je nalogo, naj gre v svojo rojstno vas in po svojem preudarku mobilizira za našo brigado fante in mlade moške, ki so še ostali doma.

»Pojdi z menoj, Jezdec.«

»Za ves svet ne. Dovolj imam dezerterjev iz Mirnega dola. Kaj, če bo tudi tebi tvoj vod dezertiral?«

»Ne bo. Pojdi, ne bo ti žal. Igral boš zdravnika.«

Ta reč z zdravnikom me je prijetno presenetila. Komar namerava napraviti burko. Za to sem bil takoj pripravljen.

»Nič ne bo zapleteno. Delal boš, kar ti bom rekel. Vojska smo in mobilizacije ne more več biti brez zdravnika.«

Miha najprej sploh ni maral slišati, da bi ga kam pustil, ker je bilo v kuhinji dosti dela. A Komar mu je dal za čas, ko bom odsoten, na voljo mulovodca, da ga bo preskrbel z vodo in mu pral kotle. Mene in še tri fante pa je vzel s seboj. Upal je, da bo v svoji vasi bolj mobiliziral, kakor sem jaz v Mirnem dolu. Res pa je bilo, da so bili zdaj drugi časi in se je vojna obračala nam v prid.

Najprej sem mislil, da Komar namerava izkoristiti mojo govorniško sposobnost in politično razgledanost, pa mu te moje odlike niso bile mar.

Komarjevi svojci so bili dobrodušni, preprosti ljudje. Sprejeli so nas tako prisrčno, kakor da bi se že od nekdaj poznali. Komar je poslal naše fante k vsaki hiši v vasi. Povsod naj povedo, da bo v šoli zdravniški pregled in da bodo morali vsi zdravi in za puško sposobni fantje in možje v brigade.

Komar mi je nabrusil očetovo britev in sem se moral takoj začeti briti. Domačim ženskam je naročil, naj prinesejo bel predpasnik, ki so ga nekdaj uporabljale na kuharskih tečajih. Po dolgem času sem se potem tudi umil s toplo vodo in z milom. Medtem je Komar staknil v omari prazen motek, na katerem je bila nekoč navita nit. Odrejal je od motka kolešček, pa nanj nataknil predrt bezgov batiček. To pripravo bom moral pri preiskavi uporabiti za prisluškovanje srca in pljuč ubogih rekrutov.

Ko je bilo vse pripravljeno, sva šla v šolo, zapuščeno poslopje, v katerem že od okupacije sem ni bilo pouka. S Komarjem se nama je odprl kaj zanimiv pogled skozi okno, ki je gledalo na vas. Po cesti so se pomikali proti šoli trije vozovi z bolniki. V vozove so bile vprežene krave. Ob vozilih so hodili trije ali štirje moški, ki so šantali z berglami; za temi so šli tisti, ki se niso hoteli pretvarjati in so se odločili sprejeti puške.

Prestrašil sem se tolikšne procesije bolnikov. Bil sem prepričan, da se bom pred brigado že drugič osmešil, saj fantje še na Mirni dol niso pozabili.

Toda Komar je bil miren. Rekel mi je: »Če ti bom enkrat pomežiknil, rekruta spoznaj zdravega, če ti bom pomežiknil dvakrat, ga pusti doma. Sicer bi pa vsi lahko šli z nami, vsi so zdravi.«

Nisem se vtikal v to, kakšno merilo bo imel Komar in koga bo vzel v vojsko, koga pa pustil doma. Na vsakem koraku same krivice in maščevanja. Komar bo odbral za vojsko iz svoje vasi tiste, ki so mu bili v želodcu in jim bo bogve zakaj zdaj podkuril. Jaz pa, kot zdravnik, naj opravičujem njegove svinjarije in naj reveže silim v vojsko! Kako naj še te na vozovih in z berglami imam za zdrave?

Bodoča partizanska vojska iz Komarjeve vasi, kar je seveda ni bilo že v brigadah ali pod zemljo, je priropotala do šole in se ob vzdihih od bolečin namešala na širokem šolskem hodniku. Bolnim rekrutom so zdravi nosili iz razredov šolske klopi, ker so kot bolniki lahko sedeli. Tako bodo laže čakali na zdravniški pregled. Zlasti žene so vneto in glasno tarnale, da bi napravile vtis, kako brezupno nesposobni so za vojsko njih možje. Najrajši bi kar pobegnil. A Komar je resno in strogo odprl vrata pa rekel na hodnik:

»Vstopajte na zdravniški pregled po vrsti in samo po eden.« Tistega, ki je sedel prvi pri vratih, je pripeljala žena. Ni se dala odlepiti od njega in njegovih bergel.

»Moj ne more sam. Veš, da grem z njim, saj sem mu žena,« je rekla Komarju.

Komar je med svojci tako naletel na prvo oviro. Privolil je, da je pri preiskavi tudi žena.

»Vstopita!« je dejal nejevoljno.

»Sleci se do pasu,« sem rekel rekrutu. Žena je prehitela moža in mu začela slačiti najprej suknjič, nato srajco. V belem predpasniku sem bil videti sila resen; poskušal sem zehati, češ kako mi presedajo te večne preiskave rekrutov. Ženo sva nato s Komarjem malo pritisnila vstran in možakarja začela obdelovati.

V mojo grozo mi je Komar pomežiknil samo enkrat. To se pravi, da bom moral rekruta z berglami spoznati za sposobnega. Križ božji!

Rekrutu sem najprej pogledal oči tako, da sem mu dvignil zgornjo veko na levem očesu, nato na desnem. Potem sem mu rekel, naj pokaže jezik in reče »a«. Iz zgornjega žepa na suknjiču sem izvlekel žlico, ki sem jo pozabil umiti, saj nisem vedel, če jo bom potreboval. Na ta del preiskave sem se spomnil šele v tem trenutku. Žlicin ročaj sem potisnil rekrutu v grlo, da se je začel daviti in je v hipu imel polne oči solz. Potem sem tisti odrezani motek, ki je tičal na bezgu, postavljal na rekrutove prsi in hrbet ter prisluškoval. Seveda nisem čisto nič slišal. Moja zdravniška naprava, Komarjev proizvod, je bila za bitje srca in za šum pljuč povsem gluha.

»Uh!« sem dejal rekrutu med prisluškovanjem, »zaradi srca in pljuč boš lahko živel sto let.«

Žena, ki je napeto sledila preiskavi, je bila nad temi sto leti čisto razočarana. Bolj zadovoljna bi bila, če bi dejal, da mož že pljuč sploh nima.

»Vse noči prekašlja in prestoka, tovariš doktor, posebno, če se vreme spreminja,« je hitela razlagati.

Pa je sploh nisem hotel poslušati in sem se ukvarjal samo z rekrutom.

»Kaj pa noge?«

»Bolijo me. Hoditi ne morem.«

Malo sem pomolčal. Nato sem velel Komarju:

»Položiva ga na klop.«

Komar ni bil še nikoli tako poslušen. Ustrežljiv je bil na vsak moj migljaj, da je mojo zdravniško avtoriteto čimbolj čuval.

Ko je žena pomagala možu uravnati noge, da bi na klopi udobneje ležal, sem vprapal Komarja:«

»Si slišal, da gre naša brigada za teden dni v Belo krajino na oddih?«

»Sem, tovariš doktor,« mi je takoj pritegnil Komar, ki je razumel, kaj mislim s to debelo lažjo.

»Komandant brigade mi je dejal, da nas tam že čaka nekaj sodov vina, s Hrvaškega pa bodo dobili prašiče.«

»Čez mesec dni bo tako in tako konec vojne,« je dejal Komar. Bal sem se, da ne bo klatil le predebelih. Rekruti bi opazili, da se delava norce iz njih.

»Rusi so iznašli letala, ki se jih v zraku sploh ne vidi, Američani pa topove, ki sploh ne pokajo. Hitler je že čisto na psu.«

Rekrut na klopi naju je poslušal. Podal sem mu nogo in mu jo tako naglo sključil, da je prepozno zastokal, in to tako klavrno, da ni mogel več reči, da je noga trda in je ne more sključiti.

»Vidiš, popustilo je,« sem rekel, »v nogah nimaš trajnejših, resnih okvar.«

Rekrut je pomolčal. Potem je priznal: »Res je popustilo.«

»No, vidiš. Težav v brigadi sploh ne bo. Ti pa ne stokaj, tovarišica!« sem rekel ženi. »Hitlerja jemlje vrag, mi pa moramo okrepiti našo vojsko z novimi junaki.«

Obrnil sem se h Komarju in mu zapovedovalno dejal:

»Pokliči naslednjega!«

Ko je naslednji rekrut videl, da prvi odlaga bergle in gre po svojih nogah iz sobe, je bilo laže. Temu sem tudi pohvalil pljuča in srce. Komarju pa med preiskavo povedal, da so se Američani in Angleži izkrcali na sedmih mestih. Rekrutu so ušesa kar rasla. Tudi njega sem presenetil z naglim zdravljenjem nog, da je potem bergle pustil kar v sobi, najbrž v spomin na nenadno čudežno ozdravljenje, kakor so puščali čudežno ozdravljeni bergle in palice pri Mariji pomagaj na Brezjah.

Pri nekaterih možakarjih je Komar dvakrat pomežiknil. Tiste sem spoznal za bolne in jih pustil domov. Fantje, ki so prišli sami, s takoj rekli, da gredo v brigado. Tem srca in pljuč nisem pregledoval, ampak sem z njimi kar tako pokramljal o njihovem zdravju. Bili so presenečeni, da ima brigada tako mladega in sposobnega zdravnika in da smo že vojska, kakor je treba, čeprav je bilo znano, da smo raztrgani, ušivi in lačni več kakor siti.

Komar se je vračal v brigado z desetimi novinci. Požel je veliko priznanje. Po brigadi se je razširila novica, da sem postal imeniten zdravnik, in če ne drugače, da tudi čudežno zdravim rekrute.

Med Želinom in Trebušo

Mislim, da med preživelimi partizani IX. korpusa ni tovariša, ki bi ne prebredel večkrat Idrijce v teh krajih; ni tovariša, ki bi pozabil skrbečo mater v tem ali onem domu, kjer se je ustavil, pa mu je gospodinja dala čeprav zadnji krompir ali suhe hruške... Ti kraji so bili zatočišče borcev po neštetih sovražnih ofenzivah. Toda tudi domovom na tem področju ni bilo prizaneseno. Slamnate strehe skromnih domov so gorele kot bakle, ko je vdrl tudi sem okupator. Te kraje, ki so bili 25 let pod italijansko oblastjo, so Italijani razglasili za obmejno vojaško področje. Ljudje so bili brez vsake pravice. Med narodnoosvobodilno vojno pa tu ni bilo hiše, od koder bi ne odšli k partizanom vsi moški in tudi mnoge ženske. V Šebreljah je delovala celo oficirska šola IX. korpusa. V Policah so prirejali partijske tečaje. Dovolj znana partizanska kraja pa sta Mrzla Rupa in Gornja Trebuša.

Dandanes med razvojem turizma in motornega prometa se vozi ob Idrijci na tisoče domačih in tujih turistov. Vendar sem prepričan, da le malokdo izmed tovarišev, ki so se na tem področju bojevali in ki se zdaj vozijo v avtomobilu mimo — ne da bi se ustavili — ve, kako živimo po hribih nad prelepo dolino in da v naših vaseh še niso zagorele električne žarnice. To je še toliko bolj presenetljivo, ker prav čez to dolino drži daljnovod visoke napetosti (Doblar-Kleče).

Res pa so si kmetje in nekateri drugi vaščani sami pomagali, kakor so si mogli in znali; kupili so razne agregate, ki jih poganja skromna vodna moč potokov. Tako imajo vsaj zasilno razsvetljavo, kadar je pač dovolj vode za pogon. Toda električnega toka za gospodinjske in delovne stroje seveda ni.

Tolminska in idrijska občina si že dolga leta prizadevata, da bi kje našli denar za elektrifikacijo, toda... Ko ugibam, kaj bi bilo mogoče storiti, se zmeraj znova ustavim ob misli, kako zgledno smo z enotno pripravljenostjo in zavednostjo preživelih borcev in delovnih skupnosti po vsej Sloveniji zbrali denar za spominsko šolo v Cerknem. Ali bi vendar ne kazalo, da bi se naši občini obrnili na širšo javnost, ki bi naj pomagala zbirati prispevke v medobčinskem skladu? Prepričan sem, da ta pobuda ne bo ostala neopažena, saj se je tudi doslej pokazalo, na primer ko je bilo treba pomagati Kozjanskemu ali lani po povodnjih Pomurja, da imajo naši ljudje globok čut za solidarnost. Nedvomno bi nam marsikdo rad pomagal po skromnih močeh, ko bi vedel, v kakšnih razmerah živimo v teh hribovskih krajih. Tako na primer vas Polica nima elektrike, čeprav je v zračni črti le kilometer od glavne ceste; s ceste Reka—Bukovo pa ni dostopna z nobenim vozilom, ker ni nobene ceste. Vaščani še zmeraj v dobi tako živahnega motornega prometa prenašamo vsa bremena, kot so to delali ljudje v časih tovornikov.

JELKO BOŽIČ

ZAHVALA

Ob težki izgubi našega plemenitega soproga in očeta BOGDANA VISKIČA, komandanta III. prekomorske udarne brigade, izražamo našo prisrčno zahvalo borcem III. prekomorske brigade, ki so tudi po končani vojni izražali spoštovanje in priznanje svojemu bojnemu tovarišu komandantu.

Zahvaljujemo se tovarišem, ki so ga obiskovali v njegovi mukotrpni bolezni in mu lajšali trpljenje in tudi vsem tistim, ki so se ga spominjali.

Zahvaljujemo se vsem, ki so ga spremili na njegovi zadnji poti in položili vence na njegov grob: delegaciji ZZB NOV SR Slovenije, družbenopolitičnim organizacijam Ilirske Bistrice, odboru III. prekomorske udarne brigade in vsem tovarišem, ki so se osebno udeležili pogreba.

Posebno zahvalo izrekamo njegovim bojnim tovarišem, ki so se udeležili pogrebne svečanosti, narodnemu heroju Stanetu Bobnarju, dr. Francetu Hočevarju in generalu Jožetu Šemetu, ki se je z iskreno in toplo besedo v imenu ZZB NOV Slovenije, centralnega odbora prekomorskih brigad in borcev III. prekomorske udarne brigade poslovil od ljubljenega tovariša in bojnega komandanta.

Iskrena hvala vsem, ki so nam v tem težkem trenutku lajšali bolečine.

Žalujoča soproga Jelka, sin Davor in hčerka Gordana.

Pri mami moravškega Milana

Oblila kri je snežno pokrajino,
pokrila mračne zime je sivino,
ko padel Milan si za lepše dni,
zaprl modre, blage si oči...

To je prva kitica pesmi, ki jo je spesnil poveljnik škofjeloškega odreda Oto Vrhunc. Pesem je bila prvič objavljena februarja 1945, pesnik pa jo je posvetil v spomin na padlega pomočnika politkomisarja škofjeloškega odreda Milana Janežiča-Moravškega. Milan je namreč hotel obiskati borce na položajih, toda v gosti megli je zašel in se znašel pred sovražnikom. Njegov grob so odkrili šele po vojni.

Milan Janežič je bil rojen 1922. leta v Moravčah, kjer je imel njegov oče mesarijo. V družini so bili trije bratje in sestra. Brat Slavko je doktor medicine in primarij v kliničnih bolnišnicah v Ljubljani, specialist za rentgenologijo, brat Peter in sestra Anica pa živita doma v Moravčah.

Milan je bil maturant bežigrajske gimnazije. V partizane je šel marca 1942. Poleti 1943 je bil imenovan za sekretarja rajonskega komiteja Domžale. Od tam je šel v partijsko šolo v Cerkno in od tam v škofjeloški odred za pomočnika politkomisarja.

Pred kratkim sem v Moravčah obiskal njegovo mamo Marijo in brata Petra. Vesela sta bila obiska, še bolj pa novice, da je Milanovo življenje opisano v knjigi Zločin pri Lenartu. Milanov oče Peter je umrl 1957. leta v starosti 81 let.

»Vas je sin Milan večkrat obiskal, ko je partizanil v tukajšnji okolici,« sem vprašal Milanovo mamo.

Marija Janežič, mati padlega pomočnika politkomisarja škofjeloškega odreda.

Zamislila se je; v hipu so se ji zabliskale oči, kot da bi med vrati zagledala Milana: »Redkokdaj je prišel. Veste, v Moravčah je bila močna nemška postojanka in naša hiša je bila prav v njeni bližini. Pozimi 1942—43 je bil hudo bolan. Zdravil se je na Postoti v Vinjah, tri kilometre od Moravč. Tisti kmet je že umrl.«

»Se vam je kdaj javil iz škofjeloškega odreda?«

»Ne, nikoli. Vedeli smo le to, da je nekje okrog Škofje Loke, vedela pa nisem, kakšno funkcijo opravlja.«

»In kdaj ste zvedeli za njegovo smrt?«

»Ob koncu vojne. Ubili so ga domobranci iz Črnega vrha nad Polhovim Gradcem. Pokopan je blizu te vasi in s težavo smo zvedeli za njegov grob. Domačini so molčali, saj so sodelovali pri umoru.«

Milanova mama je kljub častitljivim letom še vedno živahna, zdrava in dobre volje. Rojena je bila v Zagradcu pri Žužemberku. Bila je za kuharico pri gostilničarju Tomanu v Moravčah in tam je spoznala moža.

»Milanovi prijatelji me še vedno radi obiščejo. Toda le njegovi sodelavci iz bivšega domžalskega rajona, ne poznam pa njegovih soborcev iz škofjeloškega odreda. Pa bi rada videla, če bi mi kdo kdaj kaj povedal o sinu. Vesela sem, da bodo tudi učenci v šoli lahko v knjigi brali o mojem sinu.«

JOŽE VIDIC

Najmlajši partizan v istrskem odredu

Minilo je 28 let od tistega radostnega 30. aprila 1945, ko smo borci Istrskega odreda, čete VDV in Komande mesta Koper dopoldne vkorakali v Koper; toda že isti dan smo bili deležni pri koprskem pokopališču hudega nemškega artilerijskega in pehotnega napada in morali smo se umakniti pred veliko sovražno premočjo. Takrat pa so že bile hitlerjevcem poslednje minute. Na ankaransko križišče so prodrle enote 9. divizije iz sestava IV. jugoslovanske armade in nemško kolono uničile. V Kopru, Izoli in drugih istrskih mestih so zaplapolale slo-

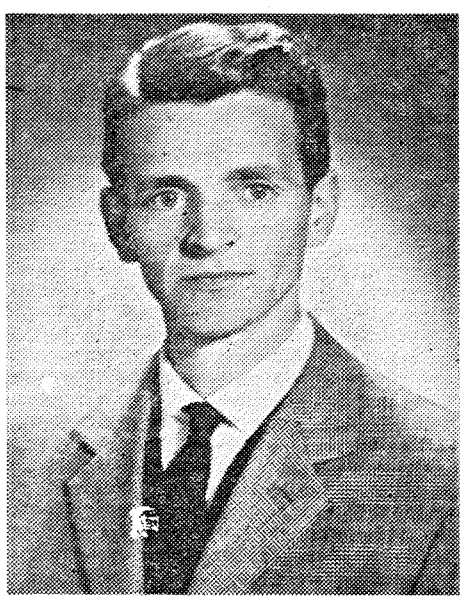

Filip Pecić-Pipo, kakršen je bil pred dobrimi desetimi leti.

venske in jugoslovanske zastave. Začel se je boj za Trst, ki se ga je udeležila tudi odredova četa.

6. maja pa je prikorakal Istrski odred v celotnem sestavu v tržaške vojašnice pri Svetem Ivanu, kjer je bil v naslednjih dneh razpuščen. Razšli smo se v mnoge enote in narodno zaščito. Tudi Filip Pecič-Pipo, ki je bil najmlajši in najmanjši odredov borec, je odšel, da si poišče dela in kruha v svobodni domovini. Po 23 letih sva se bežno srečala ob odredovi proslavi na Kozini, 6. 10. 1968. Tedaj je bil že zrel moški v 39. letu. Nisem ga več prepoznal. 27. maja pa me je z družino obiskal. Med nama se je v pripovedi razgrnila življenjska zgodba Tržaškega proletarskega dečka, rojenega na družbenem dnu, živečega v gladu in revščini.

Kdo je bil in od kod je prišel ta najmanjši tržaški in istrski partizan.

Njegovi predniki so živeli v zaselku Miši v Rižanski dolini pri Dekanih kot kajžarji in dninarji. Dedu in stari materi se je rodilo 15 otrok, ki so morali po vrsti s trebuhom za kruhom. Filipova mati je v letih najhujše gospodarske krize odšla za služkinjo na Sicilijo in v Messini se ji je 9. julija 1929 rodil sin Filip. Komaj tri leta starega je oddala svoji materi v oskrbo. Odtlej je živel pri njej v Miših. Aprila 1936 so dedu zaradi dolgov prodali borno domačijo. Enajstčlanska družina se je preselila v Trst, se naselila v Via Doda in se preživljala v izredno bednih razmerah; v tržaškem predmestju so obdelovali zemljo kot koloni, se ukvarjali z raznimi deli pri premožnih družinah pa tudi s prepovedano žganjekuho in drobno trgovino. Filip se spominja, da je pogosto hodil v vojašnice z loncem prosjačit ostanke hrane, ki jih pa največkrat ni dobil.

Življenje v bedi je samo po sebi vzpodbujalo odrasle člane družine v razmišljanje o krivičnih družbenih razmerah. Fašistični teror proti Slovencem in naprednim Italijanom, pomanjkanje dela in kruha pa sta po 1938. letu razblinila vse iluzije tudi Filipovemu stricu Darku, ki se je bil 1937, nezadostno osveščen, na prigovarjanje znancev napotil v iskanju kruha kot prostovoljni italijanski vojak v Španijo. Od tam se je po enem letu vrnil ranjen, se izogibal vsakemu nadaljnjemu služenju v italijanski vojski in se začel postopno zbliževati s tržaškimi in drugimi protifašisti. Kot mnogi drugi je tudi on končal v tržaških zaporih. Ob italijanski kapitulaciji so izpustili politične jetnike. Tedaj so se mnogi, med njimi tudi Darko Pecič, Filipov stric, napotili v Istro, kjer so že 11. septembra ustanovili Tržaški bataljon pod poveljstvom Giovannija Zola, miljskega antifašista, člana KPI.

Takrat tudi mali Filip ni več zdržal v Trstu. Pet dni po kapitulaciji Italije se je napotil v italijansko vojašnico v ulici Pasegio pri sv. Andreju, kjer je Nemcem izpred nosu odnesel puško in pištolo, nato pa se naslednji dan še z dvema prijateljima napotil v Istro. Najprej se je ustavil v Loki pri Črnem kalu pri sorodnikih. Od tam so ga napotili v Lupoglav pod Učko, kjer so se zbirali Tržaški partizani. Vendar ga ti niso hoteli sprejeti, ker je bil premajhen. Prigovarjali so mu, naj se vrne v Trst ali k sorodnikom. On pa je to odklonil in vztrajal, zato so ga poslali v kuhinjo, da lupi krompir. Nekaj dni pozneje so se Tržaški borci skupaj s hrvaškimi in slovenskimi napotili proti Kopru in Trstu. Za bataljonom je krenila s kamionom tudi kuhinja, toda zašli so v Pazin. Tam so jih hrvaški partizani ustavili in ker niso vedeli, kateri brigadi pripadajo, so jim vzeli kamion, njih pa zaprli kot sumljive. Naslednji dan so jih izpustili, ker se je njihova pripadnost razjasnila. Potovanje so nadaljevali peš in v 5. dneh prišli 30. septembra 1943 na Socerb južno od Trsta, da bi branili dostop Nemcem v Istro. Tu so dočakali 2. oktobra hudo nemško ofenzivo. Nemci so v dveh urah obvladali partizanski odpor. Deli Tržaškega bataljona so se razbiti umaknili, mali Filip pa se je s 6 soborci zatekel v Gabrovico in se skril pri nekem terenskem delavcu — invalidu. Ponoči je prišel ponje Zol s patrolo. Z njim so se umaknili na Slavnik, da se prebijejo v Brkine. Filipu in nekaterim soborcem je uspelo preiti čez cesto Reka—Trst, Zol pa se je s svojo skupino izgubil in se potem napotil proti Vodicam in Munam v Čičariji.

V Brkinih so se priključili partizanom v dolini med Brezovim brdom in Kovčicami. Po ustanovitvi Istrskega odreda se je Filip okoli 15. oktobra vključil v 1. četo 1. bataljona, ki je taborila pod Tatrami v Šmogorski dolini. Od odhoda iz Trsta je iskal strica Darka, vendar ga ni našel. Nekoč v začetku novembra (med 5. in 10. 11. 1943 — opomba pisca) pa mu je nek borec povedal, da je na Tatrah skupina partizanov, ki jo vodi Darko, in da so med njimi tudi Italijani. Napotil se je v vas in se srečal s stricem, ki ga je komaj prepoznal, nato pa se priključil njegovi skupini.

Filip se iz tistih dni spominja:

»Tedaj je deževalo in bilo je že mraz. Z mojim stricem je bilo še kakih 10 Italijanov in približno toliko Tržačanov. Na Tatrah smo ostali še dan ali dva. Brškone je šel takrat Darko na štab Istrskega odreda na Brezovo brdo in se dogovoril, kot mi je pozneje povedal, da gremo v Istro in tam ustanovimo 3. odredov bataljon. Na poti v Istro smo se ustavili en dan v Skadanščini, nato pa se napotili čez Mala vrata v Istro. Pri Jelovicah smo se ponoči srečali z Zolovo skupino 7 ali 8 borcev, ki so se po njegovi smrti 7. 11. 1943 vračali proti Jelovicam. Združili smo se in najprej utaborili v neki kraški votlini pod vasjo. Tam smo ostali 2—3 tedne, toda bili smo brez hrane, šli smo jo iskat celo na Male Mune, potem pa smo ubili neko tavajočo mulo. Od tam smo se preselili v neko drugo pečino nad vas Dol pri Hrastovljah, kjer se nam je približno po 10. dnevih priključil Dušan Puh . . .«

To je bil šele začetek partizanske odisejade pogumnega partizanskega dečka Filipa, ki so mu, ker je bil majhen, vzdeli ime Pipo. Najprej je postal kurir pri bataljonskem štabu, ki ga je poslal iz Dola ali Lačne v Trst na sedež KPI z malim pisemcem. Iznajdljivi Filip je skril pismo v usta, pripravljen, da ga požre, ko je v Žavljah stopil na avtobus in opazil nemškega kontrolorja. Pozneje je doživel še veliko hudega. Ko je bil 3. bataljon 27. 2. 1943 reorganiziran, njegov stric Darko pa zaradi hudih napak štaba odstavljen in najstrožje kaznovan, se je počutil tudi on hudo prizadetega, čeprav tedaj zaradi svoje nedoraslosti ukrepa ni povsem razumel. Vendar je tudi to prebolel. Ostal je še naprej kurir v 3. bataljonu, potem pa so ga zaradi njegove spretnosti in drznosti premestili za kurirja na odredni štab. Mali Pipo pa se je naveličal kurirstva, hotel je postati enak z odraslimi, zato je prosil, da ga pošljejo v četo za borca. Ugodili so mu in ga dodelili k legendarnemu komandirju Karlu Venetu. Potem je

Kurir Filip Pecič-Pipo raportira namestniku političnega komisarja 4. bataljona istrskega odreda Leopoldu Zupančiču jeseni 1944.

sodeloval v številnih drznih napadih in bil vedno med prvimi. Znal se je spretno priplaziti Nemcem za hrbrt in skočil je kot mačka. Preživel je številne napore in vojne nevarnosti ter bil laže ranjen.

Po vojni so ga demobilizirali in odšel je v šolo, jo uspešno končal, potem pa se zaposlil v Mariboru, kjer je sodeloval 1947. pri izdelavi prvega jugoslovanskega kamiona TAM. Sprva se ni maral vrniti v Trst, nato pa ga je obvladalo domotožje. Sedaj dela pri tržaški pokrajinski komunalni upravi kot zidar in pleskar. Ostal pa je partizanske gore list. Še vedno se rad vrača v kraje, kjer se je boril v svojih otroških letih, saj ob koncu vojne še ni bil star 16 let.

MAKS ZADNIK

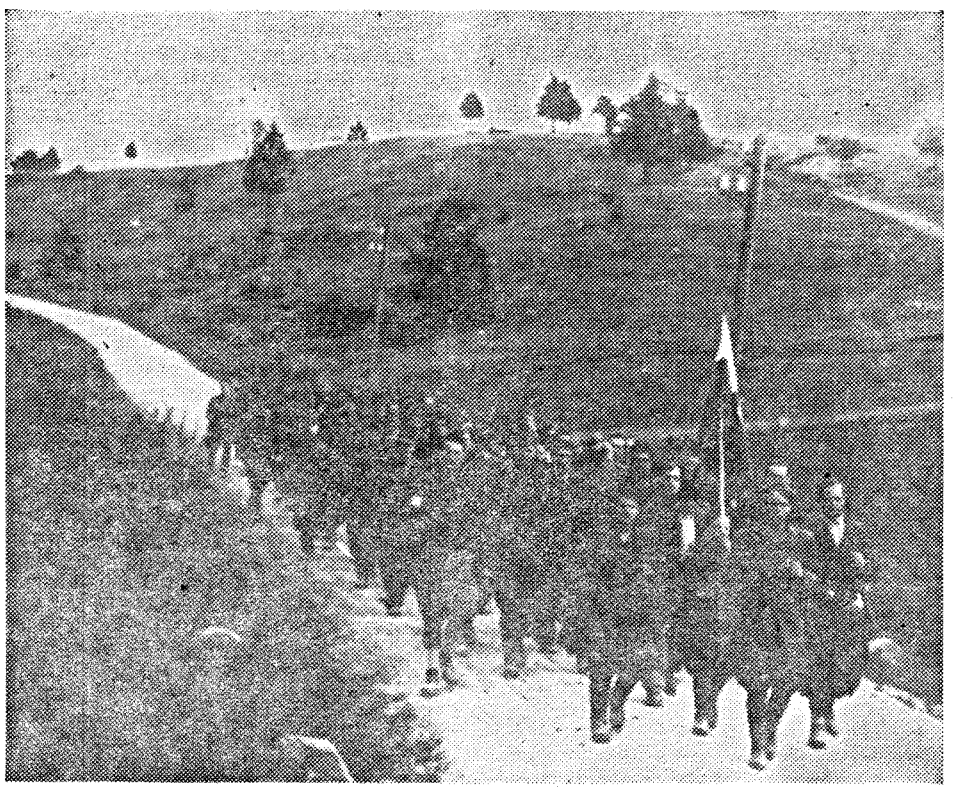

Drugi bataljon istrskega odreda na pohodu iz Suhe krajine (maja 1944). Zastavo spredaj nosi Filip Pecič-Pipo.

Obisk partizanskih grobišč na Koroškem

Združenje borcev NOV v Hotuljah je ob tridesetletnici prvega hotuljskega tabora — ki so ga priredili borci prvega bataljona vzhodno-koroškega odreda oktobra 1943 v Kotljah — priredilo obisk partizanskih grobišč padlih hotuljskih partizanov na Koroškem onkraj meje. Izlet smo napravili 9. junija; udeležilo se ga je okrog 40 koroških partizanov in svojcev. Zastopani sta bili tudi mladinska organizacija in prosvetno društvo iz Kotelj.

Obiskali smo največje partizansko grobišče v Šentrupertu pri Velikovcu; tam je pokopanih 85 partizanov, ki so se bojevali na Svinjški planini in okolici. Med nami so bili tudi bivši borci enot s Svinjške planine, ki so nam lahko opisali junaške boje in neizmerne napore partizanov med boji na gorskem področju v visokem snegu jeseni 1944 in pozimi 1945. — Na grobišče smo položili venec in počastili padle z minutnim molkom.

Potovanje smo nadaljevali med obujanjem spominov na slavne dni našega boja skozi Celovec in dalje ob desnem bregu Drave v Rož. Obiskali smo znanega ljudskega pesnika in skladatelja, ki je znan zlasti po pesmih »Mojcej, oh Mojcej« in »Katrca, Katrca«. Nasmejan in mladostno razigran nas je pričakal pred svojo domačijo, kjer so mu naše tovarišice izročile šopek rdečih nageljnov. Okrog njega so se gnetli vnučki, ki jih ima kar dvanajst. Povabil nas je v hišo v kmečko sobo. Sedel je za harmonij in nam zapel nekaj čudovitih svojih pesmi. Skupaj z vnučki je zapel še pesem »Podjuna mila«. Tudi nas je zaprosil, da bi kakšno zapeli. Zapeli smo nekaj partizanskih pesmi, potem pa z vso Kernjakovo družino vred še eno priljubljeno Kernjakovo. Ob slovesu nam je Kernjak dejal, da je vesel vsakega obiska iz Slovenije in nas povabil, naj še pridemo.

Imeli smo lepo priložnost, da smo obiskali še Serajnikovo in Miklovo domačijo v Svatnjah pri Rožu, kraj, ki je znan po Miklovi Zali.

Kosilo smo imeli pri znanem koroškem partizanu Lucu v Veselah pri Šentvidu. Tudi Luc se je bojeval na Svinjški planini, zato smo skupaj z njim obujali spomine na posamezne boje in na tragedijo Avgusta Logarja ter njegove žene Francke, ki jima je Luc na smrt ranjenima pomagal v zadnjih trenutkih življenja. Veliko je prispeval in bil eden glavnih pobudnikov, da so našli ter zbrali trupla padlih partizanov na Svinjški planini in drugod po Koroškem ter jih pokopali na skupnem grobišču.

V Železni Kapli nas je pričakala koroška partizanka Jelka Kuhar. Ginjena nam je pripovedovala, kako so sodelovali s partizani, ki so se bojevali v gozdovih v okolici Železne Kaple. Na skupnem pokopališču koroških partizanov in žrtev nacističnega nasilja v Železni Kapli je pokopan tudi Filip Pahovnikar-Gorki iz Kotelj. Daroval je svoje mlado življenje za svobodo na Obirju. Hotuljski mladinci so mu položili venec na grob.

Tudi v Žitari vesi smo obiskali partizansko grobišče. Tam je med drugimi pokopan tudi koroški partizan Peter Gorenjšek-Skala. Venec so mu položili njegovi ožji prijatelji iz mladostnih let in soborci na Koroškem.

V Globasnici smo položili venec pred spomenik padlemu borcu iz Kotelj Viktorju Pisarju-Jakiju. Nato smo si ogledali še spomenik koroškemu ljudskemu pesniku Francu Ledru-Lisičnjaku. Hotuljski mladinci so prebrali njegov življenjepis in recitirali eno njegovih pesmi. Nato nam je prosvetno društvo v Globasnici v svoji dvorani zapelo več pesmi in priredilo družabni večer. Domačine je pozdravil zastopnik ZB NOV Ravne na Koroškem Ivan Močnik.

Dr. ANTON SKOBIR-DRAGO

Kdo gre na čelu pogrebnega sprevoda

Zaradi dveh neljubih dogodkov, glede nošenja praporov, ki sta več ali manj razburila ljudstvo ob pogrebnih sprevodih dveh članov ZB in borca za severne meje 1918—1919 na Studencu pri Sevnici, je na eni izmed zadnjih sej razpravljala tamkajšnja krajevna organizacija Zveza komunistov in posredovala prek komiteja občinske konference ZKS svoje mnenje občinski verski komisiji v Sevnici. Ker so člani ZK tudi trije člani upravnega odbora krajevne organizacije ZB Studenec, so zadevo ocenili in ugotovili na takole:

Ko je lani proti koncu decembra umrl dolgoletni predsednik studenške krajevne organizacije ZB Jože Štojs s Studenca, sta se udeležila cerkvenega pogreba tudi občinski in krajevni praporščak. Pri odhodu od hiše žalosti se je fant, ki je nosil križ postavil na čelo sprevoda, kar so mu preprečili praporščaki in drugi družbenopolitični predstavniki. Zaradi odsotnosti domačega župnika je opravil cerkvene pogrebne ceremonije župnik iz Velikega Trna pri Krškem, ki temu ni ugovarjal. Že naslednjo nedeljo, pa je domači župnik med pridigo pripovedoval zbranim faranom, da je dobil od škofijske konference oziroma od svojega škofa odredbo, ki predvideva, da gre križ pri cerkvenem pogrebu na čelu sprevoda. »Če bi se pri meni moral umakniti križ pred prapori, bi se tudi jaz umaknil,« je med pripovedjo poudaril studenški župnik.

Pred meseci pa je umrl borec za severne meje Martin Metelko iz Hudega brezja pri Studencu. Njegovega pogreba se je udeležil prapor občinske organizacije bivših Maistrovih borcev iz Sevnice, ki ga je nosil mlajši domačin iz Hudega brezja, ker se praporščak ni mogel zaradi starosti udeležiti pogreba. Čeprav so se tega pogreba udeležili tudi nekateri krajevni predstavniki družbenopolitičnih organizacij, ni nihče ugovarjal, da je šel križ na čelu pogrebnega sprevoda. Kmalu po pogrebu bivšega studenškega predsednika krajevne organizacije ZB Jožeta Štojsa sem seznanil predstavnike tamkajšnjega združenja borcev, da je bil sklenjen sporazum med predstavniki škofijske konference in samoupravnimi organi naše republike, da gredo ob cerkvenih pogrebih prapori in zastave pred križem na čelu sprevoda. Toda kljub temu je nastal zadnji spodrsljaj pri pogrebu borca za severne meje Martina Metelka.

KAREL ZORKO

Na invalidih se učijo

Invalidi se večkrat pritožujejo, v časopisih pa tudi izdelovalcem ortopedskih pripomočkov, zaradi slabe kvalitete dela. Izdelovalci teh pripomočkov si prav gotovo prizadevajo, da bi invalide zadovoljili. Ob sicer majhnem negodovanju so na primer v podjetju Soča v Ljubljani pripravljeni svoj izdelek vedno popraviti ali celo izdelati novega, če invalidu izdelani ne ustreza. Seveda ob tem nastajajo nevšečnosti za invalida, ker mora ponovno čakati.

Samo delovna prizadevnost ortopedskih delavcev pa najbrže ne zadostuje za kvaliteno izdelavo. Potrebno je tudi vsestransko strokovno znanje. Zato bi kazalo iskati vzroke tudi v tem, ker nimamo posebnih poklicnih šol, v katerih bi strokovneje osposabljali ortopedske čevljarje, ortopedske mehanike in druge strokovne delavce, ki izdelujejo proteze in druge ortopedske pripomočke za invalide. Poklicno šolo za ortopedske čevljarje smo v Sloveniji že imeli, sedaj pa se šolajo med »navadnimi« obrtnimi čevljarji v vajenski šoli v Žireh. Ortopedski mehaniki se šolajo kar skupaj z učenci drugih kovinarskih poklicev. Za Planiko, Peko in druga čevljarska podjetja se za pet specializiranih čevljarskih industrijskih poklicev učenci usposabljajo v posebni poklicni šoli. Že samo to nam pove, da ni potrebno kaj preveč globokoumno razmišljati o potrebi strokovnega šolanja in usposabljanja izdelovalcev ortopedskih izdelkov v posebnih šolah. Lotiti bi se morali ustanavljanja ortopedskega šolskega centra in v ta namen začeti pripravljati potrebno pedagoško dokumentacijo. Pri tem delu ne bi bilo racionalno biti povsem »izviren«, pač pa bi kazalo pogledati urejenost takega šolstva v drugih državah. V NDR na primer šolajo ortopedske mehanike in ortopedske čevljarje štiri leta v posebnih ortopedskih strokovnih šolah, ki jih organizira in programsko usmerja ministrstvo za zdravstvo.

Želel sem opozoriti na nujnost ustanovitve šole tudi pri nas. Sedaj ko so učenci ortopedskih poklicev vrinjeni v poklicne šole drugih strok, pač ni pričakovati, da bi jih vzgojili v kvalitetno usposobljene ortopedske kadre. Pretežno breme sedanjega usposabljanja ortopedskega kadra odpade na podjetja. Vse večje potrebe po raznih ortopedskih pripomočkih in izpopolnjevanju tehnike njihove izdelave pa so tak način strokovnega usposabljanja kadrov že zdavnaj prerasle. To se prav gotovo odraža tudi v zelo različni kvaliteti izdelkov celo v istem ortopedskem podjetju, kjer je le ta precej odvisna tudi od tega, kdo je čevlje ali druge ortopedske pripomočke krojil in kdo jih je izdelal.

Ortopedska poklicna šola bi bila morda potrebna tudi zato, da bi lahko preverila strokovno usposobljenost nekaterih zasebnih ortopedskih mojstrov.

Morda je le pričakovati, da se bo ob tem članku kdo od pristojnih zamislil. Pobud, predlogov in prizadevanj o nujnosti ureditve strokovnega šolanja in usposabljanja za ortopedske poklice je bilo že dovolj, pristojni pa naj bi po svojih službenih dolžnostih le poskušali te predloge realizirati.

DUŠAN STARE

JAVITE NAM!

Janko Velikonja iz Ljubljane, Matjaževa 17, nam je sporočil podatke o Brunu Bizjaku. Med drugim piše: »Bruno Bizjak je prišel v 2. četo 4. bataljona 3. prekomorske brigade že po bitki za Mostar (februar 1945) in ostal na položaju komandirja te čete do svoje smrti 3. maja 1945. Bitka, v kateri je padel, se je začela 2. maja 1945, ko je začela 3. prekomorska brigada prodirati proti Jelšanam in Rupi. Nemški 97. korpus, ki je bil po prodoru enot 4. armade čez Ilirsko Bistrico v Trst, obkoljen pri Reki, je usmeril glavni napad svojih sil v smeri Ilirska Bistrica—Postojna—Ljubljana. Vse enote 26. divizije, kamor je spadala tudi 3. prekomorska brigada, so se v zelo hudih bojih postopoma umikale proti Ilirski Bistrici. Prav v teh bojih je padel Bruno Bizjak. Ob njegovi smrti nisem bil navzoč, povem lahko le tisto, kar sem slišal iz pripovedovanja borcev 2. čete.

Nemci so napadli z veliko premočjo, zato ni bilo drugega izhoda kakor postopen umik. 2. četa je morala ščititi umik drugih brigadnih enot in v enem od takih bojev je na nekem griču pred Ilirsko Bistrico padel Bruno Bizjak. V trenutku, ko se je dvignil, ga je rafal nemškega »šarca« dobesedno prerešetal in je takoj obležal mrtev. Zaradi nemškega prodiranja proti Ilirski Bistrici ni bilo mogoče padlih pokopati in so to pozneje storili prebivalci tega kraja. Ostanke padlih borcev so pozneje prenesli v Ilirsko Bistrico, vendar je težko reči, ali je bil med njimi tudi Bizjak. V seznamu padlih, ki je na plošči spomenika padlih borcev 4. armade v Ilirski Bistrici, najdete tudi njegovo ime.

Morda bi kaj več o njegovi smrti vedeli: Janko Pajer, Vojkova 12, Idrija, Avguštin Okroglič, Kal nad Kanalom 72, Miroslav Okroglič, Kal nad Kanalom 41 b, Mirko Pirih, Aljaževa 3, Ljubljana, in Janko Žgavec, Godovič 4, nad Idrijo. Zadnji štirje, če me spomin ne vara, so bili v 2. četi, ko je Bizjak padel . . .«

Tovarišu Janku Velikonji se za prizadevno zbrane podatke najlepše zahvaljujemo. Dobili smo tudi podatke in naslove za Marico in inž. Janeza Slavec, za kar se najlepše zahvaljujemo.

POIZVEDBI

Sorodniki italijanskega partizana Luigija Saccardija, ki se je rodil 18. februarja 1927 in se bojeval v eni izmed brigad divizije Natisone je bil pogrešan marca 1945 v okolici Cerknega. Fotografija je jasna in bo Luigija lahko vsak prepoznal. Morda bo kaj o njem vedel njegov nekdanji komandant, ki je baje zaposlen na prijavnem uradu v Kopru.

Vsakdo, ki kaj ve o Saccardiju, naj to sporoči na naslov: Franc Bidovec, Ul. Marije Mlinar št. 6, 61210 Šentvid pri Ljubljani.

Pavla Kernc, poročena Štembal iz Iške vasi 14, 61292 Ig pri Ljubljani bi rada izvedela za naslove Ljudmile Kunc-Soče in Dragice Šafar, s katerima je bila na bolničarskem tečaju v Žumberku od 14. aprila do 14. maja 1944 pri SHVPB. Prosi, naj se oglasita pismeno ali osebno!

Tabor Sutjeska

Dijaški dom Majde Šilc v Šmihelu pri Novem mestu je že osmo leto gostitelj medrepubliškega tabora »Sutjeska«, ki ga vsako leto organizira Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Tabore »Sutjeska« organizirajo republiške organizacije prijateljev mladine v času poletnega oddiha. Udeležujejo se jih desetčlanske skupine — po pet pionirjev in pet pionirk — starih od dvanajst do štirinajst let iz vseh jugoslovanskih republik in pokrajin. Namen teh posebnih letovanj nakazuje že pester narodnostni sestav mladih tabornikov! Pionirji in pionirke se med letovanjem seznanjajo tudi z narodnoosvobodilnim bojem, s posebnostmi kraja, v katerem prebivajo, ter življenjem in delom svojih vrstnikov iz posameznih republik in pokrajin.

Doslej je bilo v Sloveniji že štirinajst tovrstnih taborjenj, ki se jih je udeležilo skupaj 869 pionirjev in pionirk, od teh 700 iz drugih republik. Kaže, da bo letošnja »Sutjeska« obiskana še bolj množično kot doslej, saj bo v tem enaindvajsetletnem taborjenju na Dolenjskem letovalo kar sedemdeset otrok, kajti letos sta avtonomni republiki Vojvodina in Kosovo prvič poslali po deset pionirjev.

Slovesna otvoritvena prireditev letošnjega tabora »Sutjeska« je bila 3. julija v dijaškem domu Majde Šilc v Šmihelu pri Novem mestu.

Mednarodna dejavnost ZZB NOV

OBISK DELEGACIJE SOVJETSKEGA KOMITEJA VETERANOV

Zvezni odbor ZZB NOV Jugoslavije je prejšnji teden obiskala delegacija Sovjetskega komiteja vojnih veteranov. V delegaciji so bili **Hrenov Arkadij Fedorovič**, general-polkovnik inženirskih enot, član predsedstva SKVV in heroj SSSR, **Abubakirov Nail Karimović**, dr. prof. kemičnih znanosti, bivši udeleženec bojev za osvoboditev Kragujevca in Beograda ter **Slepov Nikolaj Ignjatijević**, pilot, udeleženec bojev v Jugoslaviji.

Delegacija se je pogovarjala s predstavniki ZZB NOV, položila venec na grobnico osvoboditeljev Beograda in na spomenik ponesrečenih sovjetskih komandantov na Avali.

Med svojim obiskom v Jugoslaviji so člani delegacije SKVV obiskali več krajev v Makedoniji in Hrvatski. Tam so si ogledali vrsto industrijskih in kmetijskih delovnih organizacij in kulturnih spomenikov.

SODELOVANJE ZZB NOV IN KOMITEJA PROTIFAŠISTIČNIH BORCEV NDR

Na povabilo komiteja protifašističnih borcev je bila v dneh od 12. do 17. junija v DR Nemčiji delegacija ZZB NOV Jugoslavije, ki jo je vodil Marijan Cvetković, predsednik zveznega odbora. Poleg Berlina je delegacija obiskala še nekdanje nacistično koncentracijsko taborišče Sachsenhausen, dalje Potsdam in nekatere industrijske in kmetijske objekte v notranjosti dežele, kjer je imela prisrčne sestanke s tamkajšnjimi delavci.

Med svojim bivanjem v DR Nemčiji se je delagacija ZZB pogovarjala s predstavniki Komiteja protifašističnih borcev pod vodstvom generalnega sekretarja Otta Funka.

V sporočilu o tem sestanku je med drugim rečeno, da bosta obe organizaciji zelo budni nasproti neofašističnim in revanšističnim silam. Obe strani sta podčrtali vlogo neuvrščenih držav v boju za mir in neodvisnost, enakopravno mednarodno sodelovanje in družbeni napredek ter njihovo vlogo proti imperializmu, kolonializmu, neokolonializmu in rasizmu.

Ob koncu sporočila je tudi rečeno, da bosta obe organizaciji okrepili medsebojne prijateljske odnose.

PREDSTAVNIK NORVEŠKIH BORCEV NA OBISKU V JUGOSLAVIJI

Predsednik zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Marijan Cvetković je pred dnevi sprejel Raidara Suta, generalnega sekretarja Združenja bivših borcev Norveške, ki se je skupaj s skupino Norvežanov udeležil odkritja spomenika jugoslovanskim internirancem, umrlim v nacističnih taboriščih na Norveškem. S predstavnikom norveških borcev se je pogovarjal tudi Branko Golovič, tajnik komisije za mednarodne zveze pri zveznem odboru ZZB NOV.

Raidar Sut je poleg Beograda obiskal tudi Sarajevo, kjer se je sestal s predstavniki republiškega odbora ZZB NOV BiH.

SREČANJE NA OSOLNIKU

Borci in aktivisti Škofje Loke in okolice so ob praznovanju 1000-letnice mesta priredili v nedeljo srečanje ob spomeniku partizanom, ki so padli pod Osolnikom.

O razvoju delavskega gibanja, NOB in zmagoslavnih dneh Cankarjevega bataljona, Škofjeloškega odreda in 7. SNOUB France Prešeren je spregovoril France Kavčič-Veljko, ki je poudaril, da nam pri reševanju ekonomsko-socialnih težav ne sme zmanjkati revolucionarnega zagona in naj borci in mladina napnemo vse sile, da uresničimo pismo predsednika Tita in IB CK ZKJ.

V skrbno pripravljenem kulturnem programu so sodelovale recitatorke iz Puštala, moški pevski zbor in godba na pihala iz Škofje Loke ter ljudski pesnik Lojze Hafner-kurir Živko s pesmimi napisanimi za to priložnost.

STANE JESENOVEC

NEOFAŠIZEM V ITALIJI

Italijanska neofašistična stranka Movimento sociale italiano (MSI) ima 400.000 članov, zanjo pa glasuje nad tri milijone državljanov. Njeno uradno glasilo je dnevnik »Secolo d'Italia«. Podpira jo še vrsta drugih časopisov: »Tempo«, »Candido«, »Borghese« in večje število manj znanih listov. Ta stranka vodi tudi mladinsko organizacijo »Fronte della gioventù« (mladinska fronta), ki šteje 120.000 članov. Uradno od nje neodvisna je organizacija »Fronte nazionale« (narodna fronta), ki jo vodi zloglasni morilec partizanov Valerio Borghese. Isto velja za »Ordine nuovo« (novi red) pod vodstvom Pina Rautija, specialista za urjenje v uporabi orožja in za ustanavljanje skrivnih skladišč razstreliva. Čisto gangsterske narave so organizacije: »Avanguardia nazionale« (narodna avantgarda), »Gruppi d'azione nazionale« (odredi za narodno akcijo), »Assalto« (juriš), »Giovane Italia« (mlada Italija), »Europa civiltà« (evropska civilizacija), »Sezioni Mussolini« (sekcije Mussolini), »Fuan« in nekaj desetin manjših skupin. Že njihovi nazivi dovolj zgovorno pojasnjujejo, da so njihove težnje skrajno nacionalistične in antikomunistične. Vrhovni vodja Almirante se na vse kriplje trudi, da bi prikazal MSI kot miroljubno desničarsko stranko v meščanski demokraciji, ki nima nič skupnega s teroristi. Toda fašizem je samo eden. Trenutno je glavni namen vseh neofašistov ustvarjati napetost in nezadovoljstvo. Nezaupanje v demokratično ureditev države naj bi spodkopalo temlje sedanji Italiji. Ljudje naj sami uvidijo, da je potrebno uvesti »novi red«, o kakršnem sta sanjarila pred dobrimi tridesetimi leti Mussolini in Hitler. Neofašisti postavljajo za vzgled režim grških polkovnikov.

Kdo jim daje denar? Vsi tisti, ki se bojijo preusmeritve na levo. Med temi so na prvem mestu glavni delničarji velikih družb. Attilio Monti, sladkorni in naftni magnet, je star reakcionar. Kralj cementa, Carlo Pesenti, je zagovornik fašizma. Neofašistični senator Nencioni je velik prijatelj predsednika družbe Montedison. Kaže, da združenje industrijcev, »Confindustria« daje močne prispevke. V ozadju pa stoji tudi vsemogočna ameriška CIA. Na srečo se italijanski delavski razred zaveda nevarnosti, pa tudi svoje moči.

ZRVS — USPEŠNI POHODI

Člani jeseniškega odbora Zveze rezervnih vojaških starešin so uspešno opravili taktično orientacijske pohode, ki štejejo tudi za izpite za rezervne vojaške starešine. — Na nad 10 km dolgem področju od strelišča na Podmežaklji do Hrušice in od tam v Planino pod Golico ter nazaj na Jesenice so se vadili v hoji po azimutu in zemljevidu. Opravili so štiri naloge: streljanje na cilj, reševanje taktične naloge, preskus znanja iz topografije in obvladanje vojaških veščin. Tri najboljše ekipe se bodo 26. t. m. udeležile občinskega tekmovanja.

Udarnik iz Jevnice

Napaka, da ljudi ocenjujemo po zunanjem videzu, po prikupnosti in po besedah namesto po dejanjih, je precej pogosta. Vse preradi delamo krivico tistim, ki se nam zdijo prenerodni, da bi lahko storili kaj velikega za skupnost, da bi bili lahko junaki. To se nam dogaja zato, ker napačno vrednotimo skromnost in ker premalo poznamo junaško minulost našega ljudstva. Nikogar ne bi smeli podcenjevati, zakaj revolucija nas je izučila, da so ravno preprosti ljudje zmožni neslutenih junaških dejanj.

Jože Kisovec iz Jelovice je eden tistih, ki bi mu površni opazovalec le težko prisodil, da je v partizanskih častih odločilno pripomogel k marsikateri zmagi. Po obnašanju je namreč še vedno tisti proletarec, ki si je moral že v rani mladosti služiti kruh s krampom in lopato, ki mu življenje ni prizanašalo s težavami in ki ni hlepel po hvali in časteh.

Jože se je rodil 9. marca 1924. Bratec Karlo je umrl še čisto majhen, tako da je to ime dobil tudi drugi brat, ki še živi. Imel je Jože še tri sestre: Vero, Minko in Ivko. Očeta Karla, ki je bil progovni obhodnik, je leta 1939 povozil vlak. Tako so Jožetu propadle mladostne želje, da bi se izučil kakega poklica. Moral je na delo v kresniško apnenico, po prihodu Nemcev pa je moral vihteti kramp pri utrjevanju železniških tirov. Še raznih drugih priložnostih del se je moral oprijeti, da je pomagal sebi, materi in sestram.

Puško si je nabavil že ob razsulu bivše vojske. Takrat je bil komaj 17 let star in še premalo previden, zato so zanjo kmalu izvedeli Nemci. Moral jo jim je izročiti. Osvobodilno gibanje si je v dolini Save le s težavo in počasi krčilo pot. Šele po prihodu 2. grupe odredov na Štajersko so bile z Moravškega čez Savo in zasavske hribe organizirane zanesljive zveze. En člen v verigi teh zvez je bil tudi Jožetov stric, Franc Kisovec, ki je večkrat vodil celo Franca Rozmana-Staneta in Dušana Kvedra-Tomaža. Naravnost za osvobodilno fronto pa sta Jožeta pridobila Ivan Radman, delavec, po rodu Bosanec, in Abtarjev Pepe iz Golič. V oktobru 1942 se je Kisovčev Jože z drugimi naprednimi jevniškimi fanti začel pripravljati za odhod k partizanom.

Pri Bizjaku v Poljanah je bila javka. Tam so se 7. januarja 1943 zbrali: Ciril in Štefan Godec, Mikužev France, Slatnarjev Tonček, Nanožnikov Štefan in Kisovčev Jože iz Jevnice, s Kresnic pa še Flegarjev in Enikov. Zaradi zmede, ki je nastala ob nepredvidenem streljanju, je Jože zaostal za kolono, tako da je stopil v NOV šele šest dni pozneje in to v Kranjčev bataljon Kamniško-zasavskega odreda. Komandant Franc Poglajen-Kranjc mu je obljubil, da bo dobil prvo puško, ki jo bodo zaplenili.

Ob koncu januarja 1943 je Kranjčev bataljon prišel na Pogled, kjer je Jože Kisovec-Dušan s še nekaterimi tovariši in tovarišicami prišel v sestav 2. bataljona Tomšičeve brigade. Postal je borec v minerskem vodu, ki mu je poveljeval znani miner Johan. »Toliko vem, da me je gonil kot hudiča. Kjer je bilo treba nesti mino, sem bil na vrsti jaz. Po Dolenjskem smo kopali neeksplodirane topovske granate in pobirali letalske bombe. Zavili smo jih v vreče in jih nosili po cele dneve in noči, potem pa smo jih nastavljali na progo ali v bunkarje... Prvi boj, ki sem se ga udeležil v Tomšičevi, je bil napad na Metliko 4. marca 1943. Takrat sem se moral plaziti skozi žične ovire do italijanskih bunkarjev. To je bil moj ognjeni krst. Od takrat dalje sem se udeležil vseh bojev Tomšičeve brigade. Posebno mi je ostal v spominu napad na Ambrus, kjer so nas domačini obmetavali z bombami in smo morali zaradi tega zažgati vas. To je bil strašen prizor in zelo krvav. Meni se je najbolj smilila živina, ki je končala v plamenih ali pod streli. To je bilo zelo pretresljivo. Posebno hude bitke so bile z Italijani pri Ribnici, kjer so nam fašisti prišli na nekaj korakov, a smo jih vrgli nazaj in premagali...«

Jože Kisovec-Dušan kot komandant jurišnega bataljona Bračičeve brigade.

Sledili so boji okoli Mokrca in Krima, pa spet na Dolenjskem okoli Čateža in Moravč. V začetku junija 1943 sta Šercerjeva in Cankarjeva brigada dobili nalogo, oditi na Štajersko. Takrat je bil Jože Kisovec-Dušan kot poznavalec terena premeščen v Šercerjevo. Lukov bataljon je povedel prav nad svojo rojstno vas, od koder so gledali v dolino Save, ki bi jo morali prekoračiti. Toda Nemci so nekaj zaslutili in brigadi sta se morali vrniti na italijansko zasebeno področje. Jože Kisovec-Dušan pa je tedaj znova prišel v sestav Kamniškozasavskega bataljona. Tako je bil potem navzoč na Šipku pri ustanovitvi Šlandrove brigade.

Šlandrova je prebredla Savo in prišla v sestav 15. divizije na Dolenjsko. Jože Kisovec-Dušan je bil takrat komandir voda. Imeli so še nekaj hudih bojev, potem pa je Italija kapitulirala. V Novo mesto je vkorakal prav bataljon Šlandrove, v katerem je bil Dušan in Dušanov vod je bil prav na čelu tega bataljona. Iz prvotne Šlandrove sta potem nastali dve brigadi: Šlandrova, ki je v manjši kadrovski sestavi znova odšla na Štajersko, in 12. SNOUB Štajerska. Dušan je prišel v sestav 2. bataljona 12. brigade, ki mu je poveljeval Alojz Pacek-Platin. Takrat je bil že namestnik komandirja čete. Pravi, da je ob nemški ofenzivi ostal živ čisto po naključju. Nemci so bili njegovo enoto obkolili. Dušanovi borci so se rešili tako, da so se pritajili v neki grapi.

Ob koncu novembra 1943 je bil Jože Kisovec-Dušan poslan v oficirsko šolo Glavnega štaba NOV in POS v Črmošnjice. Končal jo je s prav dobrim uspehom. Spričevalo še danes skrbno hrani. Pravzaprav je šolo zapustil dva dni pred koncem. Komandant Franc Rozman-Stane ga je še z nekaterimi tovariši odbral za okrepitev 14. divizije, ki je odhajala na Štajersko. Tako je Dušan postal komandir 2. čete 2. bataljona v Bračičevi brigadi. Izkazal se je že pri pohodu čez Hrvaško, ko je na Kravarskem s svojo četo pognal v beg kozaško enoto. V bojih na Fledermausu, ko je padel komandant 3. bataljona Bračičeve Tiger, je bil prvič ranjen od drobca granate v nos. Pa se ni niti obvezal. Potem so boji trajali neprekinjeno in Dušan je moral s svojo četo vedno v preboj ali zasedo. Na Mozirskih planinah je bila Bračičeva brigada razbita na več manjših skupin. Dušan je zbral več izčrpanih in zaostalih borcev ter jim vlil novega poguma. Ob reorganizaciji je pripeljal v brigadni sestav 17 borcev. Takrat je bil imenovan za namestnika komandanta bataljona.

Na Štajerskem so se potem začeli lepši časi. Brigade so znova rasle in se izpopolnile z bojevitimi mladeniči. Sledili so zmagoviti boji. Po mnogih bojih je Dušan s skupino izbranih borcev iznenadil in premagal Nemce, ki so varovali rudnik Pečovnik in ki so bili odlično utrjeni. »Najprej sem hotel napasti vlak na južni železnici. Toda od ljudi sem izvedel, da so na progi stalno nemške patrulje in da tam stalno vozi oklopni vlak,« pripoveduje Dušan. »Odločil sem se za napad na Nemce v Pečovniku. Rudnik je bil v grapi in vsenaokoli obdan z žičnimi ovirami ter dobro zastražen z mitralješkimi gnezdi v bunkerjih. Zavzeti bi ga bilo mogoče samo tako, če bi napadli glavni vhod, tam kjer so vozili kamioni. Odločil sem se, da napademo sredi dneva. Po grapi navzdol smo se plazili več ur. Ukazal sem tišino, češ da moramo slišati celo muho. Fantom sem odredil natančne naloge ter jim pojasnil, da bomo vsi popadali, če ne bomo dovolj odločni in če se napad ponesreči. In potem smo udarili. Nemce smo večinoma pokosili. Eden od straže se je ravno bril, ko je dobil rafal, nekaj jih je panično zbežalo proti Celju. Mi smo dobili bogat plen, priključilo se nam je tudi kakih 100 delavcev. Takoj po tisti akciji sem bil imenovan za komandanta jurišnega bataljona Bračičeve brigade. Ta bataljon sem vodil vse do tedaj, ko sem bil pri napadu na Paško vas hudo ranjen...«

Ko je okreval, je Jože Kisovec-Dušan postal komandant 2. bataljona Bračičeve brigade. S tem bataljonom je 6. maja 1945 zavzel nemško postojanko v Žerjavu pri Mežici in sodeloval v zadnji bitki Bračičeve brigade 13. maja 1945 v Borovljah, ko je ob zločinskem napadu domobrancev padlo več kot 170 borcev. Dušan je tedaj svoj bataljon poslal, da zasede položaje z druge strani Drave. Tako je preprečil preboj veliki večini sovražnikov in odvoz vsega težkega orožja. Tako se je za Dušana končala 2. svetovna vojna, njegova mati s sestrama in bratom pa je bila tedaj na poti iz internacije. Starejša sestra je tam ostala za vedno...

FRANCI STRLE

Člani foto kluba »Ivan Tavčar«

Povabilo na skrivnostno akcijo

Rada bi bila partizanski fotograf — kurir,« se je razvnela bistra enajstletna Cvetka. »Vzela bi fotografski aparat z navadnim in teleobjektivom in pohitela po gozdnih stezah in travniških poteh prek Hlavčih njiv proti Blegošu,« je razlagala,« pa tudi drugam bi šla, saj ljubim svojo domovino.«

»Prepričana sem, da bi tako storil vsak od več kot tridesetih pionirjev in pionirk,« je povzel mentor foto kluba »Ivan Tavčar« Gorenja vas, mednarodni mojster fotografije Vlastja Simončič, » seveda pa bi jim v takih akcijah pomagali tudi drugi člani našega kluba — okrog trideset mladincev in članov iz skoro vseh krajev gornjega dela Poljanske doline.«

Dobrih dvajset se jih je zbralo neko soboto ob šestih popoldne pred novo osnovno šolo v največjem kraju Poljanske doline. Šestletni Nejče, najmlajši med njimi, je miloval fotoaparat v rokah prav tako kot desetkrat starejši »špeglasti« Vlastja, kot se je sam večkrat imenoval.

Na vzpetini za njimi je na 22 m visokem — »dva metra ga je še v zemlji,« so popravili podatek — drogu plapolala slovenska zastava, simbol njihovega kluba, velika trobojnica, ki jo zagledaš že v Poljanah.

»Po gričih Poljanske doline sem zahajal s kamero in opazil, da na terasi nad Trato zidajo veliko stavbo. Povedali so mi, da bo to šola in takoj mi je pričela rojiti po glavi ideja, da bi morda v tej šoli ustanovili fotoklub. Prof. Jelovčan, ravnatelj šole, mi je pokazal načrte, na katerih sem zagledal velik prostor med razredi. ‚Lahko dobim stene tega hodnika,' sem ga vprašal in se razveselil pritrdilnega odgovora, se spominja porodnih krčev gorenjevaškega kluba Vlastja Simončič.

»Dne 28. avgusta 1971 je bila v gorenjevaški osnovni šoli otvoritvena razstava,« je dopolnil pripoved predsednik kluba Marko Miklavčič, »razstava, na kateri so ljudje z velikim zanimanjem ocenjevali devetdeset motivov iz šole in njene okolice, ki jih je zabeležilo fotografsko oko priljubljenega mojstra Vlastja.«

Šest se jih je prve dni pridružilo velikemu entuziastu in med njimi je bil tudi devetnajstletni mehanik Viktor Furlan. »Ko sem šel nekega dne iz avtobusa, sem opazil vabilo za sodelovanje v fotoklubu. Nisem dolgo premišljal, kupil sem si Praktico in pričel izkoriščati neizčrpen vir veselja do fotografiranja. To uro se vsako soboto zberemo, ponovno pa se vidimo čez šestnajst ur pri bencinski črpalki, oboroženi z vsemi pripomočki in jo mahnemo proti Žirovskemu vrhu, Hlavčim njivam, Hotavljam in Slajki; dodobra pa smo »prečesali« tudi Žiri. Kaj slikamo? Največkrat je to narava z vsem, kar je v njej živega in zanimivega, posebno pogosto pa se sliši ‚škljoc, ob spomenikih in obeležjih NOB.«

Šest, šestnajst, šestindvajset, ..., šestdeset, tako se je v dveh letih povečalo njihovo število in nekaj še posebno zanimivega se je dogajalo. Mladi, ki so prvotno sestavljali jedro te radožive druščine, so pritegnili v svoj krog očete, matere, sestre in brate in vsi so pričeli verovati v geslo, da je narava najboljši učitelj.

Osem razstav je bilo dosedaj že v prostoru osnovne šole in dve med njimi sta bili celo mednarodni. Dne 8. aprila letos je bil velik dan, ko se je šestdeset avtorjev predstavilo na prvi klubski razstavi z devetdesetimi deli in pravijo, da to ni zadnjikrat.

Tisti dan, ko sem se pogovarjal z njim, je bil njihov najbolj vesel dan. »Dobili smo ustrezen prostor za naše delo v spodnjem delu doma TVD Partizan v Gorenji vasi,« je seznanil prisotne Marko, ki je dosedaj gostil klubovce v kleti svoje hiše. Drugo težavo, denar za ureditev in opremo studia, ki je sedaj pred njimi, bodo rešili ob že sedaj precejšnji pomoči podjetij — hvala zanjo — in krajanov, ki so obljubili razno gradivo za studio in tudi udarniško bodo vsi delali.

Sedaj bo uglasbil fotografski virtuoz Vlastja spremljevalni orkester mladih mojstrov fotografije. »Fotografija je tista,« je spregovoril o ciljih in smotrih kluba, »ki otroka tehnično izobrazi in ga navadi vizualno sprejemati njegovo okolje. V novem, moderno opremljenem ateljeju bom lahko vse naučil celoten potek dela, od pritiska na sprožilec do izdelave povečane fotografije. Z instruktorskimi tečaji pa bom zagotovil nove mentorje, saj jaz nisem vsak dan mlajši.«

Nov fotografski atelje bo znanja željnim fantom in dekletom omogočil prikazati, da tudi njihov konjiček lahko zelo efektno sodeljuje v splošnem ljudskem odporu. Po glavi jim roji ideja za akcijo, ki pa je ne želijo navesti preje, dokler ne bo uresničena.

Navedli so mi nekaj primerov uporabe fotografiranja v splošnem ljudskem odporu. »Marku je deset let in gumbi ter razpredelnice na fotografskem aparatu zanj niso več neznanka,« je začel razpletati Vlastja. »Znanju o fotografiranju bo dodal spoznanja o prebiranju zemljepisnih kart in Marko bo lahko odšel v akcijo,« je nadaljeval razlagalec ideje in pristavil: »Ob določenem času bi ga lahko napotili na določeno točko in mu naročili naj z označene točke z enim od objektivov posname kaj se dogaja na ozemlju pod njim. Nato bi v določenih časovnih presledkih poslal na to isto točko še dva, ki pa ne bi vedela eden za drugega. Tako bi v kratkem času dobili več fotografij, ki bi mi pokazale, kaj se dogaja na ozemlju, ki me zanima. Akcija bi lahko potekala tudi obratno, tako, da bi v naravi morali najti mesto, ki je na fotografiji. Kaj bi oziroma kaj bomo dosegli s takim načinom dela? Člani kluba se bodo naučili čitati karte, orientirati na ozemlju in kot vsoto vsega tega bodo dobro spoznali vaški okoliš.«

Rad sem prisluhnil osemletni Irenci. »Pol leta sodelujem v klubu,« je pričela pripovedovati, »in na razstavi sem predstavila fotogram, na katerem sem upodobila mojega očeta. Objektiv spremlja očeta v gozdu, na travniku, na polju in beleži mikavnost kmečkega življenja.«

Dovolimo, da nam razgrnejo svoje načrte.

Pred kratkim so počastili dvajseto obletnico obstoja Gozdnega gospodarstva Kranj z razstavo o gozdu in domenili so se, da bodo podobne tematske razstave pripravljali tudi prihodnja leta. V sliki in besedi nameravajo v posebnem izložbenem oknu predstavljati podjetja iz škofjeloške občine in akcije ter prireditve društev in družbenopolitičnih organizaj. Še nadalje bodo sodelovali s podobnimi fotoklubi pri različnih organizacijah, upajo pa, da bodo vzpostavili stike s porabskimi Slovenci. V okviru kluba bodo ustanovili odsek za varstvo okolja, ki bo s pomočjo fotografije prikazoval ljudem, kako pomembno je za življenje čisto in zdravo okolje.

»Ko bomo izpeljali akcijo, o kateri nismo želeli govoriti, pa se ponovno vidimo,« so mi dejali na koncu.

besedilo: STANE JESENOVEC
fotografija: MARKO MIKLAVČIČ

o mladih in za mlade

RESNIČNA ZGODBA O UKRADENIH OTROCIH

PEPI IN MIRKO

»Miro, te je kaj strah?« je zašepetal Pepi in se še bolj stisnil v kot pri oknu. Bile so ga same kosti in koža, srajca pa je kar visela na njem. Oči so mu prestrašeno begale sem ter tja po vagonu in včasih je tako žalostno vzdihnil, da je človeka kar streslo. Tudi njegov prijatelj Miro je bil pravi okostnjak. Ob vprašanju se je rahlo zdrznil, pogledal naokoli in potem pogumno dejal: »Ah, Pepi, kaj bi me bilo strah, saj imam vse dokumente. Prav nič mi ne morejo ti Švabi! Ampak zebe me in lačen sem. Joj, ko bi imel vsaj skorjico kruha... Jedel bi in jedel, dokler ne bi bil sit. Potem bi se ulegel v mehko posteljo in sladko zaspal. Oj, oj,« je še zastokal in se ozrl na Pepija. Ta je že spal in njegov prej zgubani obrazek je postal nenavadno lep. Kdaj pa kdaj se je srečno nasmehnil, kajti za trenutek je bil rešen zemeljskih skrbi. Tudi Mirko je skušal zaspati, toda misli so mu neprestano uhajale nazaj.

S Pepijem sta se spoznala v taborišču Neustrift. Tam je gestapo zbiral otroke partizanov. Bili so vseh starosti, od štirih mesecev do osemnajst let. Vzgajale so jih nune, ki pa so bile zelo stroge. Za vsako malenkost so jih pretepale in se vedno drle nad ubogimi otroki. Seveda so bili tu še Nemci, ki so skrbeli za red v taborišču. Med njimi je bil tudi starejši možakar, ki so ga otroci klicali kar Luknja. Na čelu je imel namreč veliko luknjo. Otroci so se ga bali, kajti vedno je komu katero primazal okoli ušes. Le Mirka je imel začuda rad. Fant mu je bil všeč, ker je znal nemški, pa tudi drugače je bil priden. Večkrat ga je pošiljal na svoj dom v bližini taborišča. Seveda Luknja takrat ni vedel, kaj se skriva v glavi tega dečka. Mirko je namreč že dalj časa premišljeval, kako bi pobegnil iz taborišča. Ko se je začelo govoriti, da bodo starejše fante (mednje je sodil tudi Mirko) poslali v nemško vojsko, mlajše pa nemškim družinam brez otrok, se je Mirko odločil.

S prijateljem Pepijem iz Savinjske doline sta najprej v bližnji gostilni prodala plašča in uro, da sta dobila denar za vlak in hrano. Bilo je sredi decembra, hudo ju je zeblo, a načrta vseeno nista opustila. Ko ju je Luknja poslal k ženi domov, sta izkoristila priložnost in namesto tja, sta jo mahnila kar na železniško postajo. Sneg je še naprej naletaval in kazalo je, da bo zasul vso zemljo. Črni piki sta se le s težavo približevali postaji. Tudi potem je Mirka in Pepija čakalo dolgo potovanje. Ponoči sta spala v čakalnicah, podnevi pa nadaljevala pot proti Savinjski dolini, z vlakom in tudi peš. Sklenila sta, da bosta od tam odšla k partizanom in se s skupnimi močmi borila proti okupatorju.

Toda načrt se jima ni posrečil... Sneg je še kar naprej padal in po debeli beli odeji sta gazila že s poslednjimi močmi. Komaj sta čakala, da prideta v toplo kmečko izbo. Še nekaj kilometrov, pa bosta na Pepijevi domačiji. Toda, joj, nenadoma sta pred seboj ugledala Nemca. Okoli ram mu je visela brzostrelka, ob strani pa je hodil velik, črn pes. Z njima je bila tudi mlajša ženska, ki je ves čas nekaj govorila in se glasno smejala. Tudi njen spremljevalec je bil dobre volje, toda ko je zagledal premraženo dečka na samotni cesti, se mu je obraz zmračil. Ženska je utihnila, pes je zarenčal. Fašist je ustavil fanta in ju vprašal, od kod sta prišla in kam sta namenjena. Ker je Mirko znal nemški, mu je na vprašanje ustrezno odgovoril. Nemec je pokimal, stegnil roko in se zadrl: »Dokumente!« Mirko mu jih je pokazal in Nemec jih je natančno pregledal. »No, sedaj pa hitro steci k tej tvoji teti!« se je še zadrl in mu vrnil liste. Mirko je stekel naprej, vendar se je že po nekaj metrih ustavil. »Le kaj bo s Pepijem,« je pomislil, »bo ta pošast ugotovila, da nima dokumentov?« Takrat pa je že slišal Nemca, kako se je drl: »Ej, ti fante, pridi nazaj!« Mirko se je vrnil in Nemec je ponosno rekel: »Skupaj sta bila ujeta, skupaj bosta v ječi!« Pepi ga je prosil, naj ju vendar spusti, ker nista nič hudega storila, toda niti besede niti jok nista omehčala trde skale. Rekel je: »Sta vidva tista, ki sta zbežala s Neustifta, a? No, daleč sta prišla, a naprej ne bo šlo. Kdo bi si mislil, takšna mulca, pa si upata pobegniti. Ej, ej, pač banditova sinova. No, gremo!« Mladenka je prijela Nemca pod roko, pes je vstal in veselo pomahal z repom.

Mirko in Pepe sta hodila spredaj in vsakemu so se podile po glavi druge misli. Mirko je premišljeval, kako bi pobegnila. Če ne bi bilo psa, bi pograbila kol ob cesti in z njim mahnila Nemca in žensko. Tako pa je obstajala ta črna zver, ki ju je neprestano opozarjala nase z renčanjem. Fantoma ni preostalo nič drugega, kot da čakata. Oba sta upala, da bo ženska pregovorila Nemca, naj ju spusti. Toda ta se očitno ni zanimala zanju. Še naprej se je glasno smejala in razposajeno mahala z rokama.

Odpeljali so ju v neko hišo in postavili k peči. Zavrtelo se jima je v glavi, kosti so jima postale mehke in zgrudila sta se na tla. Slišala sta le še smeh Nemcev, nato pa sta izgubila zavest. Toda fašisti ju niso pustili mirno ležati na tleh. Fanta so zagrabili za lase in posadili na stol. Tam sta dobila še nekaj udarcev, nato se je začelo zasliševanje. Spraševal ju je mlad Nemec, verjetno je bil novinec. Najprej je govoril prijazno, ko pa sta fanta molčala, je začel kričati. Mirko se vsega naprej spominja kot v megli. Med zaslišanjem je zaradi prehude vročine večkrat izgubil zavest. Še sam ni vedel, kdaj je Nemcem priznal, da sta s tovarišem pobegnila in kako jima je to uspelo. Bilo mu je vseeno, kaj naredijo z njim. Bil je na koncu moči in zdelo se mu je, da je z eno nogo že na onem svetu.

Mirko se je zbudil šele v mrzli ječi. Vse naokrog je bilo temno, tam v kotu pa je bilo slišati stokanje. »Pepi, si ti?« je zašepetal. »M-mir-ko, mene bo konec. Kaj misliš, da bodo naredili z nama?« se je prestrašeno oglasil Pepi. »Ah, najhujše sva prestala. Sedaj naju bodo verjetno poslali v drugo taborišče. Ampak midva bova spet zbežala, ne?« se je nasmehnil Mirko in v svoji glavici že koval načrt za novi pobeg.

*

Zgodbico mi je povedal očka, resnična je in tudi njegov prijatelj Pepi še živi.

NUŠA KUKMAN

TV-15 za mladino

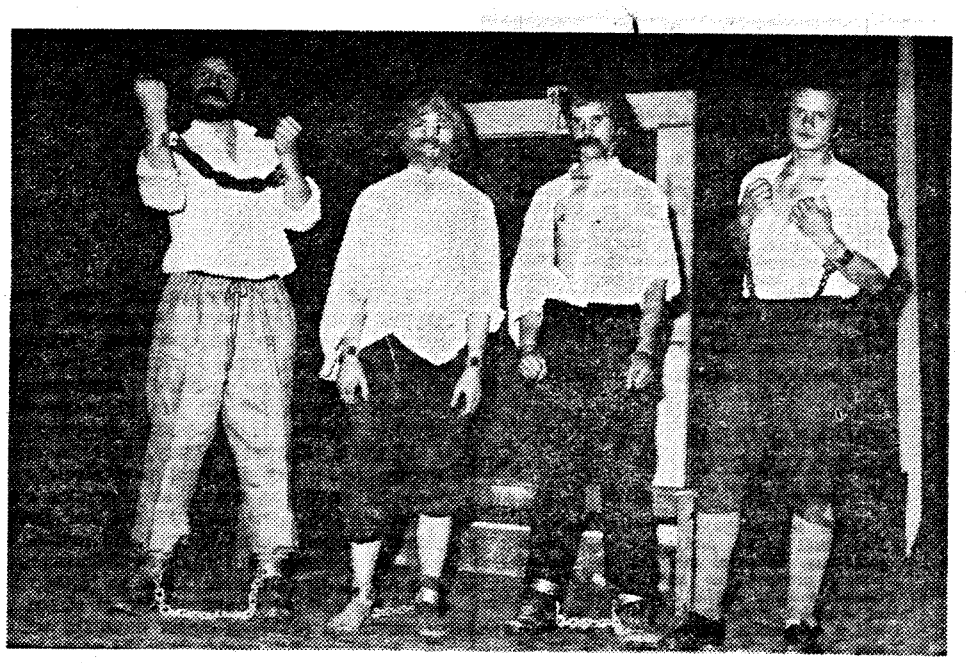

ZA PRAVICO

Tolminski gimnazijci so počastili obletnico tolminskega punta z uspelo uprizoritvijo nove drame »Pravica do življenja«. Delo je po istoimenski Bevkovi povesti priredil prof. Janez Dolenc, režija je delo njegove žene Rafaele Dolenc. Na odrske deske je večinoma prvič stopilo kar štirideset dijakov in dijakinj, v glavnih vlogah pa so nastopili: Damjan Mlekuž kot Jernej Mavrič, Igor Dolenc kot Tomaž Kragulj, Igor Marka kot Jurij Kobal in Gorazd Mlekuž kot Lenart Golja.

Dogajanje na odru je slikovito prikazalo upor tolminskih kmetov proti grofu Dornbergu leta 1627. Posebno učinkovit je bil sklepni prizor, ko hoče gosposka ponižati puntarske voditelje. Javno naj bi prosili za odpuščanje, sicer jim grozijo palice, Jerneju Mavriču pa tudi izgnanstvo. Trije voditelji se uklonijo, Mavrič pa noče na kolena in z rožljajočo verigo zažuga gospodi:

»Vi, grof, in vi, cesarski sodniki bi me morali na kolenih prositi za odpuščanje, saj sem se za vas in za cesarja vojskoval deset let in prelival svojo kri. Ko sem bil hudo ranjen, so me brez vsega odpustili iz vojske. Ali naj sedaj po vsem tem beračim in se ponižujem pred ljudmi? Zdrave roke imam in rad bi delal na tistem koščku zemlje, ki sem ga iztrebil, da bi preživljal sebe in svojo družino. In sedaj ste mi še to vzeli, ločiti me hočete od žene, sina in drage tolminske zemlje! Le tepite me, a šib sem vajen že iz vojske. Ne bom zaječal, četudi stolčete na meni gozd palic! A zapomnite si, da bo nekoč prišel čas, ko vas bo doseglo maščevanje naših otrok, ali pa njihovih otrok otrok... Enkrat mora zmagati pravica!«

SONJA KRISTAN

JUNAK NOB

Jože Turk je bil sin Franca in Magdalene Turk iz Kaplje vasi pri Preboldu; domačini so ga imenovali Miklavžkovega Jožka.

Že v stari Jugoslaviji je bil Jože član Komunistične stranke. Takrat je bil kot član KP obsojen na dve leti zapora, ki ga je presedel v zloglasni Mitrovici. Pred vojno je bil poleg Slavka Šlandra eden najvidnejših partijskih funkcionarjev v Spodnji Savinjski dolini.

Prvo leto vojne se je priključil Celjski četi. Udeležil se je spopada na Javorniku 16. avgusta 1941. Ko je bila Celjska četa uničena, je Jože Turk postal kurir in skrbel za zvezo med Celjem in Savinjsko četo.

Bilo je v prvih novembrskih dneh leta 1941:

Jože je bil namenjen na javko, kjer naj bi oddal sporočilo, napisano na koščku papirja. S savinjskega mostu sta ga zagledala člana nemške vojaške patrulje. Dvakratnemu klicu: »stoj!« se Jože ni odzval. Zanašal se je na novembrsko meglo in skušal pobegniti. Toda kaplar Matija Mayer in višji strelec Johann Paar sta trikrat ustrelila, eden od strelov je zadel pogumnega kurirja v bok. Jože ni mogel več bežati, zato je sporočilo pogoltnil, da bi ga ne dobili Nemci. Z žepnim nožem si je zadal številne vbode v vrat in prsi ter izkrvavel — samo da bi ne prišel živ v sovražne roke.

Nemška vojaška patrulja ga je iskala od štirih zjutraj do jutranjega svita. Mrtvega Turka je našla na bregu Savinje, približno trideset korakov od mesta, kjer je bil zadet.

Po vojni so junaškemu Jožetu Turku postavili spominsko ploščo. Vsakokrat, ko moja pot zavije proti Savinji, se spomnim nanj, na prvoborca in prekaljenega komunista, ki se ni znal le bojevati, ampak za svoje ideje žrtvovati tudi največ — življenje.

DAMJANA ŽOLNIR

kramljanje

Draga tovarišica Milena!

Že pred prvomajskimi prazniki sem vam hotela napisati pismo, a je žal ostalo le pri dobrem namenu. Delček tega dobrega namena bom razgrnila danes, ker je še vedno živ in enako lep. Rada bi vam čestitala k vašemu delu. Mladinsko stran urejate ne samo z uredniško uspešnim, marveč tudi s človeško toplim posluhom, kar je pri nas prava redkost. Menim, da mladih ni mogoče pitati samo s križankami in rebusi ter za spremembo še s kakšnimi potopisi in poljudnoznanstvenimi razpravami. Tudi del tega je potreben, vendar bi mladi ne smeli ostati brez zapisov, vezanih na pretekle ali sedanje dni, iz katerih lahko spoznavajo življenje. Še več, morajo ga občutiti. Saj menda ne želimo ustvarjati samo robotov, da bi jih zdaj le strokovno izpopolnjevali. Vsaj kanček čustvovanja in človeške topline jim je vendarle treba privzgojiti in ohraniti. Kajti bolj kot kdajkoli je v mladem človeku potrebno vzgojiti čut do sočloveka, ne tisti iz usmiljenja, pač pa tisti, ki se poraja iz čistega tovarištva. Zato sem bila hudo nejevoljna, ko so ukinili mladinsko stran v Delu, ko so prenehali s tiskanjem Barčice v Slovenskem Jadranu... Kaj hočemo, za mladino največkrat zmanjkata prostor in čas. To je tisto napak. Kajti mladina ne bo večno mladina. V njej je skrita naša prihodnost in od vzgoje je odvisno, kakšen bo na jutrišnji dan, ali bolje, kakšen bo naš jutrišnji človek. S tem hočem reči, da sem vesela, ker TV 15 ni samo obdržal, pač pa celo ustvaril novo mladinsko stran z imenom »za mlade in o mladih — in to v času, ko so jo drugi ukinjali. Zato še enkrat: iskrene čestitke vam, draga tovarišica Milena in vsem članom uredništva TV 15! Ob koncu ponavljam željo, da bi še dolgo vodili mladinsko stran in prek nje bogatili mlada srca.

Iskreno vas pozdravljam!

Marta Grom,
Gosposka 3
61000 Ljubljana

Spoštovana tovarišica!

Ne le pisemc s takšno vsebino, enako se bom razveselila sleherne izražene želje, ki bi uresničena pomagal krasiti vrstice, namenjene mladim.

Lepo pozdravljeni!

MILENA

Spoštovano uredništvo!

Pošiljam vam krajše poročilo o uprizoritvi odrske novitete »Pravica do življenja« v izvedbi tolminskih gimnazijcev. Prilagam tudi fotografijo z željo, da oboje objavite v vašem listu, mogoče v kulturnem obzorniku ali pa kje drugje.

S spoštovanjem!

Sonja Kristan,
Grajska 8
65220 Tolmin

Draga Sonja!

Nisem upoštevala tvojega predloga in prispevek sem, ne da bi te prosila za dovoljenje, objavila na mladinski strani našega lista; za dejavnost tolminskih gimnazijcev pa bom tudi v prihodnje vedno našla prostor, čeprav je le-ta pri nas včasih prava dragocenost.

Lepo pozdravljena!

MILENA

besede in dejanja

BOJI PREDSTAVNIKOV

Naša podjetja imajo samo v Moskvi okrog 60 predstavništev s 114 predstavniki. V to število niso vračunani razni začasni »pomočniki«, ki jih je predlanskim bilo okrog 2500. V drugih socialističnih deželah imajo naša podjetja okrog 300 predstavništev s 700 zastopniki. Očitno je, da smo na tem področju rekorderji. Finska, ki ima približno enak obseg blagovne menjave s Sovjetsko zvezo kot Jugoslavija, ima samo tri predstavništva s šestimi zaposlenimi!

Nedeljski dnevnik — 1. VII. 1973

ZAPOSLOVANJE UPOKOJENCEV V HRVATSKI

Zaposleni upokojenci v SR Hrvatski bodo tudi po 30. juniju prejemali polno pokojnino in polni zaslužek, če njihovi skupni prejemki ne presegajo 7.140 dinarjev, kolikor znaša letos najvišji osebni dohodek v tej republiki. To so sklenili z družbenim dogovorom o pokojninsko invalidskem zavarovanju. To pa se nanaša samo na upokojence s polnim delovnim stažem, na udeležence NOB pred 9. IX. 1943 in na udeležence španske državljanske vojne. Vsi drugi upokojenci pa zgubijo pravico do pokojnine, če se zaposlijo, pa čeprav samo s skrajšanim delovnim časom.

NIN — 1. VII. 1973

IZDATKI INVALIDSKEGA IN POKOJNINSKEGA ZAVAROVANJA

Kako so se gibali izdatki invalidsko pokojninskega zavarovanja v Sloveniji? Leta 1968 so skupni izdatki znašali 1.279 milijonov din, naslednje leto — 1.490 milijonov, leta 1970 — 1.877 milijonov, leta 1971 — 2.471 milijonov in lani — 3.063 milijonov din. Izraženo v verižnih indeksih, dobimo za leto 1969 indeks 116,5 za leto 1970 indeks 126, 1971 — indeks 128,7 in za leto 1972 — indeks 126,7.

Gospodarski vestnik — 26. VI. 1973

VASI SE PRAZNIJO

Med drugim se praznijo vasi, zlasti zaradi odtoka v industrijo, v zadnjem času pa tudi v tujino. Število aktivnega prebivalstva v kmetijstvu se je od leta 1961 do 1971 zmanjšalo za en milijon in 100 tisoč. Leta 1939 je bilo v Jugoslaviji 75 odstotkov kmetijskega prebivalstva, leta 1961 49,6 odstotka, leta 1971 samo še 36,4 odstotka.

Komunist — 2. VII. 1973

NOVE PODRAŽITVE

V zveznem sekretariatu za tržišče in cene so izdali odlok, po katerem se baker podraži za 23,2, svinec za 17, cink za 34,7, aluminij za 11, a v kratkem se pričakuje podražitev vseh vrst železa in jekla — za 15,2 odstotka. Ne ve se kako bodo kovinsko predelovalne, strojna industrija in izdelovalci avtomobilov reagirali na to podražitev.

Večernje novosti — 26. VI. 1973

ZNIŽALI SMO DEFICIT

Po oceni republiškega zavoda za planiranje so se lani ekonomski odnosi Slovenije s tujino razvijali dokaj ugodno. Tako smo znižali deficit, ki ga ima Slovenija v izmenjavi s tujino, in sicer za kakih 110 milijonov dolarjev ali z drugimi besedami — od 150 milijonov dolarjev deficita v letu 1971 na 41,3 milijonov dolarjev v letu 1972.

Delavska enotnost — 30. VI. 1973

Osvoboditev severnoameriških črncev

V zgodovini Združenih držav Amerike je še veliko strani, ki so malo poznane. Zanimivo je, da je vprašanje črnopoltega prebivalstva prišlo na dan za svetovno javnost šele po drugi svetovni vojni. Zato bomo v našem sestavku prikazali poglavje iz secesijske vojne v letih 1861—1865, katero govori o rasnem zapostavljanju črncev, o njihovi prisilni mobilizaciji in o bajki, da se je severna Zveza borila za osvoboditev sužnjev.

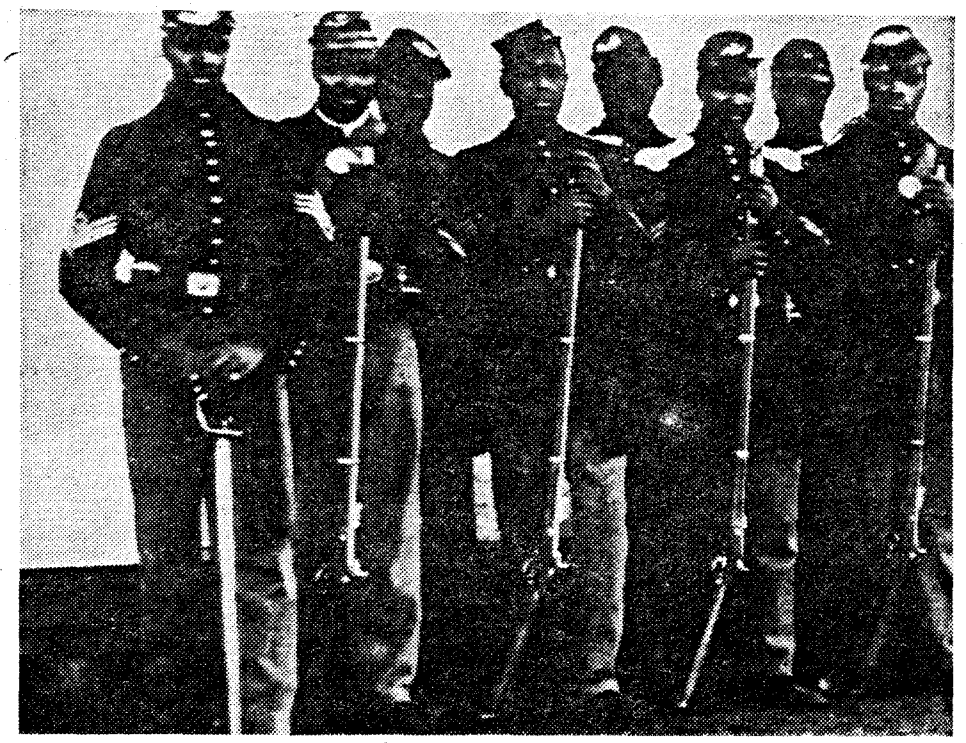

Osvobojeni sužnji kot vojaki konfederacijske (južne) vojske v letu 1865

Že od nekdaj premaganci niso imeli glavne besede pri pisanju zgodovine. V secesijski vojni so bili poraženi južnjaki. Zgodovinarji so mnogo pisali o tej vojni in širili legendo, da so črnci z navdušenjem sprejeli osvoboditev, ki jim jo je prinesla severna vojska. Toda resnica je drugačna.

V kraju Harper's Ferry, kjer je John Brown oddal »zgodovinski prvi strel« in s tem dal povod za vojno, še dandanes stoji spomenik. Na prvi mah se zdi kar neverjetno: belopolti južnjaki, najhujši rasisti, so ga dali postaviti kot znak hvaležnosti svojim nekdanjim sužnjem, ki so se hrabro bojevali na njihovi strani. Po drugi strani pa zgodovinarji severnih držav navajajo veliko število črnopoltih prebivalcev, ki so se hrabro borili kot vojaki Zveze. Kje je torej resnica?

Nobenega dvoma ni več o tem, da je suženjski sistem bil na tem, da propade, če bi prišlo do vojne ali ne. Lincoln je to dobro vedel, zato je predvidel postopno osvoboditev sužnjev brez uporabe sile. Sistem suženjstva je bil obsojen na propad zato, ker ni bil več ekonomičen. Neuki črnci se tega niso zavedali. Vdano so prenašali usodo, ki jim jo je krojil »dobri gospodar«. Nihče med njimi ni znal zavzeti samostojno stališče. Nobeno ljudstvo na svetu pa ni moglo misliti na osvoboditev, dokler se ni zavedalo svojega stanja in dokler v njem ni dozorela misel na upor. Južnim veleposestnikom zato ni bilo težko vzdrževati ravnotežje med njimi in sužnji. Prepričevali so črnce, da od tuje vojske ne morejo pričakovati nič dobrega. Če ne bi bilo secesijske vojne, bi v teh ljudeh verjetno prej dozorela revolucionarna misel in prej bi se otresli izkoriščevalcev. Tako pa so se raje postavili na stran gospodarjev.

Konfederacija je mobilizirala vse belopolte moške v starosti od 16 do 60 let, starejši ali mlajši pa so morali služiti kot teritorialna milica. Posestva so ostala ponajveč v rokah sužnjev, ki so sami skrbeli za proizvodnjo in prehrano gospodarjeve družine. Zgodovinski viri govore, da so se hrabro upirali severnim napadalcem in reševali imovino. Velika je bila pomoč, ki so jo dali Konfederaciji v vojni industriji. V mestu Columbus (Georgija) so izdelovali čevlje, stroje za vojno mornarico in topove. V Richmondu (Virginia) je železarna »Tredegar Iron Works« zaposlila več kot tisoč črncev. V alabamskih železarnah in rudnikih so črnci bili v večini. Toda največji delež so sužnji prispevali pri graditvi utrdb. Konfederacija je štela samo pet milijonov belih prebivalcev, severna Unija pa skoraj dvajset. Lahko si predstavljamo, da je bila prva v manjšini tudi glede števila vojakov. Če jih je hotela poslati čim več na bojišče, jih je morala nadomestiti s sužnji. Črnci so morali vzdrževati vse železniške proge. Od štiristo delavcev ladjedelnice v Selmi (Alabama) je bilo leta 1865 črncev tristo deset. Ti so zgradili na stotine kilometrov utrjenih linij pri Vicksburgu (Mississipi), Mobilu (Alabama), Charlestonu (Južna Karolina) in Wilmingtonu (Severna Karolina). Ozemlje Konfederacije je takrat bilo največja utrdba na svetu.

Težko je ugotoviti, koliko črncev so poslali na delo za vojsko. Znano je, da se je kongres Konfederacije najprej obrnil na osvobojene sužnje, ki običajno niso smeli nositi orožja, in jim ponudil plačo kot so jo imeli vojaki. Potem je zaprosil veleposestnike, naj posodijo vsak po nekaj sužnjev za vojaška dela. Patriotizma veleposestnikov pa je bilo kmalu konec. Kongres je nato izdal odlok o mobilizaciji črncev. Leta 1864 so jih mobilizirali dvajset tisoč. Najmanj toliko jih je bilo zaposlenih že prej, precej pa so jih vpoklicale tudi lokalne oblasti. Ako upoštevamo še delavce v vojni industriji, lahko sklepamo, da je za vojsko konfederacije delalo najmanj stopetdeset tisoč črncev, toliko, da bi jih bilo dovolj za dve armadi.

Svoje sužnje so uporabljali tudi oficirji in sicer kot osebne služabnike in kurirje. Ker so se odlično obnesli, jih je vojska kmalu uporabila kot kuharje; v vsaki četi so bili po štirje. V saniteti in prevoznih službah so povsem nadomestili belopolte južnjake. Konjeniški general Nathan Forrest je v vojsko odvedel vse svoje sužnje in jih zaposlil kot voznike, rekoč: »Zvezni pravijo, da vas bodo osvobodili, če zmagajo. Ako pa zmagamo mi, vas bom osvobodil jaz.« To je storil pred koncem vojne. Vsi do zadnjega so ostali z njim in so prejemali vojaško plačo. Proti koncu leta 1864 je predsednik Konfederacije Davis predložil osnutek zakona, po katerem naj bi vlada odkupila štirideset tisoč sužnjev in jih poslala na bojišče, po vojni pa bi jih osvobodili. Predloga niso sprejeli, toda več višjih oficirjev je kljub temu zahtevalo od vrhovnega poveljstva, naj bi črnce osvobodili in jih vključili v vojsko. General Cleburne je svoje stališče pojasnil v spomenici, ki jo je poslal kongresu v Richmond. Veleposestniki, ki so se bali, da bi ostali brez delovne sile, so se trudili, da predlog ne bi prodrl. Treba je bilo pritisniti na javno mnenje. Predlagateljem je priskočil na pomoč general Robert Lee, čigar beseda je bila odločilna. Ta je bil nasprotnik suženjskega sistema, saj je že pred vojno osvobodil vse svoje sužnje. Kot poveljnik armade je pomenil tako vplivno osebnost, da je lahko pomagal predsedniku Davisu z odprtim pismom, ki ga je naslovil državnemu tajniku Benjaminu in senatorju Barksdalu. Pojasnil jima je, da vojska nujno potrebuje sužnje, ki pa jih je treba prej osvoboditi. Sklep je bil objavljen marca 1865. Izdali so odlok o mobilizaciji štiristo tisoč črncev. Dne 23. marca so prvi že korakali po ulicah Richmonda, glavnega mesta Konfederacije. Toda bilo je prepozno. Konfederaciji se je bližal konec.

Nadaljevanje prihodnjič

Jana
sodoben ženski tednik

76.—

Ko je v drugi polovici avgusta vročina popustila, se je Janezek počutil že kar čilega in zdravega. Končno je dočakal tisti dan, ko so ga odpustili iz bolnišnice. Na ponovni pregled, če je sposoben za letalca, ga niti klicali niso več. Dobil je papirje, da je sploh nesposoben za vojaško službo, in priporočilo za odpust iz vojske. Dober mesec je čakal v vojašnici in hodil na zdravniške preglede, potem pa je precej številna skupina odrinila na pot. Janezku je šlo skoraj na jok, ko je zapuščal tovariše in mesto, kjer je doživel toliko hudega.

77.—

Tri dni in tri noči so se vozili proti Moskvi, vlaki so bili počasni in natlačeni z vojaštvom. Hranili so se kakor je naneslo, predvsem pa s starimi konservami in prepečencem. Edina topla hrana, ki so jo imeli, je bil čaj. V Moskvi so čakali dva dni, zakaj vlaki so poredko vozili, nato pa so se odpeljali proti Harkovu, Kijevu in Romuniji. Nekako po štirinajstih dnevih vožnje, močno umazani, na smrt utrujeni in sestradani, so se znašli v Beogradu. Več kot polovico so jih takoj sprejeli v bolnišnico, med njimi tudi Janezka. Še vedno je večkrat pljunil kri . . .

78.—

Dobra hrana in skrbna nega sta pripomogli, da se je po dveh tednih zdravljenja Janezek opomogel. Na poveljstvu letalstva so zmajevali z glavo, ko jim je zatrjeval, da nima kam iti in da bi rad ostal kar v vojski. »Človek božji, saj nisi za vojsko, saj si bolan. Vojska ni bolnišnica, vojska potrebuje zdrave, močne vojake, sposobne prenašati napore. Povrh pa si še veliko premlad. Na občini ti bodo že pomagali, končno pa imaš menda kje kake sorodnike,« je slišal Janezek. »Samo brata imam, če je še živ,« je dejal Janezek. »Od lanske spomladi nisem več slišal zanj . . .«